

รายงานการวิจัยฉบับก้าวหน้า

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู
อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
Development of participatory Buddhist tourism routes In the area
of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province.

โดย

พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี, ผศ.ดร.

พระมหากิตติ กิตติเมธี

พระเมธีวัชรจารย์ ดร.

พระมหาเมธีชัย กิจจสาโร ดร.

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765126

รายงานการวิจัยฉบับก้าวหน้า

เรื่อง

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู
อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

โดย

พระมหาณัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี, ผศ.ดร.

พระมหากิตติ กิตติเมธี

พระเมธีวัชรอาจารย์ ดร.

พระมหาวิชัย กิจจุสสารี ดร.

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765126

(ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of participatory Buddhist tourism routes In the area
of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province.

By

Phramaha Natthabhan Sudassanavibhānī, Asst.prof.Dr.

Phramaha kitti kittimatee

PhraMedhiwatcharajarn Dr.

Phramaha Michai Kitjasaro Dr.

Phramaha Pongtaratid Sutheero

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khqn Kaen Campus

B.E.2567

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800765126

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม
 ในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัย: พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี, ผศ.ดร.
 พระมหากิตติ กิตติเมธี
 พระเมธีวัชรอาจารย์ ดร.
 พระมหาเมธีชัย กิจจสาโร ดร.
 พระมหาพงศ์ทราทิตย์ สุธีโร

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๗

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒) เพื่อสำรวจสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และ๓) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้ศึกษาวิจัยสามารถวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา ได้ดังนี้

.....

.....

.....

.....

Research Title: Development of participatory Buddhist tourism routes In the area of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province..

Resarchers : Phramaha Natthabhan Sudassanavibhānī, Asst.prof.Dr.
 Phramaha kitti kittimatee
 PhraMedhiwatcharajarn Dr.
 Phramaha Michai Kitjasaro Dr.
 Phramaha Pongtaratid Sutheero

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
 Khon Kaen Campus

Fiscal Year: 2567/2024

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Research study on “Path of development of Buddhist tourism in the area of Phra That Yakhu, Kamalasai District, Kalasin Province” by locals 1) to study the history and value of the area around Phrathat Yaku, Kalasai District, Kalasin Province 2) To survey the condition of participatory Buddhist tourism in the Buddhist dimension in the area of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province and 3) to raise the level of Buddhist tourism in the area of Phra That Yaku, Kamalasai District, Kalasin Province. It is a mixed method research (Mixed Method) which is quantitative research. (Quantitative Research) and Qualitative Research (Qualitative Research) which are survey research (Survey Research) and in-depth interviews (In-Depth Interview) with key informants (Key Informants). The researcher can analyze The results of the study data analysis are as follows

.....

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุนาค อำเภออมลาคไสย จังหวัตกาฬสินธุ์” ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำเร็จลุล่วงได้ด้วย ความกรุณาและคำแนะนำอย่างดีของ ท่านผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ทุกรูป / คน ที่อำนวยความสะดวกในด้านข้อมูล และการประสานงานกับทุกภาคส่วน กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณท่าน เจ้าคณะจังหวัดกาฬสินธุ์ (ธรรมยุต และมหานิกาย) ขอขอบพระคุณ สำนักงานจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้บริหารเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้บริหารสำนักส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์ สมาคมพ่อค้าจังหวัดกาฬสินธุ์ และ พระสงฆ์ ระดับผู้ปกครอง ตัวแทนคณะกรรมการปกครอง ตลอดจนคณะผู้ช่วยงานวิจัยภาคสนามทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกและให้ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วง

ท้ายสุด ขอขอบคุณนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อปรากฏในงานวิจัยที่นำมาอ้างอิงในงาน ขึ้นนี้ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่ง จะก่อประโยชน์เป็นอย่างยิ่งต่อสถาบันหลัก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถาบันการศึกษาต่างๆ ส่วนงานภาคเอกชน ผู้ที่สนใจ และภาครัฐ ที่นำผลงานวิจัย เพื่อไปต่อยอดเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขในสังคม และประเทศชาติ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ด
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๖
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๖
๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา	๖
๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร	๗
๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่	๗
๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา	๗
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๑
๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา	๑๑
๒.๑.๒ ลักษณะของการพัฒนา	๑๓
๒.๑.๓ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน	๑๕
๒.๑.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๑๖
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย	๑๘
๒.๒.๑ ความหมายของการสร้างเครือข่าย	๑๘
๒.๒.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย	๒๑
๒.๒.๓ การสร้างและการพัฒนาเครือข่าย	๒๔

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๓๑
๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว	๓๒
๒.๓.๒ รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๔๑
๒.๓.๓ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๕๐
๒.๔ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๕๖
๒.๔.๑ ความสำคัญของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๕๗
๒.๔.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	๖๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๓
๒.๖ กรอบแนวคิดในการทำวิจัย	๘๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินงานวิจัย	๘๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๔
๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ	๘๕
๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๕
๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๗
๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๑
๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๑
๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ	๙๒
๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๒
๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๒
๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๒
๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล	๙๔
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๕
๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	๙๙

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการกับ พฤติกรรมการท่องเที่ยว	๑๐๔
๔.๔ ผลการเปรียบเทียบเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระ ธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	๑๐๙
๔.๕ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมี ส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการ พฤติกรรมท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒)ด้าน พฤติกรรมสถานศึกษา ๓)ด้านพฤติกรรมทางการเมือง ๔)ด้านพฤติกรรมทางด้าน ศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๓๐
๔.๖ ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัด กาฬสินธุ์	๑๕๒
๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๙๖
บรรณานุกรม	๒๐๐
ภาคผนวก	๒๐๕
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อหนังสือขอความอนุเคราะห์แจก แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม	๒๐๖
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์ และ แบบสอบถามหนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบ สัมภาษณ์ และแบบสอบถาม	๒๑๘
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	ประชากรในตำบล อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์	๘๖
๔.๑	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม เพศ	๘๖
๔.๒	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม อายุ	๘๖
๔.๓	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม สถานภาพการสมรส	๘๖
๔.๔	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม ระดับ การศึกษา	๘๗
๔.๕	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม อาชีพ	๘๘
๔.๖	จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตามรายได้ ต่อเดือน	๘๘
๔.๗	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม	๘๙
๔.๘	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๑๐๐
๔.๙	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิง พุทธ	๑๐๑
๔.๑๐	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิง พุทธ	๑๐๓
๔.๑๑	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการกับ พฤติกรรมที่การท่องเที่ยว โดยภาพรวม	๑๐๔

๔.๑๒	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม	๑๐๕
๔.๑๓	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาสถานศึกษา	๑๐๖
๔.๑๔	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง	๑๐๗
๔.๑๕	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๐๘
๔.๑๖	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม เพศ	๑๐๙
๔.๑๗	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม อายุ	๑๑๐
๔.๑๘	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ	๑๑๑
๔.๑๙	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ	๑๑๒
๔.๒๐	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ	๑๑๓

๔.๒๑	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส	๑๑๕
๔.๒๒	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส	๑๑๖
๔.๒๓	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส	๑๑๗
๔.๒๔	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส	๑๑๘
๔.๒๕	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับการศึกษา	๑๑๙
๔.๒๖	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๒๐
๔.๒๗	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๒๑
๔.๒๘	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อาชีพ	๑๒๒

๔.๒๙	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ	๑๒๔
๔.๓๐	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ	๑๒๕
๔.๓๑	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ	๑๒๖
๔.๓๒	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน	๑๒๗
๔.๓๓	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน	๑๒๘
๔.๓๔	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธจำแนกตาม รายได้ต่อเดือน	๑๒๙
๔.๓๕	ผลการเปรียบเทียบมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยบูรณาการพฤติกรรมกรท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี จำแนก โดยภาพรวม	๑๓๐

๔.๓๖	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๓๑
๔.๓๗	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน	๑๓๒
๔.๓๘	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีต่อด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยที่มีต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว	๑๓๓
๔.๓๙	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยวจำแนกตาม ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม	๑๓๕
๔.๔๐	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๓๖

๔.๔๑	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ ๓) ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ตามด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม	๑๓๗
๔.๔๒	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ ๔) ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตามหลัก โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวโครงสร้างทางสังคม	๑๓๘
๔.๔๓	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ ๔) ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี จำแนกตาม พฤติกรรมสถานศึกษา	๑๓๙
๔.๔๔	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีต่อ พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยงเชิงพุทธ ที่มีต่อ ด้านพฤติกรรมทางการเมือง	๑๔๐
๔.๔๕	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยงเชิงพุทธที่มีต่อพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวพฤติกรรมทางการเมือง	๑๔๑

๔.๔๖	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มี พฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยว เชียงวัฒนธรรมเชิงพุทธที่มีต่อด้านพฤติกรรมสถานศึกษา	๑๔๒
๔.๔๗	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มี พฤติกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามด้านพฤติกรรมทางการเมือง	๑๔๓
๔.๔๘	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงพุทธ พฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง	๑๔๔
๔.๔๙	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว กรมทางการเมือง	๑๔๕
๔.๕๐	ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มี พฤติกรรมการท่องเที่ยว จำแนกตามหลัก ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๔๖
๔.๕๑	ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๔๗
๔.๕๒	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๑๔๘

๔.๕๓	ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	๑๔๙
๔.๕๔	ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการมีเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว (n=๔๐๐)	๑๕๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒.๑	กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	๘๓
๔.๑	Model องค์ความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๑๖๓
๔.๒	แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์	๑๖๙
๔.๓	Model องค์ความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”	๑๗๕
๔.๔	Model องค์ความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ”	๑๗๙
๔.๕	Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม”	๑๘๔
๔.๕	Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยว”	๑๘๗
๔.๖	Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางการเมือง”	๑๙๑
๔.๗	Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามลา ใสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรม ประเพณี”	๑๙๕
๔.๘	สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๙๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยมีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นหนึ่งในแหล่งรายได้ที่สำคัญที่นำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศกระแสเงินตราไหลเวียนในประเทศ การสร้างงาน และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของการคมนาคมและขนส่ง รวมถึงการค้าและการลงทุนที่ช่วยเพิ่มการขยายตัวและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของประเทศไทย อ้างอิงจากบัญชีประชาชาติด้านการท่องเที่ยว (Tourism Satellite Account: TSA) ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศด้านการท่องเที่ยว (Tourism Gross Domestic Product: TGDP) มากถึง ๓,๐๐๕,๕๕๒ ล้านบาท หรือเท่ากับสัดส่วนร้อยละ ๑๗.๗๙ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ดังนั้น เพื่อให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีการพัฒนาและกระจายผลประโยชน์ไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง จึงจำเป็นต้องพัฒนาและจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ให้มีความสมบูรณ์ต่อเนื่อง และทันต่อเหตุการณ์

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) มีอำนาจและหน้าที่หลักในการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ ซึ่งผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ในระยะที่ผ่านมาประสบความสำเร็จในด้านการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๗ ของโลก^๑ โดยเฉพาะการขยายตัวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอัตราการขยายตัวอยู่ที่ร้อยละ ๓.๙๒ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และสามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงถึงเกือบ ๒ ล้านล้านบาท สูงเป็นอันดับที่ ๔ ของโลก^๑ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานตามแผนดังกล่าวยังประสบอุปสรรคและความท้าทายสำคัญหลายประการ เมื่อประเมินผลสำเร็จรายตัวชี้วัด จะพบว่าตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงาน

^๑รายงานการศึกษาจำนวนและรายได้ของนักท่องเที่ยว ขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ พ.ศ. ๒๕๖๕ (UNWTO)

สูงกว่าค่าเป้าหมายเพียง ๑ ตัวชี้วัด จาก ๑๐ ตัวชี้วัดหลัก โดยตัวชี้วัดที่มีผลการดำเนินงานต่ำกว่าค่าเป้าหมายจำนวน ๘ ตัวชี้วัด และมีตัวชี้วัดที่ยังไม่มีการดำเนินงานจำนวน ๑ ตัวชี้วัด โดยมีข้อสังเกตว่า แนวทางการพัฒนาในแต่ละยุทธศาสตร์ยังขาดความเฉพาะเจาะจง ประกอบกับความท้าทายในการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติจริงและการบูรณาการระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่รับผิดชอบขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนา ตลอดจนความท้าทายที่มาจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ จึงส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการได้ตามแนวทางที่แนะนำในแผน

นอกจากนี้กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ดำเนินการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕ (ฉบับปรับปรุง) เพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของยุทธศาสตร์ชาติ โดยให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งจากภายใน การฟื้นตัวอย่างมีความรับผิดชอบ และการเป็นจุดเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของภูมิภาค ซึ่งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับดังกล่าวสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ทั้งนี้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวทั่วโลกในปัจจุบัน นับเป็นโอกาสสำคัญที่ประเทศไทยจะได้พลิกโฉมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เกิดความเข้มแข็งจากภายในที่ยั่งยืน เกิดความยืดหยุ่นคล่องตัว และมีการเติบโตบนพื้นฐานของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ได้คำนึงถึงบริบทของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย โดยการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การจัดทำแผน จะมีกรอบการดำเนินงาน ๖ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ๑) การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ระยะครึ่งแผนแรก ๒) การศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยและของโลก ๓) การศึกษาแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทยและของโลก ๔) การศึกษาทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศต้นแบบรายสำคัญ ๕) การทบทวนและวิเคราะห์ความสอดคล้องของนโยบาย แผน และยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และ ๖) การรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจต่อแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)^๒ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั่วโลกยังเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงมากที่สุดจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ส่งผลให้การเดินทางทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศเกิดการชะงักงันต่อเนื่องเป็นเวลานาน องค์การการท่องเที่ยวโลกคาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวระหว่างประเทศจะลดลงกว่าร้อยละ ๗๕ ในปี

^๒ประกาศคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ,บทสรุปผู้บริหาร, หน้า ๗-๘.

พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งกลับไปอยู่ในระดับเดียวกับเมื่อ ๓๐ ปีเทียบได้เป็นจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ลดลงกว่า ๑พันล้านคน และคาดว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายประมาณ ๑.๑ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ

จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประชาคมอาเซียนสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ต่างๆ เช่น ประเทศเมียนมา ประเทศกัมพูชา สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีมนต์เสน่ห์ ซึ่งมีประเพณี วัฒนธรรมที่ดึงดูดประชาชนในท้องถิ่นประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษได้เป็นแบบอย่างที่ดีตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา อันเป็นวิถีชีวิตแบบพุทธศาสนาแบบเถรวาท ประชาชนในภูมิภาคได้เดินทางเพื่อท่องเที่ยวแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปฏิบัติธรรม เช่น ประเพณีการทำบุญผ้าป่า และประเพณีการทอดกฐิน ประเพณี ต่างๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย งานนมัสการพระธาตุยาคู อำเภอกุมภวาปี จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคอีสาน ของประเทศไทย รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีต่างๆ ในประชาคมอาเซียน อันเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความสวยงามและมีคุณค่า ตลอดจนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้ทำให้คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อความเชื่อ ศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมอื่นๆ ของชุมชนในประชาคมอาเซียน นำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาและด้านพระพุทธศาสนา เสริมสร้างเป็นฐานความคิดสู่การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง ลดปัญหาความขัดแย้ง เสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงสู่สังคม

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นภายในประเทศและต่างประเทศ เนื่องจากนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงความต้องการจากการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือพบเห็นสิ่งแปลกใหม่ กลายเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีประสบการณ์โดยตรงโดยการเข้าไปเรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทาง วัฒนธรรมของสังคมที่ตนไปท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งมากขึ้น รูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่คาดว่าจะได้รับความนิยมจากนี้และอาจจะเป็นโอกาสทางการตลาดของกลุ่มเอสเอ็มอีในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) ในภาวะที่ผู้คนแสวงหา สิ่งยึดเหนี่ยวทางใจประกอบกับกระแสความศรัทธาในการทำบุญไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายซึ่งอยู่คู่กับคนไทย มาช้านาน ซึ่งประเทศไทยจัดว่ามีความได้เปรียบจากการมีวัดคู่บ้านคู่ทางทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเพณีซึ่งเกิดจากวิถีชีวิตและศาสนาของคนไทย ทั้งนี้คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับศาสนาพุทธ

จึงมีการสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆเพื่อปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา ประเพณี ประจำท้องถิ่นตามวันสำคัญทางพุทธศาสนาตลอดจนศิลปกรรมจำนวนมาก^๓

จังหวัดกาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรที่หลากหลายแห่งหนึ่งของประเทศไทยโดยเฉพาะภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ตั้งอยู่พื้นที่ที่มีภูมิศาสตร์จุดกึ่งกลางของภาคอีสาน สามารถเดินทางไปยังพื้นที่ใกล้เคียงได้โดยสะดวก ทั้งทางทิศเหนือ เชื่อมกับจังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร ทางทิศใต้เชื่อมโยงกับจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคามทางทิศตะวันออกเฉียงกับเมืองสามแผ่นดินจังหวัดมุกดาหารและทางทิศตะวันตกเชื่อมโยงกับเมืองเศรษฐกิจสำคัญของภาคอีสานคือ จังหวัดขอนแก่น ทั้งนี้ยังมีระบบคมนาคมขนส่งที่สะดวกทั้งสนามบินขอนแก่นท่าอากาศยานนานาชาติขอนแก่น (Khon Kaen International Airport) และสนามบินร้อยเอ็ด ท่าอากาศยานร้อยเอ็ด (Roi-Et Airport) ซึ่งใช้เวลาในการเดินทางต่อทางถนนมุ่งหน้าเข้าจังหวัดกาฬสินธุ์ไม่เกิน ๖๐ นาที ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ป่าเขา น้ำตก วิวที่สวยงาม แหล่งน้ำสำคัญ ได้แก่ เขื่อนลำปาว ลำน้ำชี หรือจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์ได้สรรค์สร้างขึ้นให้เป็นมรดกสืบทอดกันมา ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ วัด พุทธสถานสำคัญกระจายตัวอยู่ทั่วทั้ง ๑๘ อำเภอของจังหวัดกาฬสินธุ์ และที่เป็นความโดดเด่นทางทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ มรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต กลุ่มชาติพันธุ์ (วิถีผู้ไทย ไทยลาว ไทยญ้อ) ภาษา การแต่งกาย อาหารถิ่น และความเชื่อ นอกจากความเหมาะสมในการท่องเที่ยวจากที่ตั้งภูมิศาสตร์แล้ว จังหวัดกาฬสินธุ์ยังห่างจากเมืองหลวงประเทศไทย อย่างกรุงเทพมหานครทางถนนเพียง ๕๑๙ กิโลเมตร เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ที่ยืนยันด้วยคำกล่าวติดหูชาวอีสานว่า "กาฬสินธุ์ ดินดำน้ำชุ่ม ปลาชุมบ่อน คือแข่งแก่งหาง ปลานางบ่อน คือเสียงฟ้าลั่น จักจั่นฮ้องปานฟ้าล่งบน แดกจันจันคนปีบโฮแซว เมืองนี้มีชูอันชูแนว แอนระบาราฟ่อน" เป็นคำกล่าวที่บ่งบอกถึงความสุข สนุกสนานที่เชื่อเชิญให้นักเดินทางจากทั่วทุกสารทิศมาร่วมกันท่องเที่ยววิถีถิ่นอีสาน ตามรอยแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ จากคำขวัญจังหวัดกาฬสินธุ์ที่ว่า "หลวงพ่องค์ดำลือเลื่อง เมืองฟ้าแดดสงยาง โปงลางเลิศล้ำ วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวา ผาเสวยภูพาน มหาธารลำปาว ไดโนเสาร์สัตว์โลกล้านปี"

จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประชากรทั้งสิ้น ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๕ จำนวน ๙๘๕,๓๔๖ คน แยกเป็น เพศหญิงจำนวน ๔๙๖,๕๗๐ คน และเพศชาย จำนวน ๔๘๘,๗๗๖ คน ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงาน โดยอำเภอที่มีประชากรมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ รองลงมาคืออำเภอยางตลาด และอำเภอกุฉินารายณ์ ความหนาแน่นของประชากร ๑๔๑.๘๔ คน ต่อตารางกิโลเมตร

^๓ ศูนย์วิจัยกิจการไทย, **ท่องเที่ยวแนวใหม่สร้างโอกาสเอสเอ็มอี**, ค้นเมื่อ ๑๔ กันยายน ๒๕๖๕, จาก <http://www.ksmcare.com>

ประชากรส่วนมากของจังหวัดกาฬสินธุ์ทำเกษตรกรรม โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัด ได้แก่ มันสำปะหลัง และอ้อยโรงงาน และมีพืชเศรษฐกิจรอง ได้แก่ ยางพารา แตงโม ปาล์ม น้ำมัน และพุทรา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีจำนวนสัตว์เศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่จังหวัด ได้แก่ โคเนื้อ ไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็ดไข่ กระจับปี่ สุกร และโคนม ตามลำดับ โดยมีจำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจมากที่สุด คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ รองลงมา คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อและเกษตรกรผู้เลี้ยงเป็ด ตามลำดับ ตั้งแต่ปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๖ มีจำนวนเกษตรกรและจำนวนสัตว์เศรษฐกิจเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากเกษตรกรสนใจประกอบอาชีพด้านปศุสัตว์มากขึ้นและมีนโยบายจากภาครัฐสนับสนุนสร้างแรงจูงใจด้านปศุสัตว์ นอกจากนี้ ยังมีศักยภาพในการทำประมง ตั้งแต่ปี ๒๕๖๐-๒๕๖๖ จังหวัดกาฬสินธุ์มีการจับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติมีการเพาะเลี้ยงสัตว์ที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัด เช่น กุ้งก้ามกราม และปลากะชัง CP ในเขื่อนลำปาว ศักยภาพสำคัญทางการประมงที่เป็นที่รู้จักทั่วประเทศไทย คือ กุ้งกาฬสินธุ์ สำหรับการผลิตกุ้งก้ามกรามนั้น ในปี ๒๕๖๖ จังหวัดกาฬสินธุ์มีจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งก้ามกราม ซึ่งมีจำนวนผู้เลี้ยงกุ้งมากกว่า ๖๘๗ ราย ในปี ๒๕๖๕ มีการนำเกษตรกรในเขตอำเภออย่างตลาดเข้าร่วมโครงการแปลงใหญ่ จำนวน ๕๐ ราย จากเดิมในปี ๒๕๖๔ มีเกษตรกรเขตอำเภอเมืองกาฬสินธุ์เข้าร่วมโครงการแปลงใหญ่เพียง ๓๐ ราย เห็นได้ว่าพื้นที่หลักสำคัญในการขยายพันธุ์กุ้ง จังหวัดกาฬสินธุ์จะอยู่ที่อำเภอเมืองกาฬสินธุ์และอำเภอตลาดเนื่องจากมีพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำสำคัญ คือ เขื่อนลำปาว ข้อมูลด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์มีความหลากหลายกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัดตามแผนที่แสดง ความเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์

เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ ชี้ให้เห็นว่า วงการมรดกทางวัฒนธรรมมีความกังวลมากขึ้นเรื่อยๆ กลับไม่ได้รับการประมาณการหรือพูดถึงในนโยบายระดับจังหวัดในด้านมรดกทางวัฒนธรรมมากนักแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ปรับตัวด้วยการหันเข้าหารูปแบบดิจิทัลและออนไลน์เพื่อให้ผู้ชมและผู้ใช้งานสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากวัตถุและสถานที่อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อีกทั้งยังเพิ่มรูปแบบการนำเสนอออนไลน์ผ่านการเข้าชมแบบเสมือนจริง ทำให้พื้นที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ นักท่องเที่ยวการเข้าชมมีจำนวนลดลงทุกปีๆ ทำให้สูญเสียรายได้ในการพัฒนา และระบบเศรษฐกิจตกต่ำโดยเฉพาะชาวบ้านในพื้นที่ติดกับพระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จะมองได้ว่าภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสูงที่สุด

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามหลักแนวคิดของรัฐบาลและตอบสนองแผนพัฒนา จึงสนใจศึกษาข้อเสนอแนะจากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เสนอเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเจาะลึกความเป็นไปได้ สร้างความตระหนักของ

ท้องถิ่น ชุมชน และการมีส่วนร่วมดำเนินการ สามารถพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถจัดเป็นเส้นทาง การท่องเที่ยวในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยมุ่งหวังให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในอำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเฉพาะท้องถิ่น และส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ของจังหวัดกาฬสินธุ์ อย่างยั่งยืน

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ ประวัติความเป็นมาและคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ สภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ ระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๓.๒ เพื่อสำรวจสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๓.๓ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในการศึกษา ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ในด้านข้อมูลทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวของวัดท่องเที่ยวในจังหวัดสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ กิจกรรมที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวตลอดถึงกระบวนการจัดการการให้บริการด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

ของ เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเครือข่าย ระยะยาวได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยเชิงปริมาณโดยการวิจัยเชิงสำรวจประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” รวมทั้งสิ้นจำนวน ๖๐,๙๘๕ คน

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บ ข้อมูลในกลุ่มเป้าหมาย ๑๒ รูปหรือคน ประกอบด้วย

ตัวแทนวัดอำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	จำนวน ๒	รูป/คน
ตัวแทนผู้นำชุมชน	จำนวน ๒	รูป/คน
ตัวแทนผู้สูงอายุ	จำนวน ๒	รูป/คน
ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง	จำนวน ๒	รูป/คน
ตัวแทนภาคประชาชน	จำนวน ๒	รูป/คน
ตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานกาฬสินธุ์	จำนวน ๒	รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้มีพื้นที่ในการศึกษา “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้แก่ ๑) เทศบาลตำบล กมลาไสย ๒) เทศบาลตำบล รัษฎา ๓) เทศบาลตำบลหนองแปน ๔) เทศบาลตำบลดงลิง ๕) เทศบาลตำบลหลัก เมือง ๖) องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม ๗) องค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าท่า และ ๘) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสมบูรณ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ ถึงเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๘ รวมระยะเวลา ๗ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง การพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่งยั่งยืน ตามหลักแนวคิดของรัฐบาลและตอบสนองแผนพัฒนา สร้างความตระหนักของท้องถิ่น ชุมชน และการมีส่วนร่วมดำเนินการ สามารถพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนสามารถจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอ กมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยมุ่งหวังให้เกิดการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น

สามารถนำไปใช้ในการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในอำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ รวมทั้งการศึกษาความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสถานที่ท่องเที่ยววิถีชีวิตชนบท มีลักษณะวิถีชีวิตและผลงานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะพิเศษโดดเด่นให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์ สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ คือสิ่งบ่งบอกความเป็นมาในอดีตและพัฒนาการแห่งอารยธรรมของสังคม ที่สะท้อนผ่านร่องรอยในโบราณสถานและโบราณวัตถุ อุทยานประวัติศาสตร์ จึงเป็นเสมือนพยานหลักฐานของวิถีชีวิต คติความเชื่อ อุดมการณ์ ตลอดจนความรุ่งเรืองของสังคม

พระธาตุยาคู อำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ หมายถึง องค์พระธาตุเก่าแก่ซึ่งเป็นศาสนสถานและโบราณสถานสำคัญในอำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีการค้นพบหลักฐานว่าพื้นที่นี้ในอดีตมีชื่อว่าเมืองฟ้าแดดสงยาง เป็นแหล่งค้นพบโบราณสถานและโบราณวัตถุสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคอีสาน พระธาตุยาคูเป็นโบราณสถานที่มีสมบูรณ์และใหญ่ที่สุดที่พบในเมืองฟ้าแดด สันนิษฐานว่าเป็นสิ่งเดียวที่ไม่ถูกทำลายหลังจากเมืองต้องตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามต่อเชียงโสมตั้งแต่นั้น คำว่ายาคูในภาษาอีสานหมายถึงพระสงฆ์ผู้ได้รับความเคารพหรือบวชมานาน เชื่อว่าพระธาตุองค์นี้สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิของพระผู้ใหญ่ว่า จึงเรียกกันว่าพระธาตุยาคู

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้ทราบกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พระธาตุยาคู อำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๖.๒ ได้ทราบกระบวนการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพระธาตุยาคู อำเภออมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๖.๓ ได้ทราบถึงศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พระธาตุยาคู
อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๑.๖.๔ ได้ทราบแนวทางนำมาประยุกต์ใช้การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของพระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

๒.๑.๒ ลักษณะของการพัฒนา

๒.๑.๓ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

๒.๑.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย

๒.๒.๑ ความหมายของการสร้างเครือข่าย

๒.๒.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย

๒.๒.๓ การสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

๒.๓.๒ รูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๓.๓ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๔ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๔.๑ ความสำคัญของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๔.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๕.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๖ กรอบแนวคิดในการทำวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

๒.๑.๑ ความหมายการพัฒนา

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้อย่างหลากหลายที่ขณะดังนี้

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ เรียกว่าพัฒนา หรือวัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

จินตวีร์ เกษมสุข ได้ให้ความหมายของการพัฒนา หมายถึง แนวความคิดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีแผน โดยผ่านเข้าไปในกลไกของรัฐ ซึ่งรัฐจะกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาจากปัญหาและความต้องการของประชาชน^๑

พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่ง ที่รัฐบาล นำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้น เสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบบประชาธิปไตย^๒

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่าการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ใต้วางแผนไว้นานล่วงหน้า (planned change)^๓

सानิตย์ บุญชู ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นกระตุ้นประชาชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดความคิดริเริ่ม เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้เกิดการพัฒนายู่ตลอดเวลา^๔

^๑จินตวีร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔

^๒พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑.

^๓สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙)

^๔सानิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๗.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การอนามัย และการเมืองการปกครอง^๕

วิรัช เตียงหงษากุล ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึงเป็นกลยุทธ์ในการทำงานอย่างหนึ่ง ซึ่งละเอียดอ่อน และมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนยังเป็นการกระบวนกร คือ เป็นการนทำงานที่มีขั้นตอนและต่อเนื่อง เป็นการทำงานกับประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบท ดังนั้น ถ้าใช้กระบวนการพัฒนาชุมชนเข้าช่วยในการพัฒนาชนบทแล้ว การพัฒนาชนบทมีแนวโน้มอย่างมากที่จะประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพัฒนาชุมชนสามารถช่วยให้การพัฒนาชนบทสำเร็จถ้าได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง^๖

ณรงค์ ศรีสวีสดี ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความคุ้มค่า และถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลง ฝ่ายรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้^๗

กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เป็นวิธีการที่นำการบริการของรัฐบาลกับความต้องการของประชาชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น^๘

สรุปความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง พัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เพื่อความก้าวหน้าของสิ่งที่เป็นอยู่ตามความต้องการของประชาชนภายในชุมชนหรือสังคม โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความคุ้มค่า เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของชุมชน สังคมที่ดีกว่าเดิม

^๕ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน: เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๐.

^๖วิรัช เตียงหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชนชนบท, (สาขาพัฒนาชุมชน) ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙), หน้า ๘

^๗ณรงค์ ศรีสวีสดี, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๘.

^๘กรมการพัฒนาชุมชน, ภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๘), หน้า ๑๐.

๒.๑.๒ ลักษณะของการพัฒนา

ผศ.สนธยา พลศรี ได้กล่าวถึงลักษณะของการพัฒนาที่สำคัญว่า^๔

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใครด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผน โครงการ และคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนา แม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิด

^๔ผศ.สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๗.

การเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชีวิตในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

๑๐. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาเองก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นเสมอ

สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ ได้กล่าวถึง ลักษณะของการพัฒนาชุมชน ได้ดังนี้^{๑๐}

๑. เป็นการดำเนินงานโดยและใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ ไม่พึ่งพาบุคคลหรือทรัพยากรนอกชุมชน

๒. เป็นการร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน คนในชุมชนกับหน่วยงานของรัฐหรือคนในชุมชนกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ

๓. การเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมาย หรือทิศทางสามารถควบคุมได้

๔. เกิดจากความตั้งใจและการกระทำของมนุษย์ ตามแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไม่ใช่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

๕. เป็นการพัฒนาคุณภาพของคนในชุมชน ให้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง บุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปใช้ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนให้ได้ มาตรฐานตามที่ต้องการ

๖. เป็นกระบวนการในการศึกษา โดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนในชุมชน ให้มีคุณภาพและความพร้อมในการพัฒนา

๗. เป็นกระบวนการจัดองค์กรหรือกลุ่ม เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นกรณีกำลังของคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดศักยภาพของชุมชนและนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

๘. เป็นการนำกลวิธีหรือวิธีการต่าง ๆ มาใช้

^{๑๐}สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ, **หลักการสื่อสารมวลชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

๙. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย การพัฒนาชุมชนเป็นของชุมชน ดำเนินการโดยคนในชุมชนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน เป็นการให้สิทธิเสรีภาพ อิสรภาพ เสมอภาค ในชุมชน และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนเองและชุมชนได้ด้วยตนเอง

๒.๑.๓ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

ชาตรี ก่อเกื้อ ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนคือ “กินดี อยู่ดี มีความสุข” ซึ่งประกอบด้วยภาระงานของการพัฒนารวม ๖ ด้าน ได้แก่

๑) พัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาให้มีจิตสำนึกในการรักถิ่นที่อยู่ รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมและแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน โดยอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

๒) พัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีกลุ่มกิจกรรมขยะแลกบุญที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาปัญหาขยะในชุมชน และส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้สารชีวภาพและปุ๋ยอินทรีย์ในการประกอบการเกษตรในชุมชน

๓) พัฒนาการสืบสานภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม โดยใช้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องร้อยรัดให้ชาวบ้านในชุมชนมาพบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ก่อให้เกิดอาชีพและความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจของชุมชน

๔) พัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มีที่อยู่อาศัย มีอาหารที่ปลอดภัยต่อการบริโภค มีการนำสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค มีการให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของชุมชน

๕) พัฒนาสวัสดิการชุมชน เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินชีวิตทั้งในด้านการคลอดบุตร การเจ็บป่วย การเสียชีวิต การส่งเสริมสุขภาพ นันทนาการ การศึกษา และการประกอบอาชีพ โดยมีหลักการว่าเมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิตไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่ง กองทุนสวัสดิการก็จะช่วยบรรเทาปัญหาเพื่อกลับมาดำรงชีวิตได้ตามปกติ

๖) พัฒนารายได้ โดยมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรให้เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่ทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยให้ชาวบ้านในชุมชนที่มีความสามารถและความตั้งใจเข้ามาบริหารในรูปแบบธุรกิจของชุมชน ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ ลดปัญหาการว่างงาน ทำให้ชาวบ้านทำงานอยู่ในชุมชน ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งก็นำมาจัดสวัสดิการที่จำเป็นกับชุมชนให้มีความครอบคลุมมากขึ้น^{๑๑}

^{๑๑}จินตวีร์ เกษมสุข, หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๔๐-๔๑

๒.๑.๔ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ ๓ ประการ^{๑๖}

ประการที่ ๑ การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนามีได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา

ประการที่ ๒ เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่ “คน” คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม วัฒนธรรม

ประการที่ ๓ เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคนหรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย

พรรคชนะ วิชัชชนพัฒนา ได้ให้แนวคิดการพัฒนาชุมชนหมายถึง การพัฒนาความคิดความสามารถของประชาชนให้เกิดการช่วยเหลือตนเองเพื่อนบ้านและชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและความร่วมมือของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

“การพัฒนาชุมชน” เป็นการทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยเกิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามความต้องการของประชาชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชนเอง ดังนั้น “การพัฒนาชุมชน” จึงเป็นการทำให้กลุ่มคนดีขึ้นเจริญขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครองวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมโดยต้องคำนึงถึงความสมดุลในทุกมิติ

กระบวนการทำงานในชุมชนการทำงานกับชุมชนให้ได้ใจให้ได้รักและศรัทธาให้ได้ชื่อว่า “ศรัทธาที่เดินได้” นั้นย่อมาหมายถึงการเข้าไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับประชาชนเข้าไปสำรวจค้นคว้าศึกษาหาข้อมูลเพื่อให้ทราบว่าการณ์ของชุมชนเป็นอย่างไรมีปัญหาและต้องการอะไรกระบวนการทำงานสำคัญคือการเข้าไปทำงานกับความคิดของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดการการทำงานเพื่อการพัฒนา โดยต้องเริ่มจากชุมชนและความสมัครใจพร้อมใจตามความต้องการของชุมชน

การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชนเพื่อให้เกิดการยอมรับในการเข้าไปทำงานในชุมชนนั้น ประเด็นสำคัญคือการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชนแต่สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าต้องเตรียมความพร้อมตัวเองให้ได้ก่อนที่จะนำความรู้ การพัฒนาถ้าปราศจากสำนึกและความสมัครใจของชุมชนแล้วก็จะ

^{๑๖}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑)

กลายการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ไม่มีรากแก้วการทำงานกับชุมชนต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนตามความต้องการที่แท้จริงและความสมัครใจของชุมชนแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในความหมายของการ “ปลุกให้ตื่น” จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนลุกขึ้นมาช่วยกันทำงานพัฒนาชุมชนตามความต้องการและความสมัครใจที่ต้องการจะเห็นความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นความสามารถที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการกับชุมชน

แต่ถ้าชุมชนยังไม่ตื่นตัวและยังไม่พร้อมที่จะร่วมพัฒนาในฐานะนักพัฒนาก็ต้องหาทางจัดการกับความคิดของชุมชนให้มากขึ้นและในทางปฏิบัติหากการพัฒนามุ่งหวังให้ชุมชนมี “ความยั่งยืน” ในฐานะนักพัฒนาจำเป็นต้องส่งเสริมการจัดการกระบวนการชุมชนเพื่อให้เกิด

การที่จะเสริมสร้างพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับความต้องการของชุมชนเศรษฐกิจสังคมชนบทธรรมนิยมประเพณีภาษาการปกครองการเมืององค์กรในชุมชนสภาพแวดล้อมและปัญหาความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนปัจจัยสำคัญคือการส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพผู้นำชุมชนจากภายในชุมชนเองในชุมชนให้ถึถ้วนครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อจะได้เข้าใจถึงระบบชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และแตกต่างกันในส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผลต่อการผลักดันสู่การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่แน่นอน

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ พร้อมทั้งเป็นกระบวนการทางสังคม มีลักษณะดังนี้

๑. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) คือมีความต่อเนื่องของปฏิกริยาโต้ตอบต่อกันของคนในสังคม การพัฒนาชุมชนต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันจะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

๒. การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการให้ชัดเจน มีการสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล ความต้องการของประชาชนในชุมชนและการเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

๓. การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ (Program) ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาล และการประสานงานกันระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

๔. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดทางอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนการพัฒนาชุมชนจึงต้อง

ใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีการตื่นตัวเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา (Movement) ไม่เฉื่อยชาและ
ท้อถอย^{๑๓}

สรุปแนวความคิดการพัฒนาได้ว่า เป็นแนวคิดที่มุ่งเพื่อความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ ชุมชน
สังคม เพื่อความเจริญ การพัฒนาต้องเริ่มที่ความคิดของคนในชุมชนที่จะเริ่มการพัฒนาเอง เมื่อมี
ความคิดที่สร้างสรรค์ ริเริ่มที่จะพัฒนาก็จะเกิดการพัฒนาจากภายในตัวคนในชุมชนเอง ในกลุ่มคน
เล็กๆ ในชุมชนเล็กๆ และขยายสู่ชุมชนใหญ่ และสังคม การพัฒนาจะเกิดอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิด
การพัฒนาอย่างรอบด้าน

๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่าย

เครือข่าย (Network) คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะ
แลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่าย
ด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน
อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน ในตลาดโลกได้ให้ความสำคัญในการนำเอาวัฒนธรรมมาเป็น
ส่วนหนึ่งในตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ตนจำหน่ายเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง ซึ่งสอดคล้องกับ
กระแสเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ที่กำลังมาแรง

๒.๒.๑ ความหมายการสร้างเครือข่าย

คำว่า “เครือข่าย” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Network” มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นฤมล นิราทร^{๑๔} ให้นิยามของ เครือข่าย คือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจ
แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้ หากมองในเชิงโครงสร้าง
“เครือข่าย” หมายถึง กลุ่มของจุดต่างๆ ซึ่งเชื่อมต่อด้วยเส้น จุดต่างๆ ที่ว่านี้ คือบุคคลหรือกลุ่มส่วน
เส้นที่เชื่อมต่อนี้หมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคล หรือกลุ่มต่างๆ มีต่อกัน เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่ง
ของกลุ่ม แต่กลุ่มไม่ใช่เครือข่ายเสมอไป

^{๑๓}ประเวศ วะสี , ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า
๑๐

^{๑๔} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, กรุงเทพมหานคร :
สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔. หน้า ๖.

Jeremy Boissevain^{๑๕} ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

Borgatta, Edgar F.; and Borgatta, Marie. (อ้างถึงใน อภิษฎา ศรีเครือตอง และคณะ)^{๑๖} ให้นิยามของ เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ว่าหมายถึง ปรากฎการณ์ทางสังคมในรูปแบบหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการจัดเรียงความสัมพันธ์ (Patterned Arrays of Relationship) ระหว่างปัจเจกชน (Individual) ที่ร่วมกระทำการในสังคม

Bruce, Steve ; and Yearley, Steven (อ้างถึงใน อภิษฎา ศรีเครือตอง และคณะ)^{๑๗} ให้นิยามว่า เครือข่ายทางสังคมคือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกชน (Individual) ซึ่งนักสังคมวิทยาถือว่า เป็นหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ในการศึกษา และใช้วิธีศึกษาโดยการสังเกต (Observation) ก่อนจะเขียนออกมาเป็นแผนที่ปฏิสัมพันธ์

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๑๘} กล่าวว่า “เครือข่าย” หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลองค์กรหน่วยงานหรือสถาบันใดๆ ได้ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากัน ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบ

ธนา ประมุขกุล^{๑๙} กล่าวว่า “เครือข่าย” เป็นการเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมายการเชื่อมโยงนี้อาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างระบบที่ปฏิบัติการอยู่เข้าด้วยกัน เช่น การเชื่อมโยงคอมพิวเตอร์เข้าเป็นเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น หรืออาจเป็นการเชื่อมโยงระหว่างบทบาทของบุคคล/องค์กรต่างๆ ภายใต้วัตถุประสงค์ของภาคีสมาชิก ซึ่งถ้าหากพิจารณาถี่กลงไปในความเป็นบุคคล/องค์กรก็จะพบถึงความแตกต่างของระบบการทำงาน และตามบทบาทภารกิจที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล/องค์กร การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจึงเท่ากับ การเชื่อมโยงหลายๆ ระบบย่อยให้รวมกันขึ้นมาใหม่เป็นอีกหนึ่งระบบของหน่วยสมาชิกทุกหน่วยที่เข้ามารวมกัน

^{๑๕} Boissevain, Jeremy, *Friends of Friends : Network, Manipulators and Coalitions*, Oxford : Basil Blackwell, ๑๙๗๔.

^{๑๖} อภิษฎา ศรีเครือตอง และคณะ, *การพัฒนาเครือข่ายการบริหารงานของเทศบาลนครนนทบุรี*, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา, ๒๕๕๘, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๗} อภิษฎา ศรีเครือตอง และคณะ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๑๖.

^{๑๘} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*, กรุงเทพมหานคร : บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๓. หน้า ๓๒.

^{๑๙} ธนา ประมุขกุล, “ความหมายของเครือข่าย” <<http://www.anamai.moph.go.th/advisor>>, ๙ ธันวาคม ๒๕๖๖.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ^{๒๐} ให้นิยามของเครือข่ายทางสังคมว่า หมายถึงความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย

เครือข่าย คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน โดยประเด็นที่สำคัญ คือ

- ๑) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ
- ๒) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน
- ๓) การเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความเป็นตัวของตัวเองของคนหรือองค์กรนั้นๆ

การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการจัดการให้คนมานั่ง “รวมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากันเฉยๆ โดยไม่ได้ “รวมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมากองรวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละก้อนมาก่อนกันเป็นกำแพงโดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่างเป็นระบบ และก็ไม่ใช่เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และไม่ใช่ว่าการรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกัน ไว้ในมือเพื่อสะดวกแก่การติดต่อ การมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่งทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรจุอิฐได้มากขึ้นแต่กองอิฐในถังกี่ยังวางระเกะระกะขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้

^{๒๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗. หน้า ๖.

การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือ จุดแข็งของแต่ละฝ่ายมาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $1+1 = 2$ แต่ต้องเป็น $1+1 > 2$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่าผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน^{๒๑}

ส่วนคำว่า “การสร้างเครือข่าย” หรือ Networking นั้น ก็คือกิจกรรมในการก่อให้เกิดกลุ่ม (ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มองค์กร กลุ่มบุคคล) ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยน การจัดกิจกรรม หรือการผลิตรายหว่างองค์กรสมาชิก^{๒๒} นอกจากนี้ “การสร้างเครือข่าย” มีความหมายรวมถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ^{๒๓}

๒.๒.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย^{๒๔}

เครือข่ายเทียม (Pseudo network) หมายถึง เครือข่ายชนิดที่เราหลงผิดคิดว่าเป็นเครือข่าย แต่แท้จริงแล้วเป็นแค่การประชุมพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิก โดยที่ต่างคนต่างก็ไม่ได้มีเป้าหมายร่วมกัน และไม่ได้ตั้งใจที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการรวมกลุ่มแบบเฮโลสารระพา หรือรวมกันตามกระแสนิยมที่ไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน ลักษณะของเครือข่ายลวงจะไม่มี การสานต่อระหว่างสมาชิก ดังนั้น การทำความเข้าใจกับองค์ประกอบของเครือข่ายจึงมีความสำคัญ เพื่อช่วยให้สมาชิกสามารถสร้างเครือข่ายแทนการสร้างเครือข่ายเทียม

เครือข่าย (แท้) มีองค์ประกอบสำคัญอยู่อย่างน้อย ๗ อย่างด้วยกัน คือ

- ๑) มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception)
- ๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision)
- ๓) มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits)
- ๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

^{๒๑} “เครือข่าย” <http://www.med.md.kku.ac.th/site_data/mykku_med> ๘ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๒๒} อ่างแล้ว, นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, หน้า ๖.

^{๒๓} ขนิษฐากาญจนรังสีนนท์, “การสร้างเครือข่าย” <<http://www.northphc.org/doc/net.ppt>>. ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

^{๒๔} กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองส่งเสริมและพัฒนาเครือข่าย, “การพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน”, <<http://oppn.opp.go.th/research.php>>. ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๕) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship)

๖) มีการเกี่ยวพันพึ่งพากัน (interdependent)

๗) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction)

๑) มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (common perception) หมายถึง สมาชิกในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้ามาร่วมกันเป็นเครือข่าย อาทิเช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นการรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะถ้าเริ่มต้นด้วยการรับรู้ที่ต่างกัน มีมุมมองหรือแนวคิดที่ไม่เหมือนกันแล้ว จะประสานงานและขอความร่วมมือยาก เพราะแต่ละคนจะติดอยู่ในกรอบความคิดของตัวเอง มองปัญหาหรือความต้องการไปคนละทิศละทาง แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกของเครือข่ายจะมีความเห็นที่ต่างกันไม่ได้ เพราะมุมมองที่แตกต่างช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์ ในการทำงาน แต่ความแตกต่างนั้นต้องอยู่ในส่วนของกระบวนการ (process) ภายใต้การรับรู้ถึงปัญหาที่สมาชิกทุกคนยอมรับแล้ว มิฉะนั้นความเห็นที่ต่างกันจะนำไปสู่ความแตกแยกและแตกหักในที่สุด

๒) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (common vision) วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง ความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแนบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดรับไปในทิศทางเดียวกัน

๓) มีความสนใจหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน (mutual interests/benefits) หมายถึง คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นความต้องการ (need) ของมนุษย์ในเชิงปัจเจก (อ่านเรื่องแรงจูงใจในตอนท้าย) อาทิเช่นเกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับ โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ สมาชิกของเครือข่ายเป็นมนุษย์

บุุคชนธรรมชาติที่ต่างก็มีความต้องการเป็นของตนเอง (human needs) ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้รับร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

๔) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (stakeholders participation)

หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็งดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่าย โดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

๕) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (complementary relationship) หมายถึง องค์ประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ($๑+๑ > ๒$) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่

๖) มีการเกี่ยวพันซึ่งกัน (interdependent) หมายถึง เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสถานะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกว่าเขาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็น

สิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกี่ยวพันพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

๗) มีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (interaction) หมายถึง หากสมาชิกในเครือข่ายไม่มีการปฏิสัมพันธ์กันแล้ว ก็ไม่ต่างอะไรกับก้อนหินแต่ละก้อนที่รวมกันอยู่ในถุง แต่ละก้อนก็อยู่ในถุงอย่างเป็นอิสระ ดังนั้นสมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนา ร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย องค์ประกอบข้างต้นไม่เพียงแต่จะเป็นประโยชน์ในการนำไปช่วยจำแนกระหว่างเครือข่ายแท้ กับเครือข่ายเทียมเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วย

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็น เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีการกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาวก็ได้

๒.๒.๓ การสร้างและการพัฒนาเครือข่าย

เครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่างๆ กัน แบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

๑) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง (ฉันทะ) เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิลำเนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่

คล้ายคลึงกัน มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้น จึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่ายเพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้นเครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

๒) เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายจัดตั้งมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ค่อยมีพื้นฐาน ความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้ามารวมตัวกัน เป็นการ ทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไปในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะ ก่อตั้ง

๓) เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งโดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมา รวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ มา แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่ว่านี้แม้จะไม่ได้เกิด จากแรงกระตุ้นภายในโดยตรงตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อ ได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง^{๒๕}

ปรัชญาการสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายต้องคำนึงถึงเสมอว่า “เครือข่าย” เป็นกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ การนำเครือข่ายต้องมี LINK หมายถึง “การเชื่อมโยง”

L – Learning การเรียนรู้

I – Investment การลงทุน

^{๒๕} ธนา ประมุขกุล. เครือข่าย. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓ กค-กย ๒๕๔๔.

N – Nature การพุ่มพุกบำรุง

G (K) – Give การรักษาสัมพันธภาพ ซึ่งรวมกันเป็นคำว่า LINK หมายถึงการเชื่อมโยง

การพัฒนาเครือข่าย เพื่อความยั่งยืน

๑) สมาชิกที่เข้าร่วม ต้องเข้าใจเป้าหมายในการรวมตัวกันว่าจะก่อให้เกิดความสำเร็จในภาพรวม

๒) สร้างการยอมรับในความแตกต่างระหว่างสมาชิก ยอมรับในรูปแบบและวัฒนธรรมองค์กรของสมาชิก

๓) มีกิจกรรมสม่ำเสมอและมากพอที่จะทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ต้องแน่ใจว่าทำได้ และกระจายงานได้ทั่วถึง ควรเลือกกิจกรรมที่ง่ายและมีแนวโน้มประสบความสำเร็จ อย่าทำกิจกรรมที่ยากโดยเฉพาะครั้งแรกๆ เพราะถ้าทำไม่สำเร็จอาจทำให้เครือข่ายที่เริ่มก่อตัวเกิดการแตกสลายได้

๔) จัดให้มีและกระตุ้นให้มีการสื่อสารระหว่างกันอย่างทั่วถึง และสม่ำเสมอ

๕) สนับสนุนสมาชิกทุกกลุ่ม และทุกด้านที่ต้องการความช่วยเหลือ เน้นการช่วยเหลือกลุ่มสมาชิกที่ยังอ่อนแอให้สามารถช่วยตนเองได้

๖) สร้างความสัมพันธ์ของบุคลากรในเครือข่าย

๗) สนับสนุนให้สมาชิกได้พัฒนางานอย่างเต็มกำลังตามศักยภาพและความชำนาญที่มีอยู่ โดยร่วมกันตั้งเป้าหมายในการพัฒนางานให้กับสมาชิกแต่ละกลุ่ม ส่งผลให้สมาชิกแต่ละกลุ่มมีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เป็นพื้นฐานในการสร้างความหลากหลายและเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

๘) สร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างบุคลากรทุกระดับของสมาชิกในเครือข่ายในลักษณะความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน

๙) จัดกิจกรรมให้สมาชิกใหม่ของเครือข่าย เพื่อเชื่อมต่อกันกับคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในการสืบทอดความเป็นเครือข่ายต่อไป

๑๐) จัดให้มีเวทีระหว่างคนทำงานเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในการทำงานด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

๑๑) จัดให้มีช่องทางการทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ง่ายต่อการเข้าถึงที่ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน เช่น สร้างระบบการส่งต่องาน และสร้างเว็บไซต์เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายเข้าด้วยกัน

ผู้จัดการเครือข่าย

มีหน้าที่ในการดูแลรักษาเครือข่ายดังต่อไปนี้^{๒๖}

๑) ช่วยสร้างแรงจูงใจและกระตุ้นสมาชิกรวมตัวกันทำงาน โดยมีกิจกรรมเป็นสื่อ เช่นการประชุมประจำปี การจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล การแก้ปัญหาร่วมกัน การวางแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมใหม่

๒) สมาชิกแกนนำต้องเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารระหว่างกัน ส่งข่าวผ่านจดหมาย ข่าวของเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เก็บรวบรวมข้อมูลและตั้งเป็นศูนย์ข้อมูลของเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกเข้าถึง

๓) สร้างความรักความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างคนในกลุ่มสมาชิก เริ่มจัดกิจกรรมง่ายๆ ที่มีโอกาสประสบความสำเร็จร่วมกันก่อน มีกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในกลุ่มสมาชิกเป็นประจำ จัดเวทีให้มีการพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมาเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งระหว่างกลุ่มสมาชิก จัดกิจกรรมส่งต่องานที่เกี่ยวข้อง

๔) จัดให้มีกระบวนการตัดสินใจโดยให้สมาชิกทุกกลุ่มมีส่วนร่วม พยายามสร้างสภาพแวดล้อมให้มีการเสนอความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ไม่รวบอำนาจ ควรแบ่งกันเป็นผู้นำตามความถนัด ทำการรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกทุกกลุ่มก่อนการตัดสินใจเพื่อทำให้เกิดการยอมรับและเต็มใจที่จะนำผลการตัดสินใจของเครือข่ายไปปฏิบัติ

๕) วางแผนในการประสานงานระหว่างสมาชิก และเชื่อมต่อกับเครือข่ายอื่นๆ จัดระบบการประสานงานให้คล่องตัวและทั่วถึง การประสานงานถือเป็นหน้าที่หลักของสมาชิกแกนนำ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสนับสนุนทุกระดับให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณสมบัติของกลุ่มสมาชิกแกนนำ

การพัฒนาสมาชิกแกนนำที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่กลุ่มสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ เป็นที่ยอมรับและเชื่อถือจากคนภายนอก เป็นสิ่งจูงใจที่ทำให้คนภายนอกอยากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของเครือข่ายมากขึ้น สมาชิกแกนนำจะต้องมีการพัฒนากลุ่มเพื่อให้มีความเข้มแข็ง มีวุฒิภาวะสูง มีความเป็นทีม ประสิทธิภาพสูง มีการรวมตัวของสมาชิกในกลุ่มสูง มีการสื่อสารทั่วถึงและโปร่งใส มีความไว้วางใจระหว่างสมาชิก ใช้กระบวนการการตัดสินใจแบบให้ทุกคนมีส่วนร่วม เคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการประสานงานระหว่างสมาชิกให้ครบถ้วนไม่ตกหล่นและเป็นเอกภาพ ประสานงานกับองค์กรภายนอกเครือข่ายได้เป็นอย่างดี

^{๒๖} “ผู้จัดการเครือข่าย” <med.md.kku.ac.th/site_data/mykku_med>. ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

การรักษาเครือข่าย

ตราบใดที่ภารกิจเครือข่ายยังไม่สำเร็จย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาเครือข่ายไว้ ประคับประคองให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และบางกรณีหลังจากเครือข่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาความสำเร็จของเครือข่ายไว้ หลักการรักษาความสำเร็จของเครือข่าย มีดังนี้

- ๑) มีการจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินอย่างต่อเนื่อง
- ๒) มีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย
- ๓) กำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ
- ๔) จัดหาทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ
- ๕) ให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา
- ๖) มีการสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

เครือข่ายจะก้าวไปสู่ช่วงชีวิตที่ถดถอยหากไม่มีกิจกรรมใดๆ ที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของเครือข่ายก็จะไม่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เมื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกลดลงก็ส่งผลให้เครือข่ายเริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของเครือข่าย บางคนอาจพาลคิดไปว่าเครือข่ายล้มเลิกไปแล้ว ความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (pattern) ของการกระทำที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ได้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคน ในสำรวจดูความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนและแต่ละกลุ่ม กล่าวคือควรจะมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วย โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ก็ต้องอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือน ฯลฯ หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น จัดกีฬาสนทนาการระหว่างสมาชิก จัดงานประเพณีท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น ในกรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างขวางมาก กิจกรรมไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย

สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่คอยหล่อลื่นการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อใดที่สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกบาดหมางไม่เข้าใจกัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกันโดยหาข้อตกลงไม่ได้ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกก็จะเริ่มแตกร้าว ซึ่งหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันท่วงที ก็จะนำไปสู่ความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของเครือข่ายได้ ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอไม่ใช่ว่าจะจัดในช่วงที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้สมาชิกของเครือข่ายพึงตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสัมพันธภาพ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้น สมาชิกควรแสดงความเป็นมิตรต่อกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งต้องรีบแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ นอกจากนี้ควรมีมาตรการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน เช่น ในการจัดโครงสร้างองค์กรควรแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน และไม่ซ้ำซ้อน การกำหนดเป้าหมายการทำงานที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม การกำหนดกติกาอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เป็นต้น

การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ

สมาชิกจะยังเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้ว ปัจเจกต่างก็มีสิ่งจูงใจที่ต่างกัน ดังนั้นควรทำการวิเคราะห์เพื่อบ่งชี้ถึงแรงจูงใจที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคล แล้วทำการจัดกลุ่มของสิ่งจูงใจที่ใกล้เคียงกันออกเป็นกลุ่ม อาทิ ค่าตอบแทน เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับ ฯลฯ อันจะนำไปสู่มาตรการในการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคคลในแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง ถ้าจำเป็นจะต้องให้ค่าตอบแทนเพื่อเป็นสิ่งจูงใจ ควรเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลงานมากกว่าการให้ผลตอบแทนในลักษณะเหม่าง่าย กล่าวคือผู้ที่รับค่าตอบแทนต้องสร้างผลงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน โดยผลงานที่ได้ต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่าย และควรมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพื่อสร้างทักษะผูกพันระหว่างผู้รับทุนและผู้ให้ทุน การให้ค่าตอบแทนก็ไม่ควรให้ทั้งหมดในงวดเดียว ทั้งนี้เพื่อให้มีการปรับลดค่าตอบแทนได้หากผู้รับทุนไม่ดำเนินการตามสัญญา ในกรณีที่ต้องการให้เกียรติยศและชื่อเสียงเป็นสิ่งจูงใจโดยเฉพาะในงานพัฒนาสังคมที่มักจะไม่มีการค่าตอบแทนการดำเนินงาน จำเป็นต้องหาสิ่งจูงใจอื่นมาชดเชยสิ่งตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ตามทฤษฎีของ Maslow ความต้องการการยกย่องจากผู้อื่น (esteem needs) ที่อยู่ในรูปของอำนาจเกียรติยศ

ชื่อเสียง หรือสถานะทางสังคม เป็นสิ่งที่น่าสนใจได้ อาจทำเป็นรูป “สัญลักษณ์” บางอย่าง ที่สื่อถึงการได้รับเกียรติยศ การยกย่องและมีคุณค่าทางสังคม เช่น การประกาศเกียรติยศ เข็มเชิดชูเกียรติ โล่เกียรติยศ เป็นต้น โดยสัญลักษณ์เหล่านี้ต้องมีคุณค่าเพียงพอให้เขาปรารถนาอยากที่จะได้ และควรมีเกียรติยศหลายระดับที่จูงใจสมาชิกเครือข่ายให้ร่วมมือลงแรงเพื่อไต่เต้าไปสู่ระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งจะช่วยให้เกิดความต่อเนื่อง และควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่รายชื่อคนกลุ่มนี้อย่างกว้างขวาง

การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ

หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไป เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานที่เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากร ที่สำคัญคือเงินทุนในการดำเนินงานซึ่งเปรียบเสมือนเลือดที่ไหลเวียนหล่อเลี้ยงเครือข่ายให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ เมื่อขาดเงินทุนเพียงพอที่จะจุนเจือ เครือข่ายอาจต้องปิดตัวลงในที่สุด หากได้รับการสนับสนุนจะต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่างรัดกุม และมีการรายงานผลเป็นระยะ หากการดำเนินงานไม่คืบหน้าอาจให้ระงับทุนได้

การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญห

เครือข่ายอาจเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่เพิ่งเริ่มดำเนินการใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดีคอยให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และช่วยหนุนเสริมให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ควรมีที่ปรึกษาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เป็นแหล่งข้อมูลให้ศึกษาค้นคว้า และช่วยอบรมภาวะการเป็นผู้นำให้กับสมาชิกเครือข่าย

การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

องค์กรหรือเครือข่ายที่เคยประสบความสำเร็จกลับต้องประสบกับความล้มเหลวอย่างรุนแรงเมื่อเวลาผ่านไป เพราะไม่ได้ “สร้างคน” ขึ้นมารับไม้ผลัดต่อจากคนรุ่นก่อนเพื่อสานต่อภารกิจของเครือข่าย จำเป็นต้องสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง เครือข่ายต้องคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ความสามารถ การมีประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายและที่สำคัญ คือเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้ ดำเนินการให้คนเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นสมาชิกแกนหลัก เพื่อสืบสานหน้าที่ต่อไปเมื่อสมาชิกแกนหลักต้องหมดวาระไป

ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย^{๒๗}

การพัฒนางานหรือการแก้ปัญหาใดๆ ที่ใช้วิธีดำเนินงานในรูปแบบที่สืบทอดกันเป็นวัฒนธรรมภายในกลุ่มคน หน่วยงาน หรือองค์กรเดียวกัน จะมีลักษณะไม่ต่างจากการปิดประเทศที่ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับภายนอก การดำเนินงานภายใต้กรอบความคิดเดิม อาศัยข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายใน ใช้ทรัพยากรหรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่พอจะหาได้ใกล้มือ หรือถ้าจะออกแบบใหม่ก็ต้องใช้เวลาอย่างมาก จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนางานอย่างยิ่งและไม่อาจแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ การสร้าง “เครือข่าย” สามารถช่วยแก้ปัญหาข้างต้นได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลและองค์กรได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารรวมทั้งบทเรียนและประสบการณ์กับบุคคลหรือองค์กรที่อยู่นอกหน่วยงานของตน ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ให้ความร่วมมือและทำงานในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เสมือนการเปิดประตูสู่โลกภายนอก

ดังนั้น ในการที่จะดึงใครสักคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่าย จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เขาจะได้รับจากการเข้าร่วม ถ้าจะให้ดีต้องพิจารณาล่วงหน้าก่อนที่เขาจะร้องขอ ลักษณะของผลประโยชน์ที่สมาชิกแต่ละคนจะได้รับอาจแตกต่างกัน แต่ควรต้องให้ทุกคนและต้องเพียงพอที่จะเป็นแรงจูงใจให้เขาเข้ามีส่วนร่วมในทางปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นเข้ามาเป็นเพียงไม้ประดับเนื่องจากมีตำแหน่งในเครือข่าย แต่ไม่ได้ร่วมปฏิบัติภารกิจ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกเห็นว่าเขาเสียประโยชน์มากกว่าได้ หรือเมื่อเขาได้ในสิ่งที่ต้องการเพียงพอแล้ว สมาชิกเหล่านั้นก็จะออกจากเครือข่ายไปในที่สุด

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวกลายเป็น “เครื่องมือ” ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านค้าต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด ๕ ดาว ๔ ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า โฮมสเตย์ การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการ

^{๒๗} “ความจำเป็นที่ต้องมีเครือข่าย” <med.md.kku.ac.th/site_data/mykku_med>.

ต้นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ใดก็ตาม

๒.๓.๑ ความหมายการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวจากที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี นิคม จารุมณี, (๒๕๔๔) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้คือการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีค่า ๓ ค่า เป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ

๑) การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้ยานพาหนะนาไปเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

๒) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมากหรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณีกิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน

๓) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่า ๑ อย่างก็ได้

จี และโชว^{๒๘} (Gee & Choy, ๑๙๘๙) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักท่องเที่ยวนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

เศกสรรค์ ยงวณิชย์^{๒๙} ได้กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นิคม จารุมณี^{๓๐} ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของ

^{๒๘} Gee, C. Y. and Choy, J. L. *The Travel Industry*. New York: Van Nostrand. ๑๙๘๙.

^{๒๙} เศกสรรค์ ยงวณิชย์, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๒). ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๑.

^{๓๐} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร : บริษัทโอเอสพรีนติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.

มนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่างๆ

ธรรมนุญ ประจวบเหมาะ^{๓๑} กล่าวว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่งที่มีจุดหมายที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม”

เสรี วงษ์ไพจิตร^{๓๒} ให้ความหมายว่า “การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เจริญเติบโตไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยรักษาสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดดึงดูดเดิมให้คงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่มุ่งอนุรักษ์คุณค่าทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการพัฒนาโดยถือว่าการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศโดยไม่ทำให้เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือทำลาย”

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ^{๓๓} ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวมุ่งหวังจะได้รับผลตอบแทนเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อสนองตอบความอยากรู้อยากเห็น”

ชูลิทธิ์ ชูชาติ^{๓๔} กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางออกจากบ้านพักเป็นการชั่วคราว ระยะเวลาสั้นเพื่อไปเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ ทางด้านท่องเที่ยวการท่องเที่ยวจะบรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น แหล่งท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ หรือ ๓ As ได้แก่

๑) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งดึงดูดใจเกิดจากสถานที่และเหตุการณ์ สถานที่อาจเกิดจากธรรมชาติสร้างหรือมนุษย์สร้างขึ้น แต่เหตุการณ์ที่น่าประทับใจเกิดจากมนุษย์สร้างเพียงอย่างเดียว

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ความสะดวกสบายทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนเดินทางเข้าไปถึงสถานที่ได้รวดเร็ว ปลอดภัย และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน

^{๓๑} ธรรมนุญ ประจวบเหมาะ, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติ**. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๓๓, หน้า ๓.

^{๓๒} เสรี วงษ์ไพจิตร เสรีวงษ์ไพจิตร, **ท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน**, กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔, หน้า ๔๒๙.

^{๓๓} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, **วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถีทรรศน์, ๒๕๔๐, หน้า ๖.

^{๓๔} ชูลิทธิ์ ชูชาติ, **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒, หน้า ๓-๕.

ในการผลิต เช่น ระบบขนส่ง ระบบการสื่อสาร ระบบสาธารณสุขปโภค จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในแหล่งท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึง (Accessibility) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต้องมีระบบการขนส่งซึ่งประกอบด้วย เส้นทาง พาหนะ สถานี และผู้ประกอบการ การขนส่งมีวัตถุประสงค์ในการลำเลียงคนและสิ่งของไปยังจุดหมายปลายทางโดยผ่านเส้นทางหรือท่าลำเลียงองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการดังกล่าว จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการท่องเที่ยวแบบมวลชน แต่การท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มผู้สนใจเฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยว นักผจญภัย นักวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หรือปัจจัยพื้นฐานในการผลิตบางอย่าง อาจมีความจำเป็นน้อย เพราะกลุ่มบุคคลดังกล่าว ต้องการศึกษแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพใกล้เคียงกับธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิม การสร้างปัจจัยการผลิตที่เกินความจำเป็น ถ้าปราศจากการวางแผนและคำนึงถึงผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และผลกระทบต่อวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนย่อมส่งผลถึงภาพรวมของการท่องเที่ยวในอนาคต

เขาวลิต สิทธิฤทธิ์ และคณะ^{๓๕} ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวไว้ ๓ ประการคือ

๑) การท่องเที่ยวในวันหยุดพัก เช่น การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ การเดินทางเยี่ยมญาติมิตร

๒) การท่องเที่ยวทางด้านธุรกิจ เช่น การเดินทางเพื่อการประชุม สัมมนา ฯลฯ

๓) การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น การศึกษา การรักษาสุขภาพ การเล่นกีฬา ฯลฯ จากวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การติดต่อทางธุรกิจ หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ แต่การท่องเที่ยวต้องเป็นการเดินทางชั่วคราวไม่ใช่การประกอบอาชีพโดยถาวร และไม่ถูกบังคับ แต่เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ

ศรัณยา วรากุลวิทย์^{๓๖} ได้กล่าวไว้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยเริ่มต้นตั้งแต่สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๒ - ๒๕๐๖ อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา และส่งเสริมอย่างจริงจัง แนวคิดในการพัฒนาอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ขณะที่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พักรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลวอลเตอร์รีด สหรัฐอเมริกา ท่านได้ศึกษากิจการ

^{๓๕} เขาวลิต สิทธิฤทธิ์ และคณะ, โครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมตำบลกรุงชิง : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, ๒๕๔๕, หน้า ๘.

^{๓๖} ศรัณยา วรากุลวิทย์, **งานมัคคุเทศก์ ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล, ๒๕๔๖, หน้า ๘๐-๘๘.

ท่องเที่ยวด้วยความสนใจ และดำริที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างจริงจัง เนื่องจากเล็งเห็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่จะได้รับจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งกำลังตื่นตัว อยู่ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ด้วยเหตุที่ประเทศไทยมีทรัพยากรพร้อมที่จะพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว อยู่แล้ว รวมทั้งคนไทยมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่น่าสนใจ และมีความเป็นมิตรกับบุคคล ทั่วไป สิ่งเหล่านี้ล้วนดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนประเทศไทยทั้งสิ้น หากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ได้มุ่งพัฒนาประเทศและสร้างภาพพจน์ของประเทศให้มีความปลอดภัย ปราศจากโจรผู้ร้าย การเมืองมีเสถียรภาพมั่นคง และเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ เน้น นโยบายให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่สามารถดึงดูดเงินตราต่างประเทศจาก นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังนั้นจึงมีการประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง “องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีชื่อย่อว่า อ.ส.ท.” ขึ้นเป็นหน่วยงานอิสระ มีรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงต่างประเทศในขณะนั้นเป็นประธานคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ ในการปฏิบัติงานด้านเผยแพร่ประเทศไทย ด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปกรรม ให้เป็นที่รู้จักและ สนใจแก่นักท่องเที่ยว สํารวจ จัดสร้างบูรณะสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เน้นว่า รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สามารถกระจายไปอย่างทั่วถึงประชาชนทุกคน นอกจากนี้ รายได้ที่มองไม่เห็นและมีมูลค่าที่ประมาณไม่ได้ ได้แก่ ความชื่นชมของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาว ต่างประเทศต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนไทย ภายหลังจากมรณกรรม ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพลถนอม กิตติขจร ได้สืบทอดนโยบาย พัฒนาประเทศทุกด้านของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในระหว่างนั้นเกิดสงครามเวียดนาม ประเทศสหรัฐอเมริกาส่งทหารอเมริกันจำนวนมาก เข้ามารบที่ประเทศเวียดนามโดยมีฐานทัพอยู่ในประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นอย่างมากมีการก่อสร้างถนน สร้างสนามบิน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโต มีการสร้าง โรงแรมบ้านพักให้เช่า บาร์ ไนท์คลับ อาบอบนวด คอฟฟี่ช็อป เพื่อรองรับทหารอเมริกันที่เดินทาง กลับมาจากประเทศเวียดนามมาพักผ่อนในประเทศไทย ธุรกิจการค้าเกิดขึ้นบริเวณฐานทัพอเมริกันใน จังหวัดต่างๆ และในกรุงเทพมหานคร ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วใน ยุคสมัยนั้น ถึงแม้ว่าการถอนทหารอเมริกันออกจากประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๒ แล้วก็ตาม นักท่องเที่ยว ชาวต่างประเทศยังเดินทางเข้าประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ และในประเทศเพิ่มขึ้นจำนวนมาก การดูแลเรื่องความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ทั่วถึงจึงเกิดคดี ความมากมาย ดังนั้นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชนได้ ขอความร่วมมือจากกรมตำรวจให้พิจารณาดำเนินมาตรการความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวระหว่าง

ประเทศเป็นกรณีพิเศษ กรมตำรวจจึงได้ทดลองจัดตั้ง “ศูนย์อำนวยความสะดวกและให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว (ศอ.นท.)” ขึ้นทำหน้าที่รับแจ้งเรื่องร้องเรียน และลาดตระเวน ตรวจสอบให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศในย่านชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพฯ จนถึงปัจจุบันได้เลื่อนสถานะเป็นกองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว

สรุปแนวความคิดต่างๆ และความหมายของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวจะนำมาซึ่งการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนของประเทศ รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นและเข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณีและนอกเหนือจากนั้นทำให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน มีประสบการณ์ สร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว สถาบัน ว.ท. (๒๕๔๒) ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ (๑) ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) (๒) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ(๓) การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ซึ่งแยกกล่าวแต่ละประเด็น คือ แหล่งท่องเที่ยวบริการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์^{๓๗} ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไว้ว่า หมายถึง ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

๑) การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการเดินทางเห็นจะไม่ได้การคมนาคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวจนกลายเป็นอุตสาหกรรม

๒) ที่พัก เมื่อมีการเดินทางก็จำเป็นต้องมีการพักผ่อน ซึ่งถือว่าอุตสาหกรรมที่พักเป็นอุตสาหกรรมที่หารายได้เป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรมของที่ระลึก

๓) ร้านอาหารภัตตาคาร กิจกรรมร่วมที่ต้องเกิดในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทาง

๔) บริการนำเที่ยวเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเดินทาง อำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่นักท่องเที่ยว

๕) สิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

^{๓๗} อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร: อุกบลิจ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๐.

๖) ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๗) ความปลอดภัย ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน

พยอม ธรรมบุตร^{๓๘} ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวออกเป็น ๔ กลุ่มดังนี้

๑) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างยิ่ง ได้แก่ การขนส่งการคมนาคมที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวกับสนามบิน ตัวเมือง สถานี ขนส่ง สถานี รถไฟ รวมถึงคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ ได้แก่ ถนน ทางหลวง เครือข่ายคมนาคม

๒) ที่พักแรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นกัน โดยเฉพาะสำหรับ Tourist ซึ่งต้องค้างคืนในแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย ๑ คืน ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท บริการอาหารและเครื่องดื่ม Home Stay ฯลฯ

๓) แหล่งท่องเที่ยวเป็นหัวใจขององค์ประกอบการท่องเที่ยว เพราะเป็นสถานที่ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ หรือวัฒนธรรม หรืองานมหกรรม ประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนเจ้าของบ้าน

๔) กิจกรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักท่องเที่ยว ซึ่งแสวงหาประสบการณ์ จึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เช่น การดำน้ำ การเที่ยวข้าว การจับปลา การกรีดยาง การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

มนัส สุวรรณ^{๓๙} สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นสรรพสิ่งรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ

๑) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การให้บริการการท่องเที่ยว

๒) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้

^{๓๘} พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่น, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๙, หน้า ๑-๒.

^{๓๙} มนัส สุวรรณ, นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

ให้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ประกอบด้วย สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จาเป็นต่อการยังชีพของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายทรัพย์สินและการเดินทาง แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วยตัวขององค์ประกอบหลายๆ อย่างผสมผสานกัน

มูการ์ต และเมดริก^{๔๐} กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น (Amenity)

มิล และเมอร์ริสัน^{๔๑} (Mill & Morrison, ๑๙๗๑ อ้างถึงใน ประกอบศิริ ภัคดีพินิจ) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกหรือบริการอื่นๆ ปัจจัยพื้นฐานฐานในเรื่องระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง

มนัส สุวรรณ และคณะ^{๔๒} กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไร้ทิศทางและประสพความล้มเหลว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๔๓} กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยว และดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย

^{๔๐} Burkart, A. J. and S. Medrik. *Tourism: Part Present and Future*. Oxford: ButterworthHienemari Ltd. (๑๙๘๑).

^{๔๑} ประกอบศิริ ภัคดีพินิจ, *ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม*, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๕. หน้า ๑๑.

^{๔๒} มนัส สุวรรณ, *นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. ๒๕๕๑. หน้า ๑๒.

^{๔๓} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*, เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๒. หน้า ๑๒.

สรุปได้ว่าการจัดการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

วรรณพร วนิชขานุกร^{๔๔} กล่าวว่า ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน ๒ ระดับ คือ ระดับแนวนอนซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้งคือ หน่วยงานของรัฐในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารงานควรครอบคลุมในเรื่องต่างๆ

จุฑามาศ จันทรัตน์^{๔๕} กล่าวว่า ในการที่การท่องเที่ยวของไทยจะก้าวไปสู่ศวรรษ หน้าอย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งได้ในระดับสากล ผู้บริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรต้องมองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของระบบ เพราะทุกส่วนล้วนมีความสำคัญและจำเป็นต้องพิจารณา ๒ เรื่องหลักดังนี้

ระบบการท่องเที่ยว ซึ่ง ลิเพอร์ กล่าวว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นอุตสาหกรรม แต่เป็นระบบเริ่มต้นจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วยเหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไปจากนั้นจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ แล้วจึงตัดสินใจเดินทางจากที่อยู่เดิม โดยอาศัยการคมนาคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปยังจุดหมายปลายทาง และ ณ จุดหมายปลายทางแห่งนั้นนักท่องเที่ยวก็เกี่ยวข้องประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มากมาย

ลิเพอร์ (Leiper 1979) (อ้างถึงใน สุวีร์ณส์ญ์ โสภณศิริ), กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็น “Partial Industrialization” มี ๒ ส่วน คือ^{๔๖}

- ๑) เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยน โดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน

^{๔๔} วรรณพร วนิชขานุกร, **นิเวศท่องเที่ยว : การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพมหานคร : กองวิชาการและฝึกอบรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐.** หน้า ๑๒.

^{๔๕} จุฑามาศ จันทรัตน์, **การท่องเที่ยวกว้างไกล หัวใจอยู่ที่ความร่วมมือ, จุลสารการท่องเที่ยว, กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.** หน้า ๔๕-๔๘.

^{๔๖} สุวีร์ณส์ญ์ โสภณศิริ, **การวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยว: ก้าวแรกสู่การเป็นผู้บริหารธุรกิจท่องเที่ยวอย่างมืออาชีพ, กรุงเทพมหานคร: อินทนิล, ๒๕๕๔.** หน้า ๘๙-๙๐.

๒) ไม่มีการแลกเปลี่ยน ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ เช่น ชายหาดที่สวยงามคนไทยที่มีความเอื้ออาทร วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือการควบคุมของภาคเอกชน และเป็นส่วนที่ต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนนี้ทำให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่นๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำประโยชน์ไปสู่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

Adhikary^{๔๗} (อ้างใน ปองพล ธวัลหทัยกุล และคณะ) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว (๗ - S Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๑) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนกันระหว่างวัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่างๆ ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งชาติด้วย

๒) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับขั้นและการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยว

๓) System หมายถึง ระบบในการจัดการการท่องเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การตลาดและระบบอื่นๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์กันในทุกขั้นตอน

๔) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินการต่างๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่องเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยจัดสรรบุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสพผลสำเร็จและสามารถทำให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

๕) Skill ในการทำงานทุกอย่างต้องอาศัยความชำนาญ งานจึงจะมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓ อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน

^{๔๗} ปองพล ธวัลหทัยกุล และคณะ, แนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) : วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา, ๒๕๕๐. หน้า ๓๒-๓๔.

๖) Style การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

(๖.๑) Autocratic Style หรือ Top Down Style

(๖.๒) Democratic Style หรือ Bottom - Up

๗) Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีที่สุด

สรุปได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพนั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ (๒) องค์ประกอบด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และ (๓) องค์ประกอบด้านคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งที่ท่องเที่ยวอย่างสะดวกสบาย และมีความสุข

๒.๓.๒ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สำนักงานการท่องเที่ยว (๒๕๔๖) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกันและแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

๓) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

๔) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาการสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติ และภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยวไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๔๔} ได้อธิบาย การท่องเที่ยวที่จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรครอบคลุมถึงเรื่องอะไรบ้าง การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย

๑. ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์
๒. โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์
๓. งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิม
๔. ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้นและแกะสลัก
๕. ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา
๖. ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์
๗. ภาษาและวรรณกรรม
๘. วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร
๙. ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน เทศกาลต่างๆ
๑๐. ลักษณะงานและเทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้เฉพาะท้องถิ่นนาประเทศกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ศรัญญา วรากุลวิทย์^{๔๕} แบ่งการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือการท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยว การแบ่งชนิดของการท่องเที่ยวตามลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยว โดยพิจารณาตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งในการประชุมขององค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับการเดินทางและการท่องเที่ยวที่ได้จัดขึ้นในกรุงโรมประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. ๑๙๖๓ ในที่ประชุมได้สรุปว่าการเดินทางท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากเหตุผลของนักท่องเที่ยว ดังนี้

- ๑) การท่องเที่ยวเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure)
- ๒) การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน (Recreation)
- ๓) การท่องเที่ยวในวันหยุด (Holiday)

^{๔๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘. หน้า ๔๖-๔๘.

^{๔๕} ศรัญญา วรากุลวิทย์, **งานมัคคุเทศก์ ๑**, หน้า ๑๕ - ๒๐.

- ๔) การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา (Sport)
- ๕) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health)
- ๖) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Study)
- ๗) การท่องเที่ยวทางศาสนา (Religion)
- ๘) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business)
- ๙) การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมมิตรและญาติ (Visiting Friends and Relatives หรือ VFR)
- ๑๐) การท่องเที่ยวเพื่อวัตถุประสงค์ขององค์กร (Mission)

การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากล

การท่องเที่ยวตามมาตรฐานสากลมีลักษณะดังต่อไปนี้

- ๑) การท่องเที่ยวภายในประเทศ
- ๒) การท่องเที่ยวต่างประเทศ
- ๓) การท่องเที่ยวลักษณะส่วนตัว

การท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ

การท่องเที่ยวตามลักษณะการจัดการ

การท่องเที่ยวตามลักษณะการจัดการ มีรูปแบบดังนี้

- ๑) กำหนดโดยประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) กับ การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism)
 - ๒) กำหนดโดยระยะทาง ได้แก่ การท่องเที่ยวระยะไกล (Long - Haul) กับ การท่องเที่ยวระยะใกล้ (Short - Haul)
 - ๓) กำหนดโดยวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว เช่น พักผ่อน ศึกษาดูงาน กีฬา การเยี่ยมญาติมิตร การประชุม เพื่อสุขภาพ
 - ๔) กำหนดโดยระยะเวลา ได้แก่ การไปแวะเยี่ยม (Visit) หรือทัศนจร (Excursion) โดยไม่ค้างคืน กับ การพักเยี่ยม (Staying Visit) โดยค้างแรม ในปัจจุบันยังมีการท่องเที่ยวแบบ Home stay และ Long stay ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวได้รับความนิยมสูงและเป็นที่น่าสนใจของผู้จัดนำเที่ยวทั่วโลก
 - ๕) กำหนดโดยนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเป็นผู้กำหนดแหล่งท่องเที่ยว และเส้นทางอาจเป็นการท่องเที่ยวคนเดียว หรือการท่องเที่ยวเป็นกลุ่ม
 - ๖) กำหนดโดยวิธีการจัดการ ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบอิสระ (Independent Travel) กับ การท่องเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ (Inclusive Travel and Visits)

การท่องเที่ยวมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และประชาชนของประเทศ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของสถานที่ที่น่าสนใจภายในประเทศให้กับชาวต่างประเทศได้เข้าใจถึงวัฒนธรรมประเพณี และนอกเหนือจากนั้นทำให้ผู้เดินทางท่องเที่ยวได้พักผ่อน เกิดประสบการณ์ใหม่ๆ และสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนมนุษย์ ซึ่งจะเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติ มีการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มข้น ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรธรรมชาติและ ผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศจึงเกิดแนวคิดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบ ๓ ด้าน คือ^{๕๐} ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) แต่ละองค์ประกอบมีองค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

๑) แหล่งท่องเที่ยว เป็นทรัพยากรที่สำคัญ จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) จัดหมวดหมู่ของแหล่งท่องเที่ยวเป็น ๕ ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงออกถึงประเพณีต่างๆ (Traditional Attractions) แหล่งท่องเที่ยวซึ่งแสดงถึงความงดงามในรูปแบบต่างๆ ของภูมิประเทศ (Scenic Attractions) แหล่งท่องเที่ยวประเภทที่ให้ความบันเทิง (Entertainment Attractions) แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะตัว (Other Attractions)

สำหรับประเทศไทยนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) โดยบริษัทหรือหน่วยงานที่ปรึกษาต่างๆ มักแบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความบันเทิงนั้น จัดเป็นส่วนหนึ่งในสถานบริการนักท่องเที่ยว

๒) บริการการท่องเที่ยว บริการที่รองรับการท่องเที่ยวเป็นอุปทานประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นจุดหมายปลายทางหลักของนักท่องเที่ยว แต่เป็นบริการที่รองรับให้เกิดความสะดวกสบายและความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในบางโอกาสอาจเป็นตัวดึงดูดใจได้เช่นกันบริการการท่องเที่ยวที่

^{๕๐} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการวิชาการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒, หน้า ๒-๑๐.

สำคัญ ได้แก่ ที่พัก อาหาร แหล่งจำหน่ายสินค้า แหล่งบันเทิง แหล่งกิจกรรม และบริการอื่นๆ ทั้งนี้ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นอื่นๆ

๓) ตลาดการท่องเที่ยว เป็นการแสดงออกของอุปสงค์ ซึ่งมีความปรารถนาในการท่องเที่ยวจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อกิจกรรมอื่นๆ (ปกติตลาดการท่องเที่ยวจะเน้นที่นักท่องเที่ยว) ซึ่งในกระบวนการจัดการได้หมายรวมถึงการจัดการผู้มาเยือน (Visitors) ผู้ที่จากถิ่นพำนักของตนเอง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอาจพักค้างแรม หรือไม่ก็ได้ที่นักท่องเที่ยว (Tourists) คือ ผู้เดินทางมายังพื้นที่หนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ไม่ใช่เป็นการไปทำงานประจำการศึกษาและไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำ หรือศึกษาอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้เดินทางนี้จะต้องพักค้างแรมอย่างน้อย ๑ คืน วัตถุประสงค์ในการเดินทางอาจเพื่อใช้เวลาว่าง (การนันทนาการ การพักผ่อนวันหยุด การรักษาสุขภาพ การศึกษา – เรียนรู้การศาสนา และการกีฬา) ธุรกิจ เยี่ยมญาติ การปฏิบัติหน้าที่ และการประชุม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว ควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการสับสน ซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานไปอีกด้วย

หลักของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๑) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้แก่ นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะที่เดียวกันก็จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจ้างงานการบริการนาเที่ยว การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

๓) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่นรวมทั้ง เคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ ๙ ประการ คือ^{๕๑}

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

^{๕๑} กฤษดา ชูย์อาภัย, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒. หน้า ๑๒-๑๔.

๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะดวกของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๕๖} การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้านดังต่อไปนี้

๑) องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ๑๐ ประการคือ

๑.๑) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

๑.๒) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่างๆ

๑.๓) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่น และสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

๑.๔) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

๑.๕) ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑.๖) ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่างๆ

๑.๗) ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

๑.๘) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

๑.๙) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่างๆ

๑.๑๐) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒) องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

^{๕๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. หน้า ๑๒-๑๔.

๓) องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยว โดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรผู้ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๔) องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖) องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา^{๔๓} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการการท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วยโดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ ๕ ประเภท คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

^{๔๓} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา และคณะ, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗. หน้า ๗.

๒) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๓) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

๔) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพรการฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

จากกระแสดังกล่าวก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดาเมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๕) จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่น

หลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย จากหมายดังกล่าวสามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและได้มีการลงนาม อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

๒.๓.๓ ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมมาเป็นจุดขายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอเมริกันและยุโรป ที่ต่างสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ เยี่ยมชมงานสถาปัตยกรรม และสัมผัสวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในประเทศนั้น โดยเฉพาะประเทศในแถบเอเชีย และแอฟริกา รวมถึงชื่อของที่ระลึกที่เป็นงานหัตถกรรมละงานฝีมือที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในประเทศนั้น การท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวเราเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเทศต่างๆ ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในการสร้างรายได้ให้กับประเทศของตนอย่างมหาศาล จึงนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งในกลยุทธ์ของประเทศ เช่น ประเทศเกาหลีได้มีการจัดตั้งหน่วยงานอิสระที่สนับสนุนภาคเอกชนในการส่งออกสินค้าวัฒนธรรมซึ่งเราจะเห็นโฆษณาการท่องเที่ยวของเกาหลีที่เน้นการสัมผัสวัฒนธรรมและเทคโนโลยี รวมถึงการโฆษณาแฝงในภาพยนตร์ซีรีส์ต่างๆของเกาหลี ในขณะที่ประเทศสิงคโปร์ก็พยายามใช้ความหลากหลายของเชื้อชาติ เป็นจุดขายในการท่องเที่ยวเช่นกัน ภายใต้แนวคิดที่ว่า Uniquely Singapore โดยมีการฟื้นฟูแหล่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนสิงคโปร์เชื้อชาติจีน อินเดียและมลายูในประเทศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สำหรับประเทศมาเลเซีย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นความเป็นมุสลิมสำหรับนักท่องเที่ยวที่อยากสัมผัสวิถีชีวิตต่างๆ ของมุสลิม ยังมีประเทศอื่นๆ อีกมากมายที่มีการจัดการการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เช่น จีน ประเทศในยุโรป และออสเตรเลีย ในขณะที่บางประเทศมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ยังมีปัญหาในด้านการเมืองภายในประเทศ หรือยังไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น พม่า เวียดนาม ประเทศในแอฟริกา และตะวันออกกลาง เป็นต้น

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต โดยต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว ต้องยอมรับให้ประชาชนทุก ส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ต้องชี้แนะ ภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีหลักการดังนี้

๑) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และ วัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

๒) การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

๓) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

๔) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

๕) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคา และคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายอีกด้วย

๖) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

๗) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กร และสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

๘) การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

๙) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจ และเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

๑๐) การวิจัย และการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ

- ๑) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ๒) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล
- ๓) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา
- ๔) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- ๕) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม

- ๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
- ๒) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรม และประเพณี
- ๓) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท

รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ

- ๑) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
- ๒) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษา และวัฒนธรรม
- ๓) การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย^{๕๔}

๑) ต้องดำเนินการในเรื่องขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว

๒) ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน วัฒนธรรมนิยม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตต่อกระบวนการด้านการท่องเที่ยว

๓) ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๔) ต้องขึ้นำตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในชนบทท่องเที่ยว

^{๕๔} “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย”, <<http://kanchanapisek.or.th>> ๑ ธันวาคม ๒๕๖๖.

Fenell^{๕๕} (อ้างใน จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สรุปได้ว่า

- ๑) การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
- ๒) การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวน้อยที่สุด
- ๓) การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
- ๔) นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

Tourism^{๕๖} (อ้างถึงใน มนัส สุวรรณ และคณะ) การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนี้ประกอบด้วยหลายมิติ กล่าวคือ จะต้องมีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจสังคมและสุนทรียภาพ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพและระบบสนับสนุนชีวิตหรือ Life Support System

Owen et al^{๕๗} (อ้างถึงใน จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ) กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ให้ผลระยะยาวโดยคำนึงถึงแต่ละลักษณะของแต่ละพื้นที่และให้คนที่เป็นเจ้าของพื้นที่นั้นได้มีการร่วมตัดสินใจในการที่จะนำเอาการพัฒนานั้นเข้ามาในพื้นที่ของตนและได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

- ๑) การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้จริงแก่คนในชุมชนถึงนักท่องเที่ยวด้วย แต่ไม่ใช่ทางออกสำหรับการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจเสมอไป
- ๒) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และวัฒนธรรมมีคุณภาพอยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้วไม่ใช่เฉพาะจุดขายหนึ่งของการท่องเที่ยว

^{๕๕} จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ, ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา, บัณฑิตวิทยาลัย, ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๔. หน้า ๙๓-๙๔.

^{๕๖} มนัส สุวรรณ และคณะ, โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล, กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑. หน้า ๕๔-๕๖.

^{๕๗} อ้างแล้ว, จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ, ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา, หน้า ๙๓-๙๔.

๓) การพัฒนาการท่องเที่ยวจะให้เป็นไปอย่างรวดเร็วหรือเป็นไปอย่างช้าๆ จะต้องพิจารณาถึงลักษณะของพื้นที่ซึ่งประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูงที่ได้จากแหล่งท่องเที่ยว นั้นจะเป็นตัวชี้ให้เห็นว่าจะพัฒนาไปแบบช้าๆ หรือเร็วๆ

๔) ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวของชุมชนเป็นสำคัญ

๕) การพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะทำให้ความสนใจต่อความต้องการ และความปรารถนา ของประชาชนในพื้นที่โดยให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการปฏิบัติงานจะเห็น ได้ว่าจากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ทำให้เห็นว่าการท่องเที่ยวต้องมุ่งเน้นคุณค่า และ ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวพร้อมทั้งต้องมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้และรับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง กับธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากรการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมี ความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายต้องตระหนักถึง มิเช่นนั้นจะทำให้ แหล่งท่องเที่ยวเกิดความเสื่อมโทรม

Roger & Slinn, (อ้างถึงใน ภราเดช พยัทธิเชียร) โดยหลักการพัฒนาและการจัดการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีดังนี้^{๕๘}

๑) สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสมบัติที่สำคัญ และมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษา สิ่งแวดล้อมให้มีสภาพเหมือนเดิม มิให้ถูกทำลายในระยะสั้น

๒) การท่องเที่ยวควรจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับชุมชนแหล่งท่องเที่ยวให้มี ความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว

๓) การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการ พัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร และก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคตหรือส่งผล กระทบต่อสิ่งแวดล้อม

๔) กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวควรยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของ สถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าว

๕) ความกลมเกลียวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของ นักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

๖) การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลาย หลักการพัฒนาแบบยั่งยืน

^{๕๘} ภราเดช พยัทธิเชียร, บ้านพักชุมชน HomeStay. สนทนาประสาท่องเที่ยว, อนุสาร อ.ส.ท., ๔๑ (๑๐). ๒๕๔๔. หน้า ๔-๗.

ลักษณะสำคัญ ๖ ประการ ที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ประกอบด้วย การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสม ควรมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจ และผลตอบแทนสูงให้กับคนในท้องถิ่น

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร^{๕๙} กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองและมีความร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

นิคม จารุณี^{๖๐} ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพิ่มเติมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา รายได้จากท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับ ๑ เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่นๆ

๒) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศนี้มีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน

๓) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว

๔) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมาย และกว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการโดยเฉพาะในธุรกิจทางตรง

๕) การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนาเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่าผลของตัวทวีคูณทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่นๆ

๖) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายอาจเรียกได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

^{๕๙} ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร, **คู่มือฝึกมัคคุเทศก์**, คณะอักษรศาสตร์และโครงการศึกษาต่อเนื่อง, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖. หน้า ๙๗.

^{๖๐} นิคม จารุณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, หน้า ๑๔-๑๖.

๗) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้า อากาศ เหมือนการเกษตรอื่นๆ

๘) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

๙) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ

๑๐) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคง ให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

๑๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมพบปะทาคาความรู้จักและเข้าใจกัน

นักทัศนาจร (Excursionists) คือ ผู้ที่เดินทางที่ไม่ได้พักค้างคืน การท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) คือ การเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจังหวัดหนึ่งไปอีกจังหวัดหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ไม่ใช่การไปทำงานประจำ การศึกษา และต้องไม่ใช่คนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาหรือทำงานประจำหรือศึกษาอยู่จังหวัดที่เดินทางไป ค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว (Tourist Consumption Expenditures) คือ ค่าใช้จ่ายสำหรับสินค้าและบริการที่จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ระหว่างการพำนักอยู่ในประเทศไทยไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศรายได้จากการท่องเที่ยว (Tourism Revenues) คือ รายได้ที่ประเทศไทยได้รับทั้งทางตรง และทางอ้อมในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจ่ายเป็นค่าสินค้าและบริการ ไม่รวมค่าโดยสารระหว่างประเทศการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ขึ้นต่อคุณภาพของมนุษย์ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกตัวออกจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ กระบวนการท่องเที่ยวได้พัฒนาจนเกิดเป็นสาขาที่สำคัญสาขาหนึ่งในระบบเศรษฐกิจ ที่มีผู้ซื้อ และผู้ขายจนขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดรายได้ที่สำคัญของประเทศ ในช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจหลายครั้ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยวแม้ได้รับผลกระทบ แต่มักเป็นอุตสาหกรรมที่ฟื้นตัวได้เร็ว และสามารถทดแทนภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ดี

๒.๔ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การร่วมมือของชุมชน องค์กร โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้าน ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา เพื่อดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมกัน

๒.๔.๑ ความสำคัญของการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองยังเป็นบริบทที่สำคัญในอนาคตที่ส่งกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ประชาชนตระหนักสูงขึ้นในการให้ความสำคัญกับประเด็นด้านเศรษฐกิจ นักท่องเที่ยวต่างชาติต่างจับตาเฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง และการให้ความสำคัญกับความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันภาครัฐมีการกำหนดมาตรฐานส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และบริการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืน ต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น รศ.ดร.วีระพล ทองมา กล่าว “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม ๕ ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ ในช่วง ๒ – ๓ ปี ที่ผ่านมา คำว่า “Community-based Tourism : CBT” การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม^{๖๐} การจัดการด้านโฮมสเตย์ ที่ต้องมี “ชุมชน” เป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเสมือนเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไร เมื่อ “ชุมชน” กลายเป็น “สินค้า” หรือ “เครื่องมือ” ที่เป็นทั้งผู้กระทำ และผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเลยต่ออ่อนอย่างยิ่ง เหมือนกับการที่

^{๖๐} วีระพล ทองมา, ประเจต อำนวย. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้: เชียงใหม่, ๒๕๔๗. หน้า ๒๔.

ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึง “ต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์” อยู่เสมอเมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวก็จะมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ “ชุมชน” เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community Based Tourism : CBT” ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT” เป็นเรื่องของ การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่น และผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มุ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูล และคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

- ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรัก และหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT” ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนเองมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรร รายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

- ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT” ทุกอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ สิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งมีผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ได้แก่^{๖๒}

๑) ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวัง และความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๓ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านเศรษฐกิจ (๒) ด้านสังคมวัฒนธรรม (๓) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

๒) ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไปในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชน คือ การรักษารักษาและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

^{๖๒} อ่างแล้ว, วีระพล ทองมา และประเจต อำนวย, ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่, หน้า ๑๗ - ๒๒.

วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน

๓) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

๔) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕) มีกฎ กติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน และกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

๗) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘) รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และรักษาสิ่งแวดล้อม

๙) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิต และจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๑๐) องค์การชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการฝึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า^{๖๓}

วิสัยทัศน์

ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ ๓ รูปแบบด้วยกัน คือ

๑) มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้น

๒) การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

^{๖๓} พจนา สอนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖, หน้า ๑๘๕-๑๘๘.

๓) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง ๓ รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการกัน และกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

๒) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจ ให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

๓) เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๔) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบาย การท่องเที่ยวมักจะทำให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีคิดที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่ม และมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้นทักษะ ความชัดเจน การจัดการให้เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์และประเมินว่า วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ ๗ ประการด้วยกัน คือ^{๖๔}

๑) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหามาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่ง หรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางแก้ไขปัญหามาได้โดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

๓) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

๔) การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถทำได้

๕) ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

^{๖๔} พจนา สวนศรี, เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕ การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖. หน้า ๑๗๘-๑๗๙.

๖) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

๗) ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการ ความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรม และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ของแต่ละพื้นที่

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชน หลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยว จึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคม และ วัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกรวบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็น ดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจ และตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่ง ผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนา สวนศรี ได้กล่าวไว้ ว่าดังนี้^{๖๕}

ขั้นที่ ๑ ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวก และลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อ ดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ
 - ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน)

^{๖๕} อ่างแล้ว, พจนา สวนศรี, เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ ๘-๑๕ การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ, หน้า ๑๘๘-๑๙๐.

- แผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและ ทรัพยากรธรรมชาติ)

- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน
- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ - ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ ๕ ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำเสนอออกไป

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติและรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ ๖ วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรม และราคาการจัดสรรผลประโยชน์ สู่ชาวบ้าน และชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ ๗ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้ และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่สนใจ

ขั้นที่ ๘ ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้จะมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ ๙ ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น ๒ ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ ๓-๖ เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ ๑๐ พัฒนาองค์กร

• การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น

• การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง ๑๐ ขั้นตอนแล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติที่ตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตมสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

• การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีเป้าหมายอยู่ที่การอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้เงื่อนไข การบีบคั้นจากนโยบาย ที่ทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากร (ความรู้ อำนาจ กฎหมายอยู่ในมือของภาครัฐ) เช่น ความขัดแย้งเรื่องไร่มุมนเวียน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนถูกมองว่าเป็นทัวร์เถื่อน

- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
 - ความเป็นชุมชน วัฒนธรรม ชนเผ่า
 - กฎหมายบางอย่างไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนเผ่า

• เกิดเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว โดยสร้างผลกระทบคือ พื้นวิถีชีวิต เกิดรายได้เสริม
หน่วยงานและบุคคลภายนอกเข้าใจวิถีชีวิต

- กระบวนการทำงานของโครงการในประเด็นการท่องเที่ยว
- แผนงาน
 - (๑) เตรียมความพร้อมชุมชน
 - (๒) งานสร้างเครือข่าย
 - (๓) งานพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน / ของที่ระลึก

- วิธีการทำงาน
- เตรียมความพร้อมของชุมชน
 - ศึกษาศักยภาพ ความเป็นไปได้
 - อบรมการบริหารจัดการ
 - เตรียมแหล่งท่องเที่ยวและบริการต่างๆ
 - อบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม
 - จัดทัวร์นำร่อง
 - ประเมินผลประจำปี
 - จัดทัวร์ประเมินผล
- สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างหมู่บ้าน, องค์กรท้องถิ่น, ภาคเอกชน
- พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน/ของที่ระลึก
 - สำรวจผลิตภัณฑ์ชุมชน และตลาด
 - ช่วยชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์
 - จัดตั้งร้าน แสวงหาทุน

การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไข และสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากร และกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

๒.๔.๒ รูปแบบการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเมืองเชียงคาน และเมืองหลวงพระบาง เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เนื่องจากการเข้ามาของความทันสมัย และนโยบายของรัฐส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้ส่งผลให้ประชาชนปรับเปลี่ยนบริบทความเป็นดั้งเดิมตามความทันสมัยใหม่ๆ ที่เข้ามาแต่ก็ยังคงรูปแบบวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ชาวบ้านก็หันมาให้ความสำคัญในเรื่องของการค้าขาย โดยใช้อัตลักษณ์ของตนมาเป็นสื่อ รวมถึงเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้า และเป็นแรงผลักดันสำคัญให้การท่องเที่ยวอีกด้วย ชาวเชียงคาน และชาวเมืองหลวงพระบางเองบางกลุ่มยังปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทของการท่องเที่ยวมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย และสงบ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล และมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเกิดเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ อาทิการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลายหน่วยงานของไทยกำลังให้ความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มุ่งเน้นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว (Wurzburger, ๒๐๑๐ อ้างถึงใน Richards and Raymond, ๒๐๐๐) ตัวอย่างกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เช่น การเรียนภาษาท้องถิ่น การทอผ้า การวาดภาพวาด การแกะสลัก และการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว

ประภัสร์ สุทธิศาสตร์ กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวมี ๒ ปัจจัยคือโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวดังนี้^{๖๖}

๑) โครงสร้างทางสังคม หมายถึง โครงสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในสังคมที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวแบ่งเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่

๑.๑) คุณภาพชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ที่มีลักษณะดีปัจจุบัน ผู้คนในสังคมต้องการความสุขทางใจมากขึ้น ด้วยการลดความเครียดจากการทำงาน ความเครียดจากการแข่งขัน

^{๖๖} ประภัสร์ สุทธิศาสตร์, จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ, กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๕๐. หน้า ๑๒๔.

เป็นต้น มนุษย์นำการท่องเที่ยวเข้ามาช่วยในการสร้างความสุขทางใจ คนในสังคมสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองและสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ระยะไกลมากขึ้น

๑.๒) ความตระหนักในสิ่งแวดล้อม คนในสังคมหันมาให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติมากกว่าการผลิตทางอุตสาหกรรม มีความห่วงใยในระบบนิเวศมากขึ้นเนื่องจากการผลิตของภาคอุตสาหกรรมส่งผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม การตระหนักถึงความสำคัญเพื่อป้องกัน และรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติส่งผลให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

๑.๓) มาตรฐานคุณภาพ เป็นเรื่องระหว่างผู้ประกอบการกับนักท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นตัวกลาง นักท่องเที่ยวต้องการการบริการท่องเที่ยวและสินค้าที่ดีมีมาตรฐาน ผู้ประกอบการจึงต้องพัฒนาการบริการการท่องเที่ยว และสินค้าให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว หมายถึง พฤติกรรมการแสวงหา จัดซื้อ ใช้ประโยชน์ และประเมินสินค้าบริการที่คาดว่าจะสามารถสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยว โดยความต้องการของนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงไป นักท่องเที่ยวต้องการความสะดวกสบายในการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งสามารถแบ่งได้ ๓ ประเด็น ดังนี้

๒.๑) ความเร็ว นักท่องเที่ยวต้องการใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดในเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยว เช่นการไม่ต้องตื่นแต่เช้าเพื่อเดินทางไปทำกิจกรรมในพื้นที่ห่างไกล

๒.๒) ความง่าย นักท่องเที่ยวต้องการความง่ายต่อการปฏิบัติในสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือทางหนึ่งทางใดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น รายการอาหารที่มีขั้นตอนการปรุง และบริโภคไม่ยุ่งยาก นักท่องเที่ยวไม่มีเวลารอคอย ผู้ผลิตจึงต้องตอบสนองภาวะความง่ายในการปฏิบัติดังกล่าวเช่น อาหารจานด่วน อาหารจานเดียว เป็นต้น

๒.๓) ความหลากหลาย นักท่องเที่ยวต้องการมีทางเลือกที่มีมากกว่าทางเดียวหรือแบบเดียวเช่น ตัวสินค้าและบริการ ในอดีตนักท่องเที่ยวจะทราบข้อมูลการท่องเที่ยวได้จากแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่นักท่องเที่ยวต้องการทราบข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวจากสื่ออื่นๆ เช่น ข้อมูลจากเอกสารเว็บไซต์ เป็นต้น

รูปแบบการท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยวโลก (United Nation World Tourism Organization: UNWTO) ได้จำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ รูปแบบ ตามลักษณะแหล่งท่องเที่ยว (Goeldner and Ritchies, ๒๐๐๖) ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติได้แก่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (AgroTourism) และการท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism)

๒) การท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้แก่การท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรม (Historical Tourism) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism)

๓) การท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามความสนใจของนักท่องเที่ยว ได้แก่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษา และศาสนา (Edu-meditation Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm Stay) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม และการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน

ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวจะครอบคลุมวัฒนธรรมทั้งสามระดับเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ ทั้งวัฒนธรรมระดับสูง (เช่น มรดกทางวัฒนธรรม อาทิ โบราณวัตถุ ฯลฯ) วัฒนธรรมระดับกลางหรือวัฒนธรรมยอดนิยม (เช่น การแสดงพื้นบ้าน อาทิ หมอลำซิ่ง ฯลฯ) และวัฒนธรรมระดับล่างหรือวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน (เช่น งานฝีมือ อาทิ เครื่องจักสาน ฯลฯ) ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับงานศิลปะ โดยระดับของทรัพยากรด้านวัฒนธรรมจะสัมพันธ์กับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวยิ่งน้อยลง ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น สำหรับประเทศไทย นับว่ามีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ประเทศไทยถือว่าเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมาที่ยาวนานกว่า ๗๐๐ ปีมีปราสาท พระราชวัง วัฒนธรรม ประเพณีวิถีชีวิต และความเชื่อกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ ปราสาทหินพิมายจังหวัดนครราชสีมา ปราสาทเขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ปราสาทศีขรภูมิจังหวัดสุรินทร์และปราสาทเขาพระวิหารจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น

การสร้างจุดแข็งให้กับชุมชน ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย แม้จะอยู่ในภูมิภาคเดียวกันแต่ก็มีความแตกต่างกัน อาทิภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างมีภาษาที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น ภาษาโคราช ภาษาไทยอีสาน ภาษาเขมร ภาษาส่วย ภาษาเยอ และจังหวัดเลย ที่มีภาษาไทยที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นต้น ซึ่งภาษาเหล่านี้ถือว่าเป็นจุดแข็งของแต่ละพื้นที่สามารถนำมาจัดในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ภาษาท้องถิ่น การมีแหล่งเงินทุนที่เพียงพอสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนในปริมาณมาก ปัจจุบันหลายองค์กรให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อาทิการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) สำนักบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ให้การสนับสนุนงบประมาณการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแต่ก็มีหลายชุมชนที่ต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองให้อยู่ในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดการแข่งขันค่อนข้างสูงในขณะที่ยังงบประมาณที่ให้การสนับสนุนมีจำนวนจำกัด การมองหาแหล่งเงินทุนในท้องถิ่นจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาด้านเงินลงทุนได้

การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวอันดีกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน อาทิ เจ้าของธุรกิจที่พัก ร้านอาหาร หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมศิลปากร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้จะกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของชุมชน หากมีการสร้างความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจะทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การวางแผนล่วงหน้าในการจัดการท่องเที่ยวและการวางแผนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง โดยการวางแผนระยะยาวอาจอิงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติซึ่งมีวาระ ๕ ปีการวางแผนให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะช่วยให้การบริหารจัดการมีทิศทางที่แน่นอน พร้อมทั้งสามารถสามารถขอรับการสนับสนุนจากภาครัฐได้ด้วยเช่นกัน ขณะเดียวกันต้องวางแผนการบริหารทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิมพร้อมสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งถือว่ามีความสำคัญมาก การกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนต้องระบุให้ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ต้องการนำเสนอในแง่ใด อาทิการนำเสนอวัฒนธรรมด้านวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนตลาดริมโขง อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เนื่องจากชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนที่อาศัยแม่น้ำโขง และค้าขายกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการค้าขายสินค้าและบริการ เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตลาดริมโขง

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาลแต่จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการของนักท่องเที่ยว และชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ที่นอกจากต้องการขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่นแล้วยังต้องการธำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรม ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน นำมาสู่รูปแบบใหม่ของการท่องเที่ยวคือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชุมชน โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชนท้องถิ่น เป็นการสร้างคุณค่าให้กับชีวิตจากประสบการณ์การท่องเที่ยว และส่งเสริมการผลิตสินค้าท้องถิ่นป้อนสู่ตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยมอย่างมากในต่างประเทศ เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศแคนาดา ประเทศเม็กซิโก และประเทศสเปน เป็นต้น แต่สำหรับประเทศไทยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้จะมีหลายหน่วยงานที่ผลักดัน และสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) เป็นต้น แต่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองไทยยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย เนื่องจากยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประกอบกับประเทศไทยยังขาดปัจจัยสนับสนุนบางประการในการที่จะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมประสบความสำเร็จ เช่น ขาดแหล่งเงินทุนที่เพียงพอ ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และทีมงานที่มั่นคง และการเมืองไม่มีเสถียรภาพ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการเริ่มต้นด้วยการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และรูปแบบที่เหมาะสมของการจัดการท่องเที่ยว ตลอดจนรูปแบบในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวในบริบทของสังคมไทยจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเทศไทยมีแบบแผนที่ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่รู้จักมากขึ้นในเมืองไทย และส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว

จิริกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์^{๒๗} ได้ศึกษาเรื่อง การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย ประชาชนรู้สึกว่าจะไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ปัญหาที่พบ ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจสุนทรียภาพ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี เยาวชนรุ่นใหม่ขาดการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประเพณี การถ่ายทอดองค์ความรู้ไม่ต่อเนื่องขาดแรงจูงใจไม่เห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (๑) ด้านพื้นที่ ด้านที่อยู่อาศัย เกิดการชำรุดทรุดโทรมตามอายุการใช้งานของวัสดุได้มีการปรับปรุง ประชาชนมีการปรับเปลี่ยนที่พักอาศัยตามพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันได้เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกตามเทคโนโลยี ล้วนส่งผลต่อการจำเป็นในการปรับปรุงบ้านเรือน ประชาชนที่มีทุนทรัพย์รื้อบ้านเรือนเก่าที่มีสถาปัตยกรรมแบบภูมิปัญญา แล้วสร้างบ้านเรือนแบบสมัยใหม่ขึ้นมาแทนโดยไม่เห็นคุณค่าในภูมิปัญญา ขาดขาดความรู้ความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ ด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี (๒) ด้านการจัดการ คุณค่าทางด้านสังคม ลักษณะทางกายภาพเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมถิ่น ล้วนสัมพันธ์กับบริบทของชุมชน ขาดการสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมสู่รูปแบบทางกายภาพและจินตภาพสู่กระบวนการ ขบวนการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม โดยชุมชนเพื่อชุมชนและเยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางทั้งเชิงอนุรักษ์และพัฒนา (๓) ด้านองค์กร พบว่า กระบวนการสร้างเสริม เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นลักษณะไม่มีการวางแผนร่วมกัน

พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และสายชล ปัญญชิต^{๒๘} ได้ศึกษารูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ผลศึกษากระบวนการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ พบว่า เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายในวัดทั้ง ๔ วัดนั้นเป็นการดำเนินกิจกรรม และการขยายเครือข่ายทางสังคมที่มาจากการเรียนรู้ภายในที่มีความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา การพัฒนาสังคม และที่สำคัญ คือ การปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความร่วมมือต่อกัน โดยมีการพัฒนาเครือข่ายในระดับต่างๆ

^{๒๗} จิริกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์, “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย” งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘. หน้า ๑๗๔.

^{๒๘} พระมหาสุทิตย์ อากาศโร และสายชล ปัญญชิต, รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมในการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา,วารสารสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) ปีที่ ๑๖ (ม.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖), ๒๕๕๖, หน้า ๑๑๕-๑๑๗.

เช่น ๑) มีการพัฒนาเครือข่ายการทำงานภายใต้แนวคิด อุดมการณ์ของตนเอง (วัด) ให้ชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของฝ่ายต่างๆ ๒) มีการพัฒนาระบบ ข้อมูลข่าวสารที่เชื่อมโยงถึงกัน ๓) มีการพัฒนากิจกรรมร่วมกัน เช่น การปฏิบัติธรรมร่วมกัน ๔) มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวและการศึกษา ๕) ให้มีการเชื่อมประสานกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เช่น วัดพระแก้ว วัดโพธิ์ วัดอรุณ ในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กฤษฎา ชูย์อาภัย^{๒๔} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาบ้านหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความเห็นว่างบประมาณในการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่คือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความเห็นว่างบประมาณในการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในการตัดสินใจมาเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่คือ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ส่วนในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศพบว่าการบอกต่อจากคนใกล้ชิด คนรู้จัก และอินเทอร์เน็ต มีอิทธิพลมากที่สุด ในด้านค่าครองชีพ และงบประมาณในการท่องเที่ยวที่มีอิทธิพลมากที่สุด ส่วนในด้านความน่าสนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศมีความเห็นว่ายังไม่แน่ใจ และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวมีความเห็นว่าสถานการณ์ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ค่อนข้างชะลอตัวเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาทางการเมือง โดยเล็งเห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีความสำคัญมากขึ้น สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดขึ้นในรูปแบบของโฮมสเตย์ และต้องอาศัยการสนับสนุนจากภาครัฐ สำหรับความเห็นของผู้นำชุมชนบ้านหลวงเหนือมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้ประกอบการ อีกทั้งยังพบปัญหา ๓ ส่วน คือ ๑. ปัญหาภายนอกชุมชนได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจปัญหาการเมือง ๒. ปัญหาภายในชุมชน เช่น การขาดความเข้มแข็งของชุมชนในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรและภาษาอังกฤษ เป็นต้น ๓. ปัญหาจากภาครัฐ คือ การขาดการสนับสนุนที่ดีจากภาครัฐเท่าที่ควร สำหรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วน คือ ผลกระทบด้านบวกทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นรายได้ การประชาสัมพันธ์ชุมชน ส่วนผลกระทบด้านลบคือ อาจเกิดปัญหาด้านอาชญากรรม ยา

^{๒๔} กฤษฎา ชูย์อาภัย, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหลวงเหนือ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่, การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒. (บทคัดย่อ).

เสพติด และโรคระบาด เป็นต้น แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านลวงเหนือคือ การพัฒนารูปแบบของโฮมสเตย์ และการสร้างแหล่งความรู้ชุมชน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ^{๗๐} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจัดพิมพ์เผยแพร่ในชุดโครงการวิถีทรรศน์ พบว่า ปัจจุบันการท่องเที่ยวถูกทำให้เป็นอุตสาหกรรมดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อจะรีดเงินจากกระเป๋านักท่องเที่ยว พัฒนาการทางการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่มีผู้ซื้อผู้ขายชัดเจน มุ่งสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมา ซึ่งได้แก่ การขายบริการทางเพศ การก่อสร้างตึก อาคารขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นน้ำ ที่ดิน แหล่งท่องเที่ยว ถูกทำลายด้วยแสง สี เสียงวัฒนธรรมชุมชนได้รับผลกระทบเกิดการเลียนแบบการบริโภคที่หรูหรา ฟุ่มเฟือยของประชาชนในท้องถิ่น และเกิดปัญหาการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม เพราะที่ผ่านมารายได้จากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ตกอยู่กับเจ้าของธุรกิจโรงแรม บริษัททัวร์ แต่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์น้อยที่สุด

๒.๕.๓ งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

สมักร ณะเกิงสุข^{๗๑} ได้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหา และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติทางทะเล เกาะเสม็ด ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า หน่วยงานของรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังขาดการประสานและขาดประสบการณ์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อการณ์อนุรักษ์ทรัพยากรแวดล้อมบนพื้นที่ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งทางด้านการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัย การสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตนขณะท่องเที่ยว จากปัญหาที่พบจากการศึกษาหน่วยงานที่รับผิดชอบควรกำหนดแผนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวให้ชัดเจน ควรสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐ และเอกชน สร้างมาตรการ กฎระเบียบ เพื่อกำกับดูแลควบคุมปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีจิตสำนึกในการให้บริการที่ดีมีมาตรฐานมีความรับผิดชอบต่อนักท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนตลอดไป

^{๗๐} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, โครงการวิถีทรรศน์ วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐. หน้า ๑๐.

^{๗๑} สมักร ณะเกิงสุข, สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีเกาะเสม็ด ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง, ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารทั่วไป, ชลบุรี : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕, (บทคัดย่อ).

ประภาส อธิทปสารณ์^{๗๒} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม กรณีหมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การจัดองค์กรชาวบ้าน ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านผู้นำ ด้านเป้าหมาย ด้านกิจกรรมร่วมกันการประสานงานและการสื่อสาร และการติดตามประเมินผล พบว่าในภาพรวม ๖ ด้าน ระดับค่าเฉลี่ยของสมาชิกอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเรียงจากมากไปหาน้อย คือด้านกิจกรรมร่วมกัน ด้านการประสานงานและการสื่อสาร ด้านโครงสร้างด้านเป้าหมายร่วมกันด้านผู้นำ และด้านการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของชาวบ้านโคกโก่งใน ๔ ด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยภาพรวมอยู่ในระดับมีส่วนร่วมมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ และร่วมวางแผน ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวใน ๖ ด้าน พบว่า ภาพรวมความพึงพอใจมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ความพึงพอใจด้านวัฒนธรรม และวิถีชุมชนมากที่สุด ด้านกิจกรรมที่เตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยว และด้านความพอใจโดยรวม ส่วน ๓ ด้านที่เหลืออยู่ในระดับพอใจปานกลาง คือ การต้อนรับ การบริการ ด้านความปลอดภัย และด้านสถานที่ สำหรับปัญหาอุปสรรค ด้านความปลอดภัยที่รู้สึกจากนักท่องเที่ยวเรื่องแสงสว่าง การจัดเวรยามในการดูแลความเรียบร้อย สำหรับแนวทางพัฒนาในด้านจัดองค์กรชาวบ้านในเรื่องการพัฒนาความเข้าใจให้เห็นความสำคัญ การติดตามประเมินผล ขณะที่ด้านการมีส่วนร่วมควรพัฒนาและให้ความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวางแผน และจากนักท่องเที่ยวควรมีการการพัฒนาเพิ่มความพึงพอใจด้านสถานที่พักและหมู่บ้าน ด้านการต้อนรับและการบริการ และด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทกับภาคการเกษตรในชนบทการท่องเที่ยวสามารถเสริมรายได้ภาคเกษตร นำผลผลิตการเกษตรที่มีอยู่หรือสินค้าท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์เด่นในชุมชนมาเชื่อมกับการท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับเกษตรที่มีในท้องถิ่น หรือเชื่อมโยงผลผลิตการเกษตรจากท้องถิ่นไปสู่เมืองโดยอาศัยการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาภาคเกษตรของชาวชนบทในการท่องเที่ยว

ยุพิน ศรีหรั่ง^{๗๓} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติในการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยใช้สนามในการศึกษา

^{๗๒} ประภาส อธิทปสารณ์, การบริหารจัดการการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม กรณี หมู่บ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์, รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๖, (บทคัดย่อ).

^{๗๓}ยุพิน ศรีหรั่ง, จัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู, รายงานการวิจัย, วิทยานิพนธ์มหาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙, (บทคัดย่อ).

คือ วัดถ้ำเอราวัณ วัดถ้ำสุวรรณคูหา วัดถ้ำกลองเพล วัดเจริญทรงธรรม (โบสถ์ลิ้มไม้) และอุทยานแห่งชาติภูเก้า-ภูพานคำ โดยผู้วิจัยได้ยึดแนวทางสำหรับการวิเคราะห์ไว้ ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) ด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมา ๒) ด้านสภาพที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ๓) ด้านโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม ๔) ด้านชุมชนที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ดังนี้ ๑) วัดถ้ำเอราวัณเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดหนองบัวลำภู ภายในวัดมีถ้ำต่าง ๆ มากมาย ประกอบกับมีความงดงามที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ อาทิ หินงอกหินย้อยที่มีรูปร่างทรงแปลกตาที่หาชมได้ยาก ๒) วัดถ้ำสุวรรณคูหาเป็นวัดที่มีโบราณสถานวัตถุ ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์จังหวัดหนองบัวลำภู ๓) วัดถ้ำกลองเพลเป็นวัดที่มีชื่อเสียงด้านวิปัสสนา โดนเฉพาะมีพระเกจิอาจารย์ชื่อดังคือหลวงปู่ขาว อนาลโยในสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต และเป็นสถานที่ที่เสื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนบุคคลทั่วไปทั้งภาคอีสาน และภาคอื่นๆ ในประเทศ ๔) วัดเจริญทรงธรรมเป็นสถานที่ตั้งโบสถ์ไม้ที่สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลัง และมีอยู่แห่งเดียวในภาคอีสาน ๕) อุทยานแห่งชาติภูเก้า - ภูพานคำเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ ๕๐ ของประเทศ พื้นที่ส่วนภูเก้าและส่วนภูพานคำ เป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญทั้งทางธรรมชาติได้แก่ สภาพป่าสัตว์ป่า และแหล่งน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำของทะเลสาบเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ และสภาพทางธรณีที่น่าสนใจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาหาความรู้ และการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ ทั้งยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไปอีกด้วย การวิเคราะห์การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ยึดแนวทางสำหรับการศึกษาไว้ ๕ ประเด็น ได้แก่ ๑) ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ๒) ด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ๓) วิเคราะห์ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว ๔) วิเคราะห์ด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก ๕) วิเคราะห์ด้านแหล่งท่องเที่ยวสรุปได้ว่า ด้านการจัดการการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๕ แห่งนี้ ยังไม่มีการจัดการ และรูปแบบการบริหารจัดการที่เป็นแนวทางชัดเจน เนื่องจากยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาลอย่างเป็นทางการ และขาดงบประมาณในการจัดการ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบริหารจัดการกันเองภายในวัด และชุมชน ทั้งนี้ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบในแหล่งท่องเที่ยวคือชุมชนขาดองค์ความรู้เรื่องการจัดการการท่องเที่ยว อาทิ การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวการให้บริการมัคคุเทศก์ และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยว โดยสรุปแหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๕ แห่งนี้ ล้วนเป็นสถานที่ที่มีความน่าสนใจ คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติ และวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าประกอบด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่สำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมี

ความจำเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุน และเร่งให้เกิดการพัฒนา ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภูต่อไป

สุธีรัตน์ คชสวัสดิ์^{๗๔} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชาวบ้านห้วยฮี้ ตำบลปูลึง อำเภอมะนัง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลางคือมีส่วนร่วมในลักษณะของการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน การร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การร่วมรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน การร่วมพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาด การเป็นผู้นำทางไกด์ท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว แต่ในส่วนของการประชุมกำหนดแนวคิด ออกกฎระเบียบต่างๆ เป็นหน้าที่ของกรรมการกลุ่มท่องเที่ยว และกลุ่มองค์กรจากภายนอก ซึ่งเป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งสรรรายได้แบ่งเป็น ๓ ส่วน คือให้กับสมาชิก ๘๐ เปอร์เซ็นต์ เข้ากลุ่มท่องเที่ยว ๑๕ เปอร์เซ็นต์ และเข้ากองกลางเพื่อนำไปพัฒนากิจกรรมของหมู่บ้าน ๕ เปอร์เซ็นต์ แต่สิ่งที่ชุมชนยังขาดความพร้อมคือ เรื่องเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวภายในชุมชน ทั้งนี้เพราะชาวบ้านยังขาดความชำนาญในการรวบรวมข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลสำหรับการวิจัยถึงผลที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยว ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติอันประกอบด้วย ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้อันเป็นต้นทุนการท่องเที่ยวชุมชนและเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทรัพยากรป่า ในระดับปานกลาง และเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น คือ การท่องเที่ยวทำให้ผืนป่าได้รับการดูแลมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้ชาวบ้านในชุมชนตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนรับรู้ ชาวบ้านในชุมชนไม่ใช่ผู้ทำลายป่า หากแต่เป็นผู้อนุรักษ์ผืนป่าและอยู่ร่วมกับผืนป่าแบบพึ่งพาอาศัยกัน ทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำเป็นทรัพยากรที่ไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพราะกิจกรรมการท่องเที่ยว ของบ้านห้วยฮี้ ไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำโดยตรง และทรัพยากรดินจากพื้นที่เส้นทางเดินป่าก็ไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางลบ ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวเดินป่าไม่ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านที่ค่อนข้างลำบากทำให้มีช่วงเวลาที่นอกฤดูกาลท่องเที่ยว พื้นที่ป่าไม่ถูกรบกวนทำให้ผืนป่าได้ถูกพักฟื้น และคืนสภาพธรรมชาติเช่นเดิม ส่วนผลการศึกษาเกี่ยวกับ ผลของการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีต่อสภาพทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ พบว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย และเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือการท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสต้อนรับ

^{๗๔} สุธีรัตน์ คชสวัสดิ์, การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน, รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต , เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๔๙, (บทคัดย่อ).

บุคลากรจากภายนอก มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้วัฒนธรรม ทั้งทางด้านภาษา ประเพณี การแต่งกาย และเรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันไปซึ่งส่วนใหญ่เป็นการนำประโยชน์มาสู่ชุมชน มากกว่า ถึงแม้รายได้ที่มาในรูปแบบของตัวเงินไม่มากนัก แต่การทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนกับผู้มาเยือน เพื่อให้ผู้มาเยือนได้รับรู้และเข้าใจ ในวิธีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่ายของชาวปกากะญอ รวมทั้งการดำรงชีวิตด้วยการทำไร่หมุนเวียน เข้าใจว่าคนบนดอยก็สามารถอยู่ร่วมกับป่าได้แบบไม่ทำลาย และยังทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของความเป็นตัวตนของพวกเขาเอง มีความภาคภูมิใจ และพร้อมที่จะกลับมาดูแลหมู่บ้านสืบไป

พจนา ชัชวาล^{๗๕} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำมวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อำเภอคำมวงจังหวัดกาฬสินธุ์ มีทั้งหมด ๙ แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบลของอำเภอคำมวง มีสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ ๓ ด้าน คือ ๑) ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จำนวน ๓ แห่ง คือ สิมโบราณตำบลเนินยาง พระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมหาเถรานุสรณ์ ตำบลโพธิ์ หม้อ ไทโบราณ ตำบลนาทัน ๒) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน ๓ แห่ง คือ ภูพันหยอด ตำบลทุ่งคลอง อ่างเก็บน้ำห้วยสมอบตำบลดินจี่ แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน และด้านวิถีชุมชน จำนวน ๓ แห่ง คือ สวนศิริบุตร ตำบลโพธิ์ ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทย ผ้าไหมแพรวาบ้านโพธิ์ ตำบลโพธิ์ กลุ่มแม่บ้านเกษตรพื้นฟูเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมพบว่า มีการดำเนินการใน ๒ กลุ่ม คือ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยกลุ่มราชการ และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กลุ่มราชการกำหนดนโยบาย และแผนงานการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางการท่องเที่ยว จัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน และให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าได้มีขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่องเที่ยว อาสาสมัครนำเที่ยว ขั้นตอนดำเนินการ มีการทำความสะอาด จัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษาแหล่งท่องเที่ยว และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน เพื่อวางแผนงานทุกเดือน โดยสรุป สภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำมวง มีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีเส้นทางหลักถึง ๔ เส้นทาง ติดต่อกัน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสกลนคร และมีเส้นทางสู่แหล่งท่องเที่ยวสะดวก เป็น

^{๗๕} พจนา ชัชวาล, การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอำเภอคำมวง จังหวัดกาฬสินธุ์, รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑, (บทคัดย่อ).

ถนนลาดยางส่วนใหญ่ และติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นรูปวงแหวนสู่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง ๙ แห่ง และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้กับนักท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดรูปแบบการบริหารจัดการโดยภาครัฐ และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา^{๗๖} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนเป็นศูนย์กลางกรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่าประชาชนในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ - ๖๐ ปี ทราบดีว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ทำรายได้หลักให้กับจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ และมีความคิดเห็นว่าวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้เพราะมีความเห็นว่าการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้จะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อีกทั้งวัฒนธรรมงานประเพณี เทศกาลภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชน แต่พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเจ้าของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมาก และภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นในส่วนของสถานการณ์ ปัญหา และอุปสรรคของปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๘ ประการ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบางประการ เช่น พิพิธภัณฑสถาน ดนตรีพื้นบ้าน และวรรณกรรมท้องถิ่น ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เป็นปัจจัยดึงดูดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยพบปัญหาทั้งทางด้านบุคลากรที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมีอยู่น้อย และไม่ได้รับการสนับสนุนทั้งทางด้านนโยบายและงบประมาณ คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ยังคงเห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวน้อย จากผลการศึกษาดังกล่าวสามารถสรุปแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง ได้ดังนี้ คือ ๑) การกำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็นเครื่องมือในการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ๒) การกำหนดนโยบายของรัฐ จำเป็นต้องส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่น ๓) เสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการประเมิน

^{๗๖} สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา, การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑, (บทคัดย่อ).

และที่สำคัญคือมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์มากยิ่งขึ้น ๔) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาครัฐ องค์กรที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนไม่ควรมุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว เป็นสำคัญ ควรมุ่งเน้นวัตถุประสงค์ และความต้องการของเจ้าของชุมชน และประโยชน์ที่ชุมชนพึงจะได้รับอย่างยั่งยืนในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านคุณภาพชีวิต ความมั่นคงทางสังคม ความงามทางศิลปวัฒนธรรม ของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อป้องกันการรุกกร่อนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้

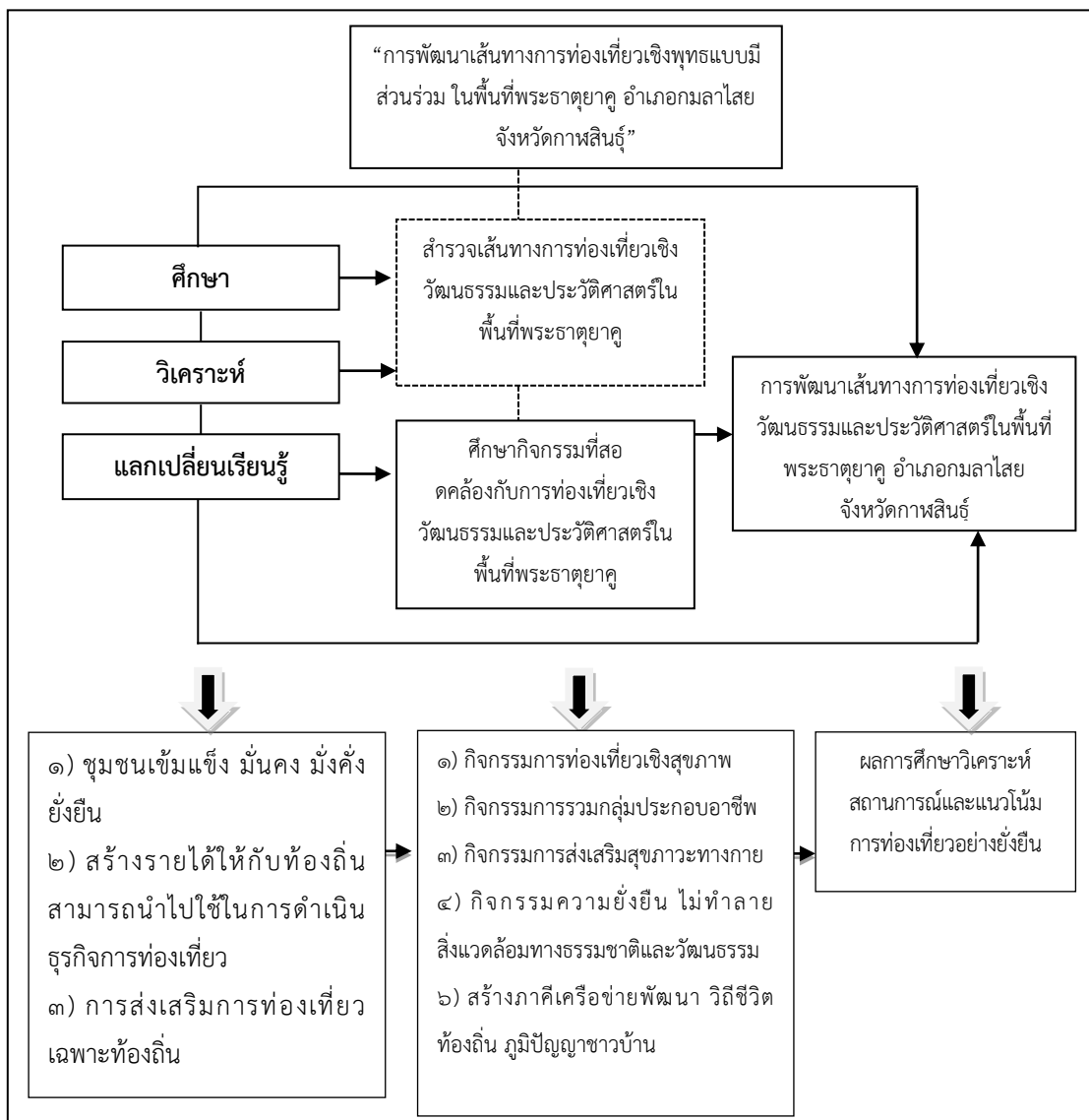
อิทธิพล โกมลิต^{๗๗} ได้ศึกษศึกษา การวิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษา บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการ จัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ของบ้านวังน้ำมอก จังหวัดหนองคาย โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นกับกลุ่มนักท่องเที่ยว และแบบ สัมภาษณ์เชิงลึกกับ กลุ่มตัวอย่างผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เป็นเครื่องมือในการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่า ร้อยละ และการ วิเคราะห์เนื้อหาในลักษณะพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ๑) ข้อมูลทั่วไปและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ส่วนมากช่วงอายุ ๑๖-๒๕ ปีจบการศึกษา ระดับปริญญาตรี และนักท่องเที่ยวมาจากภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเป็นส่วนใหญ่ เดินทางมาเพื่อการ พักผ่อนและเดินทางมา โดยส่วนมากทางโดย รถยนต์ส่วนตัว มาพักผ่อนกับกลุ่มเพื่อนหรือผู้ร่วมงาน เป็น ซึ่งส่วนมากจะทราบจากเพื่อนหรือคนรู้จัก และจำนวนครั้งของนักท่องเที่ยวที่เคยมาพักผ่อนที่ บ้านวังน้ำมอกส่วนมากเคยมาแล้ว ๒ -๓ ครั้ง ระยะเวลาที่ อยู่โฮมสเตย์ในบ้านวังน้ำมอก ๒-๓ วัน ด้านค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวโดยเฉลี่ยต่อคนนั้น จะอยู่ในระดับมากกว่า ๑,๐๐๐ บาท และส่วนมาก ต้องการท่องเที่ยวจะกลับมาพักผ่อน และท่องเที่ยวอีก นักท่องเที่ยวมีข้อเสนอแนะต่อการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คือ อยากจะให้มีการบริการทางด้าน นวดแผนโบราณ นวดสปา ปั่นจักรยานและ ควรจะมีป้ายบอกทางให้ชัดเจน และป้ายความรู้ทางด้าน แหล่งที่มาของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ด้วย ๒) รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พบว่า เกิดการรวมกลุ่มโฮมสเตย์โดย อาศัยทุน ทางสังคมที่เป็นจุดขาย อันได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้นักท่องเที่ยว ได้เข้า พักอาศัยและเก็บค่าที่พักและค่าตอบแทนตามความเหมาะสม เพื่อให้กลุ่มตั้งอยู่ได้อย่างยั่งยืน ชุมชนมี ส่วนร่วมต่อกระบวนการตั้งแต่การรับรอง การลงทะเบียน การบายศรีสู่ขวัญต้อนรับ การร่วม กิจกรรม ท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้ และตระหนักเห็นความสำคัญของ ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความรู้สึกหวงแหนและต้องการอนุรักษ์ไว้ชุมชนมีอาชีพ รายได้และเกิด ความ

^{๗๗} อิทธิพล โกมลิต, การวิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาบ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย, รายงานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.), คณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๓. (บทคัดย่อ).

เข้มแข็ง สำหรับแนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ควรดำเนินการใน ๓ ด้าน คือด้านที่พักอาศัย ควรมีการปรับปรุงห้องสุขา และจัดหาที่ทิ้งขยะ ให้ดีขึ้น ด้านสถานที่ท่องเที่ยวและบริการ ควรจัดทำป้ายบอกทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างๆ ให้ชัดเจน และควรมีการเพิ่มบริการด้าน การนวดแผนโบราณ นวดสปา และด้านบุคลากร ควรมีการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่องการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การจัดการการท่องเที่ยว เชิงนิเวศน์อย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง และเกิดความยั่งยืน นอกจากนั้น ควรสนับสนุน และส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะเด็กจะได้ สืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ต่อไป

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” สามารถสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” เป็นการศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ผู้วิจัยใช้รูปแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๓.๒ การวิจัยเชิงปริมาณ

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร (Population) ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ ๑๘ ๑) เทศบาลตำบลกมลาไสยจำนวน ๑๑,๓๖๙ คน ๒) เทศบาลตำบลธัญญา จำนวน ๙,๖๕๒ คน ๓) เทศบาลตำบลหนองแปน จำนวน ๖,๙๐๕ คน ๔) เทศบาลตำบลดงลิง จำนวน ๑๐,๔๕๘ คน ๕) เทศบาลตำบลหลักเมือง จำนวน ๙,๙๓๐ คน ๖) องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม จำนวน ๗,๙๔๓ คน ๗) องค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าท่า จำนวน ๘,๓๕๓ คน และ ๘) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสมบูรณ์ จำนวน ๕,๓๓๖ คน รวมทั้งสิ้นจำนวน ๖๙,๙๔๖ คน

๒) กลุ่มตัวอย่าง

๒.๑ การคำนวณขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการวิจัย โดยใช้สูตรของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane) ทำการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) โดยเลือกจากพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ ๑) เทศบาลตำบลกมลาไสย ๒) เทศบาลตำบลธัญญา ๓) เทศบาลตำบลหนองแปน ๔) เทศบาลตำบลดงลิง ๕) เทศบาลตำบลหลักเมือง ๖) องค์การบริหารส่วนตำบลโพนงาม ๗) องค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าท่า และ ๘) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสมบูรณ์ ซึ่งจะทำการสุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วนดังต่อไปนี้^๑

จากสูตร	$n = \frac{N}{1+(Ne^2)}$
เมื่อ	
n	= ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
N	= จำนวนประชากร
E ^๒	= ระดับของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ = ๕% หรือ ๐.๐๕
แทนค่าจากสูตร	$n = \frac{N}{1+(Ne^2)}$

^๑ สุรพล พรหมกุล, ระเบียบวิจัยทางรัฐศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๙.

$$= \frac{๖๙,๙๔๖}{๑ + "๖๙,๙๔๖" (๐.๐๕)^๒}$$

$$= \frac{๖๙,๙๔๖}{๖๙,๙๔๖ \times ๐.๐๐๒๕}$$

$$= \frac{"๖๙,๙๔๖"}{๙.๖๑}$$

$$= ๔๐๐.๐๒$$

$$\approx ๔๐๐ \text{ คน}$$

จะได้กลุ่มตัวอย่าง = ๔๐๐ คน

การคำนวณกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓.๑ ประชากรในตำบล อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ลำดับ ที่	ประชากรในตำบล	จำนวน ประชากรรวม ทั้งหมด	สูตร	ขนาดกลุ่ม ตัวอย่าง (n)
๑	เทศบาลตำบลอมลาลัย	๑๑,๓๖๙	$\frac{๓๗๘ \times ๑๑,๓๖๙}{๖๙,๙๔๖}$	๖๑
๒	เทศบาลตำบลชัยภูญา	๙,๖๕๒	$\frac{๓๗๘ \times ๙,๖๕๒}{๖๙,๙๔๖}$	๕๒
๓	เทศบาลตำบลหนองแปน	๖,๙๐๕	$\frac{๓๗๘ \times ๖,๙๐๕}{๖๙,๙๔๖}$	๓๗
๔	เทศบาลตำบลดงลิง	๑๐,๔๕๘	$\frac{๓๗๘ \times ๑๐,๔๕๘}{๖๙,๙๔๖}$	๕๖
๕	เทศบาลตำบลหลักเมือง	๙,๙๓๐	$\frac{๓๗๘ \times ๙,๙๓๐}{๖๙,๙๔๖}$	๕๓
๖	องค์การบริหารส่วนตำบล โพนงาม	๗,๙๔๓	$\frac{๓๗๘ \times ๗,๙๔๓}{๖๙,๙๔๖}$	๔๒
๗	องค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าท่า	๘,๓๕๓	$\frac{๓๗๘ \times ๘,๓๕๓}{๖๙,๙๔๖}$	๔๕
๘	องค์การบริหารส่วนตำบล โคกสมบูรณ	๕,๓๓๖	$\frac{๓๗๘ \times ๕,๓๓๖}{๖๙,๙๔๖}$	๒๘
รวม		๖๙,๙๔๖	กลุ่มตัวอย่าง	n = ๔๐๐

๓.๒.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ลักษณะของเครื่องมือ

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยเป็นแบบสอบถามที่มีความสอดคล้องกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ตามแนวคิดทฤษฎีของ Cohen and Uphoff เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยแบ่งรายละเอียดของแบบสอบถามออกเป็น ๓ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
๒. ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
๓. ด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ

ส่วนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับด้านการประยุกต์ใช้ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ที่นำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามด้วยปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว

๑. พฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม
๒. พฤติกรรมสถานศึกษา
๓. พฤติกรรมทางการเมือง
๔. พฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

ส่วนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

โดยคำถามในส่วนที่ ๒ และส่วนที่ ๓ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การสร้างแบบสอบถามเป็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า Rating Scale ของลิเคิร์ต (Likert's rating scale)^๒ โดยเกณฑ์การให้คะแนนแบ่งออกเป็น ๕ ระดับดังนี้

๕ หมายถึง	อยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔ หมายถึง	อยู่ในระดับ	มาก
๓ หมายถึง	อยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒ หมายถึง	อยู่ในระดับ	น้อย
๑ หมายถึง	อยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

โดยเกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best)^๓

ระดับคะแนนเฉลี่ย	“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”	
ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐	แปลผลว่า	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙	แปลผลว่า	มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙	แปลผลว่า	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙	แปลผลว่า	น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙	แปลผลว่า	น้อยที่สุด

๒) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

๓. สร้างเครื่องมือ จากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

^๒ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า ๓๒.

^๓ ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

ส่วนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ จำแนกตามข้อมูลทั่วไปจำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามใน ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวของเขตพื้นที่พระธาตุยาคู จำนวน ๑๐ ข้อ
๒. ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมเขตพื้นที่พระธาตุยาคู จำนวน ๑๐ ข้อ
๓. ด้านการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเขตพื้นที่พระธาตุยาคู

จำนวน ๑๐ ข้อ

ส่วนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับด้านด้านพฤติกรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ที่นำมาประยุกต์ใช้กับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” จังหวัดกาฬสินธุ์โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามด้วยหลักหลักการ อคติ ๔

๑. โครงสร้างทางสังคม	จำนวน ๕ ข้อ
๒. สถานศึกษา	จำนวน ๕ ข้อ
๓. มาตรฐานคุณภาพ	จำนวน ๕ ข้อ
๔. ด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	จำนวน ๕ ข้อ

ส่วนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

๑. โครงสร้างทางสังคม
๒. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
๓. มาตรฐานคุณภาพ
๔. ด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

(๓) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

๑. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และความครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา ซึ่งเป็นการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) จำนวน ๕ รูปหรือท่านดังนี้

- ๑) พระครูสุทธธรรมภาณี ผศ.,ดร ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๒) รศ.ดร. วิทยา ทองดี ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๓) ผศ.ดร.จรัส ลีกา อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต-ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๔) ดร.สมควร นาสีฐาน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
- ๕) ดร. ธีรรัตน์ กัปโก อาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการกำหนดค่าความเที่ยงตรง (Validity) ความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ความชัดเจนของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยกำหนดคะแนนดังนี้

ถ้าเห็นสอดคล้อง	ให้คะแนน	+๑
ถ้าเห็นไม่แน่ใจ	ให้คะแนน	๐
ถ้าเห็นไม่สอดคล้อง	ให้คะแนน	-๑

จากนั้นนำคะแนนรายข้อมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา ซึ่งทุกข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง ๐.๘๐-๑.๐๐ จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อคำถามของแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence: IOC) เฉลี่ยเท่ากับ ทุกข้อ

๒. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น

๓. การทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขจากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ได้ทดลองใช้ประชาชนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างคือ “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” จำนวน ๓๐ คน แล้วนำมาตรวจคะแนนหาค่า สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha

Coefficients)^๔ ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach)^๕ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .๙๗๘

๔. นำแบบสอบถามที่หาค่าความเชื่อมั่นแล้วนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๒.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. แจกจ่ายแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มี “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

๕. รับแบบสอบถามทั้งหมดกลับคืน ตรวจสอบถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๒.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำแบบสอบถามซึ่งมีความถูกต้องสมบูรณ์มาลงรหัสตามวิธีการวิจัยทางสถิติ และดำเนินการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จากนั้นนำผลที่ได้มาทำตารางวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเพื่ออธิบายความหมายต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analytical Statistics) เป็นสถิติที่นำมาใช้บรรยายคุณลักษณะของข้อมูล โดยใช้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งค่าสถิติที่ใช้ได้แก่

๑.๑ ใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

^๔ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๓.

^๕ Cronbach, Lee J., *Essentials of psychological testing*, (New York: Harper & Brothers, ๑๙๔๙).

๑.๒ ใช้สถิติแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) อธิบายข้อมูล การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๒. สถิติวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Analysis Statistics) เป็นสถิติที่ใช้วิเคราะห์ถึงลักษณะของตัวแปรต้นที่มีผลต่อตัวแปรตามโดยใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นสถิติที่ใช้สำหรับทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีค่าแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD.)

๓.๓ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๓.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๒ รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการให้ข้อมูลงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” คือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth interview) เป็นข้อคำถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นการถามเจาะลึกถึงคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน การถามนอกจากจะให้อธิบายแล้ว ยังเป็นผู้ที่รับผิดชอบและอยู่ในกระบวนการ จะต้องถามถึงเหตุผลด้วย การสัมภาษณ์แบบนี้ จะใช้ได้กับการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล เจตคติ ความต้องการ ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพในลักษณะต่างๆ ได้แก่

๓.๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ลักษณะของเครื่องมือ

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๒ รูป/คน โดยเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ได้แก่ ๑) ตัวแทนวัดอำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จำนวน ๒ รูป/คน ๒) ตัวแทนผู้นำชุมชน จำนวน ๒ รูป/คน ๓) ตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน ๒ รูป/คน ๔) ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒ รูป/คน

๕) ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน ๒ รูป/คน ๖) ตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานกาฬสินธุ์ จำนวน ๒ รูป/คน ได้อย่างอิสระ

๒) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” จากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๔. สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) ให้เลือกตอบโดยเสรีจำนวน ๔ ข้อ

๓) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วไปหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) พระครูสุตธรรมภาณี ผศ.,ดร	ประธานหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒) รศ.ดร. วิทยา ทองดี	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓) ผศ.ดร.จรัส ลีกา	อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต-ดุฎีกบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๔) ดร.สมควร นามสีฐาน	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๕) ดร.ธีร์ดนัย กัปโก	อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๑. นำแบบสัมภาษณ์จากผู้เชี่ยวชาญหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถาม (IOC) ซึ่งแต่ละข้อได้ค่า IOC ที่มีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของข้อคำถามทุกข้อ

๒. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อนำไปเก็บข้อมูลต่อไป

๓.๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์และขอหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

๓. ผู้วิจัยได้นำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นำเสนอผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน ๑๒ รูปหรือคน

๔. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒ รูป/คน และให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ได้แก่ ๑) ตัวแทนวัดอำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จำนวน ๒ รูป/คน ๒) ตัวแทนผู้นำชุมชนจำนวน ๒ รูป/คน ๓) ตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน ๒ รูป/คน ๔) ตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒ รูป/คน ๕) ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน ๒ รูป/คน ๖) ตัวแทนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานกาฬสินธุ์ จำนวน ๒ รูป/คน

๕. รับแบบสัมภาษณ์กลับคืน ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ แล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทและประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งใช้แนวคิดจากเอกสารและผลวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวม

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒) เพื่อสำรวจสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ๓) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้ศึกษาวิจัยสามารถวิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา ได้ ดังนี้

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาและคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๔.๓ ผลการวิเคราะห์สภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๔.๔ ผลการเปรียบเทียบเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๔.๕ สรุปองค์ความรู้การศึกษาวิจัย

๔.๑ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามการศึกษาวิจัยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน ๔๐๐ คน จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม เพศ

(n=๔๐๐)		
เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๗๓	๔๓.๓๐
หญิง	๒๒๗	๕๖.๗๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘ และเป็นเพศชาย จำนวน ๑๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๒

ตารางที่ ๔.๒ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม อายุ

(n=๔๐๐)		
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
๑๘ - ๒๔ ปี	๕๔	๑๓.๕๐
๒๕ - ๓๕ ปี	๙๕	๒๓.๘๐
๓๖ - ๔๕ ปี	๑๔๔	๓๖.๐๐
๔๖ - ๕๕ ปี	๕๖	๑๔.๐๐
๕๖ ปีขึ้นไป	๕๑	๑๒.๗๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๖ - ๔๕ ปี จำนวน ๑๔๔ คนคิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐ รองลงมา คือ ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๒๕ - ๓๕ ปี จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๔๖ - ๕๕ ปี จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๐ ประชากรที่มีอายุระหว่าง ๑๘ - ๒๔ ปี จำนวน ๕๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๕ และประชากรที่มีอายุระหว่าง ๕๖ ปีขึ้นไป จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๗ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม สถานภาพการสมรส

(n=๔๐๐)

สถานภาพสมรส	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๑๔๔	๓๖.๐
สมรส	๑๙๘	๔๙.๕
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่	๕๘	๑๔.๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๕ รองลงมา คือ สถานภาพโสด จำนวน ๑๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๐ และสถานภาพหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่ จำนวน ๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๕ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม ระดับการศึกษา

(n=๔๐๐)

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ระดับประถมศึกษา	๓๑	๐๗.๘๐
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	๕๑	๑๒.๘๐
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๗๑	๑๗.๘๐
ระดับ ปวส.	๖๑	๑๕.๒๐
ระดับปริญญาตรี	๑๕๓	๓๘.๒๐
ระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี	๓๓	๘.๒๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๘ ระดับ ปวส. จำนวน ๖๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๒ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๕๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ ระดับที่สูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๒ และระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๘ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม อาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรรวม	๖๕	๑๕.๓๐
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	๙๘	๒๔.๕๐
ธุรกิจส่วนตัว	๘๗	๒๑.๘๐
ค้าขาย	๑๐๖	๒๖.๕๐
รับจ้าง	๔๔	๑๑.๙๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๕ รองลงมา คือ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๙๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๕ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘ เกษตรกรรวม จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓ และรับจ้าง จำนวน ๔๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๙ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ จำนวนความถี่และจำนวนร้อยละของประชาชน จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน

(n=๔๐๐)

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท	๖๓	๑๕.๗๐
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๒๗	๖.๗๐
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๐๑	๒๕.๓๐
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐๙	๕๒.๓๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๐๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๓ รองลงมาได้แก่ ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓ ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๗ และ ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๗ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยพิจารณาเป็นรายด้านตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม

(n=๔๐๐)

ข้อที่	การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๔.๑๒	๐.๕๔	มาก
๒	ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๓.๙๖	๐.๔๗	มาก
๓	ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	๓.๙๘	๐.๔๔	มาก
ภาพรวม		๓.๙๘	๐.๔๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{X} = ๓.๙๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (\bar{X} = ๔.๑๒) รองลงมา คือ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (\bar{X} = ๓.๙๘) และด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ (\bar{X} = ๓.๙๖) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

(n=๔๐๐)

ข้อที่	ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ศักยภาพการท่องเที่ยวสามารถเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ	๔.๐๑	๐.๖๓	มาก
๒	ศักยภาพการมีธุรกิจท่องเที่ยวที่ยั่งยืนช่วยสร้างงานธุรกิจท้องถิ่น	๔.๐๖	๐.๖๙	มาก
๓	ศักยภาพธุรกิจท่องเที่ยวมีอิทธิพลในการฝึกงานและพัฒนาทักษะ	๓.๙๙	๐.๗๐	มาก
๔	ศักยภาพการท่องเที่ยวทำให้มีการส่งเสริมการลงทุนในสถานที่	๓.๙๗	๐.๗๔	มาก
๕	ศักยภาพการส่งเสริมการเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างชนกับชน	๓.๘๘	๐.๖๘	มาก
๖	ศักยภาพการพัฒนาพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวมากขึ้น	๓.๙๔	๐.๖๘	มาก
๗	ศักยภาพมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของกันและกัน	๔.๐๓	๐.๖๗	มาก
๘	ศักยภาพการส่งเสริมการร่วมมือระหว่างชนชาติ	๔.๐๕	๐.๗๓	มาก
๙	ศักยภาพส่งเสริมการร่วมมือการเข้าใจการลดความขัดแย้ง	๓.๘๙	๐.๗๐	มาก
๑๐	ศักยภาพการสนับสนุนการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๔.๐๕	๐.๖๖	มาก
ภาพรวม		๔.๑๒	๐.๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๒

ศักยภาพการมีธุรกิจท่องเที่ยวที่ยั่งยืนช่วยสร้างงานธุรกิจท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๐๖$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑๐ ศักยภาพการสนับสนุนการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = ๔.๐๕$) และข้อที่ ๘ ศักยภาพการส่งเสริมการร่วมมือระหว่างชนชาติ ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ **ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ**

(n=๔๐๐)

ข้อที่	ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	เส้นทางมีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่กว้างขวางและน่าสนใจ	๓.๙๗	๐.๗๑	มาก
๒	เส้นทางเป็นโบราณสถานที่ที่สะท้อนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	๓.๘๙	๐.๗๗	มาก
๓	เส้นทางการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมบางครั้งจะรวมกิจกรรมท้องถิ่น	๓.๘๓	๐.๗๗	มาก
๔	เส้นทางช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์กับวัฒนธรรม	๓.๙๕	๐.๗๐	มาก
๕	เส้นทางการฝึกการเรียนรู้ศาสนาและศิลปะท้องถิ่น	๔.๑๑	๐.๖๙	มาก
๖	เส้นทางโดยการเข้าชมพิพิธภัณฑ์	๓.๙๔	๐.๗๔	มาก
๗	เส้นทางการร่วมกับกิจกรรมทางศิลปะที่เกี่ยวข้อง	๓.๙๙	๐.๗๐	มาก
๘	เส้นทางโดยการพัฒนาโปรแกรมที่ช่วยสนับสนุนชุมชน	๓.๙๖	๐.๗๐	มาก
๙	การตลาดผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นหรือโครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว	๓.๙๔	๐.๖๙	มาก
๑๐	การเข้าร่วมพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น งานเทศกาล, พิธีประเพณี, พิธีกรรมศาสนาท้องถิ่น	๔.๐๓	๐.๖๓	มาก
ภาพรวม		๓.๙๖	๐.๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๕ เส้นทาง การฝึกการเรียนรู้ศาสนาและศิลปะท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๑๑$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑๐ การเข้าร่วมพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น งานเทศกาล, พิธีประเพณี, พิธีกรรมศาสนาท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๐๓$) และ ข้อที่ ๗ เส้นทาง การร่วมกับกิจกรรมทางศิลปะที่เกี่ยวข้อง($\bar{X} = ๓.๙๙$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ

(n=๔๐๐)

ข้อที่	ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในรูปแบบของการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม	๔.๐๖	๐.๗๑	มาก
๒	นักท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม	๔.๐๗	๐.๗๐	มาก
๓	การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวนำไปสู่การเข้าใจลึกซึ้ง	๓.๙๕	๐.๖๘	มาก
๔	การท่องเที่ยวสายวัฒนธรรมช่วยสร้างประสบการณ์	๔.๐๒	๐.๖๕	มาก
๕	ธุรกิจท่องเที่ยวเจริญรุ่งเรืองและมีความยั่งยืน. นี่คือนางขั้นตอนที่สามารถใช้เพื่อสร้างเครือข่ายท่องเที่ยว	๔.๐๓	๐.๖๙	มาก
๖	สร้างความร่วมมือกับธุรกิจท้องถิ่น เช่น โรงแรม, ร้านอาหาร, และกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่	๔.๐๕	๐.๗๑	มาก
๗	การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่แข็งแกร่งช่วยส่งเสริมทั้งท้องถิ่นและส่วนตัว	๓.๙๑	๐.๗๖	มาก
๘	สร้างพันธมิตรธุรกิจกับธุรกิจท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง, เช่น สายการบิน, บริษัททัวร์, หรือบริษัทบริการท่องเที่ยว	๓.๙๑	๐.๖๙	มาก
๙	การมีพันธมิตรธุรกิจช่วยในการแบ่งปันทรัพยากรและการเพิ่มความมั่นใจในการท่องเที่ยว	๓.๘๔	๐.๖๗	มาก
๑๐	การสร้างความประทับใจที่ดีช่วยให้นักท่องเที่ยวกลับมาและแนะนำให้ผู้อื่นมาร่วมท่องเที่ยว	๓.๙๓	๐.๗๐	มาก
ภาพรวม		๓.๙๘	๐.๔๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๒

นักท่องเที่ยวที่ได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ($\bar{X} = ๔.๐๗$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในรูปแบบของการท่องเที่ยวสายวัฒนธรรม($\bar{X} = ๔.๐๖$) และ ข้อที่ ๖ สร้างความร่วมมือกับธุรกิจท้องถิ่น เช่น โรงแรม, ร้านอาหาร, และกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ ($\bar{X} = ๔.๐๕$) ตามลำดับ

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ได้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑๑ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการกับ พฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวม

(n=๔๐๐)

ข้อที่	การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว	ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม	๓.๘๒	๐.๔๖	มาก
๒	ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา	๓.๘๗	๐.๔๙	มาก
๓	ด้านพฤติกรรมทางการเมือง	๓.๘๘	๐.๔๖	มาก
๔	ด้านพฤติกรรมพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี	๓.๙๐	๐.๔๖	มาก
ภาพรวม		๓.๘๗	๐.๓๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ระดับระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๑

ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ($\bar{X} = 3.90$) รองลงมา คือข้อที่ ๓ ด้านพฤติกรรมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.88$) และ ข้อที่ ๒ ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ($\bar{X} = 3.87$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๒ ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว
ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม

ข้อที่	พฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว		
		การท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศรับผิดชอบในการส่งเสริมและจัดการทางการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนานโยบาย, และการสนับสนุนโครงการท่องเที่ยว	๓.๘๑	๐.๖๗	มาก
๒	อุตสาหกรรมท่องเที่ยวภาคเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาและจัดการสถานที่ท่องเที่ยว	๓.๘๒	๐.๗๒	มาก
๓	ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและพัฒนาทางการท่องเที่ยว	๓.๗๙	๐.๖๙	มาก
๔	สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการโปรโมทและสร้างความตระหนักรู้ในการท่องเที่ยว ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ทีวี, วิทยุ, นิตยสาร, และสื่อออนไลน์	๓.๘๑	๐.๖๘	มาก
๕	องค์กรที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์, สถาบันวัฒนธรรม, และองค์กรที่สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม	๓.๘๘	๐.๖๔	มาก
ภาพรวม		๓.๘๒	๐.๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๕ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์, สถาบัน วัฒนธรรม

, และองค์กรที่สนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.88$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๒ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวภาคเอกชนที่มีบทบาทในการพัฒนาและจัดการสถานที่ท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.82$) ข้อที่ ๔ สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการโปรโมทและสร้างความตระหนักในการท่องเที่ยว ผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์, นิตยสาร, และสื่อออนไลน์ ($\bar{X} = 3.81$) และข้อที่ ๑ ภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศรับผิดชอบในการส่งเสริมและจัดการทางการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดการสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนา นโยบาย, และการสนับสนุนโครงการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.81$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๓ ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาสถานศึกษา

(n=๔๐๐)

ข้อที่	พฤติกรรมสถานศึกษา	ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรทางท่องเที่ยวที่ให้ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับวงการท่องเที่ยว	๓.๘๕	๐.๗๐	มาก
๒	สถานศึกษาฝึกอบรมที่สถานที่จริงในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เช่น การฝึกงานในโรงแรม, บริษัทท่องเที่ยว, หรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ	๓.๘๔	๐.๗๒	มาก
๓	การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยววิเคราะห์ข้อมูลท่องเที่ยวที่การบริหารจัดการและการตัดสินใจ	๓.๘๕	๐.๖๙	มาก
๔	จัดนิทรรศการ, กิจกรรม, หรือการแสดงที่เชื่อมโยงกับศิลปวัฒนธรรมและท่องเที่ยว	๓.๘๔	๐.๗๓	มาก
๕	การสอนและสร้างความเข้าใจในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	๓.๘๙	๐.๖๖	มาก
ภาพรวม		๓.๘๗	๐.๔๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับแรก พบว่า ข้อ

ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๓ การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยววิเคราะห์ข้อมูลท่องเที่ยวที่การบริหารจัดการและการตัดสินใจ ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๕ การสอนและสร้างความเข้าใจในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ($\bar{X} = 3.88$) และข้อที่ ๔ จัดนิทรรศการ, กิจกรรม, หรือการแสดงที่เชื่อมโยงกับศิลปวัฒนธรรมและท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.84$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๔ ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง

(n=๔๐๐)

ข้อที่	ด้านพฤติกรรมทางการเมือง	ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	การเมืองมีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อการเมืองและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ	๓.๘๘	๐.๖๕	มาก
๒	การเมืองมีผลต่อการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานให้กับประชากรในภูมิภาคท่องเที่ยว	๔.๐๔	๐.๖๔	มาก
๓	การเมืองมีผลทำให้เกิดการเข้าใจและความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน	๓.๘๒	๐.๖๗	มาก
๔	การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาท่องเที่ยว	๓.๘๒	๐.๗๐	มาก
๕	การเมืองช่วยสร้างความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ	๓.๘๕	๐.๖๙	มาก
ภาพรวม		๓.๘๘	๐.๖๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามลำดับ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ข้อที่ ๒ การเมืองมีผลต่อการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานให้กับประชากรในภูมิภาคท่องเที่ยว

($\bar{X} = ๔.๐๔$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๑ การเมืองมีส่วนส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อการเมืองและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ($\bar{X} = ๓.๘๘$) และข้อที่ ๕ การเมืองช่วยสร้างความตระหนักในการรักษาสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ($\bar{X} = ๓.๘๕$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๕ ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

(n=๔๐๐)

ข้อที่	ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรม ประเพณี	ระดับการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	พฤติกรรมความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของบุคคลนี้คือบาง แนวทางที่สามารถพิจารณาต่อการท่องเที่ยว	๓.๘๖	๐.๖๘	มาก
๒	ศาสนามีพิธีกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาที่ ซึ่งส่งผลให้เกิด พฤติกรรมทางศาสนาต่าง ๆ มีผลต่อการตัดสินใจต่อการ ท่องเที่ยว	๓.๙๓	๐.๖๕	มาก
๓	การสร้างสรรค์/ศิลปะมีความหลากหลายวัฒนธรรมต่าง ๆ มีเสน่ห์ต่อการเติบโตของการท่องเที่ยว	๔.๐๑	๐.๖๖	มาก
๔	การติดตามศิลปะและการเข้าถึงงานศิลปะมีผลกระทบต่อ การเรียนรู้, ความคิด, และการเข้าใจเกี่ยวกับศิลปะและ วัฒนธรรมมีผลต่อการตัดสินใจต่อการท่องเที่ยว	๓.๗๗	๐.๖๗	มาก
๕	งานแสดงและเทศกาลมักมีการจัดงานแสดงและเทศกาลที่ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว	๓.๙๓	๐.๗๓	มาก
ภาพรวม		๓.๙๐	๐.๔๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ระดับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๐$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ข้อที่ ๓ การสร้างสรรค์/ศิลปะมีความหลากหลาย

วัฒนธรรมต่าง ๆ มีเสน่ห์ต่อการเติบโตของการท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๔.๐๑$) รองลงมา คือ ข้อที่ ๕ งานแสดงและเทศกาลมักมีการจัดงานแสดงและเทศกาลที่ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๓.๙๓$) และข้อที่ ๒ ศาสนามีพิธีกรรมและพิธีกรรมทางศาสนาที่ ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมทางศาสนาต่าง ๆ มีผลต่อการตัดสินใจต่อการท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๓.๙๓$) ตามลำดับ

๔.๔ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนมีเพศต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

การวิเคราะห์ ใช้สถิติ t-test คือ กลุ่มตัวอย่าง ๒ กลุ่ม มีความเป็นอิสระต่อกัน ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% ดังนั้น จะเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕ และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม เพศ

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	ชาย (n=๑๗๓)		หญิง (n=๒๒๗)		t	Sig.
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๔.๑๓	๐.๕๘	๔.๑๑	๐.๕๒	๐.๒๓	๐.๑๑
ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๓.๙๙	๐.๕๐	๓.๙๔	๐.๔๕	๐.๙๘	๐.๓๓*
ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	๔.๐๔	๐.๔๔	๓.๙๔	๐.๔๓	๒.๒๑	๐.๑๑
ภาพรวม	๔.๐๒	๐.๔๔	๓.๙๕	๐.๔๑	๑.๑๖	๐.๑๕

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม เพศ ได้แก่

ประชาชนที่มีเพศ ต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านอื่นไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม อายุ

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๐๙	๔	๒.๕๒	๙.๒๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๐๘.๑๔	๓๙๕	๐.๒๗		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑๑.๔๐	๔	๒.๘๕	๑๔.๕๐	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๗.๖๕	๓๙๕	๐.๑๙		
	รวม	๘๙.๐๖	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๘๐	๔	๑.๒๐	๖.๕๗	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๒.๖๕	๓๙๕	๐.๑๘		
	รวม	๗๗.๐๔	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๘.๓๔	๔	๒.๐๘	๑๓.๑๓	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๖๒.๗๗	๓๙๕	๐.๑๕		
	รวม	๗๑.๑๒	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม อายุ ได้แก่

ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๑๘ - ๔.๒๐

ตารางที่ ๔.๑๘ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ

ระดับอายุ	(n=๔๐๐)				
	๑๘-๒๔ ปี	๒๕-๓๕ ปี	๓๖-๔๕ ปี	๔๖-๕๕ ปี	๕๖ ปีขึ้นไป
	๔.๐๑	๔.๓๕	๔.๑๒	๔.๐๕	๓.๘๔
๑๘-๒๔ ปี	-	๐.๓๓*	๐.๑๐	๐.๐๓	๐.๑๗
๒๕-๓๕ ปี		-	๐.๒๓*	๐.๓๐*	๐.๕๑*
๓๖-๔๕ ปี			-	๐.๐๗	๐.๒๘*
๔๖-๕๕ ปี				-	๐.๒๑*
๕๖ ปีขึ้นไป					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๖ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอายุ ๑๘-๒๔ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี

ประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี มีพฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ ๒ จังหวัดขอนแก่นการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๕๖ ปีขึ้นไป

นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๑๙ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ

(n=๔๐๐)

ระดับอายุ	๑๘-๒๔ ปี	๒๕-๓๕ ปี	๓๖-๔๕ ปี	๔๖-๕๕ ปี	๕๖ ปีขึ้นไป
	๓.๘๔	๔.๑๘	๓.๙๙	๓.๘๔	๓.๖๖
๑๘-๒๔ ปี	-	๐.๓๔*	๐.๑๕*	๐.๐๐*	๐.๑๘*
๒๕-๓๕ ปี		-	๐.๑๙*	๐.๓๕*	๐.๕๓*
๓๖-๔๕ ปี			-	๐.๑๕*	๐.๓๓*
๔๖-๕๕ ปี				-	๐.๑๗*
๕๖ ปีขึ้นไป					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๑๐ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอายุ ๑๘-๒๔ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี ๓๖-๔๕ ปี ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๕๖ ปีขึ้นไป

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๒๐ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม อายุ

(n=๔๐๐)

ระดับอายุ	๑๘-๒๔ ปี	๒๕-๓๕ ปี	๓๖-๔๕ ปี	๔๖-๕๕ ปี	๕๖ ปีขึ้นไป
	๓.๙๒	๔.๑๒	๔.๐๐	๓.๙๕	๓.๗๕
๑๘-๒๔ ปี	-	๐.๑๙*	๐.๐๗	๐.๐๒*	๐.๑๖*
๒๕-๓๕ ปี		-	๐.๑๒*	๐.๑๗*	๐.๓๖*
๓๖-๔๕ ปี			-	๐.๐๕	๐.๒๔*
๔๖-๕๕ ปี				-	๐.๑๙*
๕๖ ปีขึ้นไป					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้าน **เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ** จำแนกตาม **อายุ** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๘ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอายุ ๑๘-๒๔ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๒๕-๓๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี ๔๖-๕๕ ปี และ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๕๖ ปีขึ้นไป

ประชาชนที่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอายุ ๕๖ ปีขึ้นไป

นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีสถานภาพการสมรสต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOWA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่
พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส
(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๗.๐๔	๒	๓.๕๒	๑๒.๕๖	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๑.๑๙	๓๙๗	๐.๒๘		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๔๘	๒	๒.๒๔	๑๐.๕๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๘๔.๕๘	๓๙๗	๐.๒๑		
	รวม	๘๙.๐๖	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๕๙	๒	๒.๒๙	๑๒.๕๙	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๒.๔๔	๓๙๗	๐.๑๘		
	รวม	๗๗.๐๔	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๕.๐๑	๒	๒.๕๐	๑๕.๐๕	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๑๑	๓๙๗	๐.๑๖		
	รวม	๗๑.๑๒	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส ได้แก่

ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และด้านเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๒๒ – ๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๒๒ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส

(n=๔๐๐)

สถานภาพการสมรส	โสด	สมรส	หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
	๔.๑๑	๔.๐๓	๔.๔๓
โสด	-	๐.๐๗	๐.๓๑*
สมรส		-	๐.๓๙*
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๒ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส โสดมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

ประชาชนที่มีสถานภาพสมรสการสมรส มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๒๓ ผลการแสดงความถี่รายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส

(n=๔๐๐)

สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
	๓.๙๔	๓.๙๐	๔.๒๑
โสด	-	๐.๐๓*	๐.๒๗*
สมรส		-	๐.๓๑*
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่

พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส โสด มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส สมรส และหม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส สมรส มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

ตารางที่ ๔.๒๔ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส

(n=๔๐๐)

สถานภาพสมรส	โสด	สมรส	หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
	๓.๙๙	๓.๘๙	๔.๒๑
โสด	-	๐.๐๙*	๐.๒๒*
สมรส		-	๐.๓๑*
หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม สถานภาพการสมรส แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส โสด มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส สมรส และหม้าย/หย่า/ แยกกันอยู่

ประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส สมรส มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีสถานภาพการสมรส หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนมีระดับการศึกษาต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๕ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่
พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ระดับการศึกษา

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๘	๕	๐.๗๗	๒.๖๗	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๔.๓๖	๓๙๔	๐.๒๙		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๓.๐๔	๕	๐.๖๐	๒.๗๙	๐.๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๘๖.๐๑	๓๙๔	๐.๒๑		
	รวม	๘๙.๐๖	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๕๙	๕	๐.๓๑	๑.๖๖	๐.๑๔
	ภายในกลุ่ม	๗๕.๔๕	๓๙๔	๐.๑๙		
	รวม	๗๗.๐๔	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๒๕	๕	๐.๔๕	๒.๕๘	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๖๘.๘๗	๓๙๔	๐.๑๗		
	รวม	๗๑.๑๒	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ พบว่า ผลการเปรียบเทียบ

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จำแนกตาม **ระดับการศึกษา** ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มี การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่าย

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๒๖ – ๔.๒๗

ตารางที่ ๔.๒๖ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม ระดับการศึกษา

(n=๔๐๐)

ระดับการศึกษา	ประถม	มัธยมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่าปริญญาตรี
	ศึกษา	ตอนต้น	ตอนปลาย / ปวช.			
	๔.๔๑	๔.๑๑	๔.๑๒	๔.๐๓	๔.๐๗	๔.๒๑
ประถมศึกษา	-	๐.๓๐*	๐.๒๙*	๐.๓๘*	๐.๓๔*	๐.๒๐
มัธยมศึกษาตอนต้น		-	๐.๐๐*	๐.๐๘	๐.๐๔*	๐.๐๙
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.			-	๐.๐๙	๐.๐๕	๐.๐๘
ปวส.				-	๐.๐๓*	๐.๑๗
ปริญญาตรี					-	๐.๑๔
สูงกว่าปริญญาตรี						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม ระดับการศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๗ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. ปวส. และปริญญาตรี

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. และปริญญาตรี

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปวส. มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๒๗ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ **ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ** จำแนกตาม **ระดับการศึกษา**

(n=๔๐๐)

ระดับการศึกษา	ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย / ปวช.	ปวส.	ปริญญา ตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	๔.๒๓	๓.๙๐	๓.๙๖	๓.๘๘	๓.๙๗	๓.๘๗
ประถม ศึกษา	-	๐.๓๒*	๐.๒๗*	๐.๓๕*	๐.๒๕*	๐.๓๕*
มัธยมศึกษาตอนต้น		-	๐.๐๕	๐.๐๒*	๐.๐๖	๐.๐๓*
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.			-	๐.๐๘	๐.๐๑*	๐.๐๘
ปวส.				-	๐.๐๙	๐.๐๐*
ปริญญาตรี					-	๐.๐๙
สูงกว่าปริญญาตรี						-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ พฤติกรรมด้านการลงคะแนนเลือกตั้งจำแนกตาม **ระดับการศึกษา** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๙ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. ปวส. ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปวส. และสูงกว่าปริญญาตรี

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี

ประชาชนที่มีระดับการศึกษา ปวส. มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนมีอาชีพต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๘ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ อาชีพ

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๔.๙๗	๔	๑.๒๔	๔.๓๓	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๓.๒๖	๓๙๕	๐.๒๘		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๗	๔	๐.๙๙	๔.๖๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๘๕.๐๘	๓๙๕	๐.๒๑		

การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านเส้นทางสาย วัฒนธรรมการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	รวม	๘๙.๐๖	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๒	๔	๐.๕๘	๓.๐๖	๐.๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๗๔.๗๒	๓๙๕	๐.๑๘		
	รวม	๗๗.๐๔	๓๙๙			
	ระหว่างกลุ่ม	๓.๒๕	๔	๐.๘๑	๔.๗๒	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๖๗.๘๗	๓๙๕	๐.๑๗		
	รวม	๗๑.๑๒	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาวาสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม อาชีพ ได้แก่

ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาวาสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาวาสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาวาสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๒๙ – ๔.๓๑

ตารางที่ ๔.๒๙ ผลการแสดงความถี่รายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	เกษตรกร	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	ธุรกิจ ส่วนตัว	ค้าขาย	รับจ้าง
	๔.๐๐	๔.๐๘	๔.๐๓	๔.๑๙	๔.๓๖
เกษตรกร	-	๐.๐๘	๐.๐๓*	๐.๑๙*	๐.๓๖*
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ		-	๐.๐๔*	๐.๑๑	๐.๒๘*
ธุรกิจส่วนตัว			-	๐.๑๖*	๐.๓๒*
ค้าขาย				-	๐.๑๖
รับจ้าง					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๙ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๗ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอาชีพ เกษตรกร มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย และรับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ค้าขาย และรับจ้าง

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๓๐ ผลการแสดงความเจือจางรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	เกษตรกร	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	ธุรกิจส่วนตัว	รับจ้าง	ค้าขาย
	๓.๘๖	๓.๙๖	๓.๘๖	๔.๑๙	๓.๙๙
เกษตรกร	-	๐.๑๐	๐.๐๐*	๐.๓๓*	๐.๑๓
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ		-	๐.๐๙	๐.๒๒*	๐.๐๓*
ธุรกิจส่วนตัว			-	๐.๓๒*	๐.๑๓
ค้าขาย				๐.๑๙*	-
รับจ้าง				-	

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๐ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๖ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอาชีพ เกษตรกร มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว และรับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ค้าขาย และรับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ ค้าขาย มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้าง

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๓๑ ผลการแสดงความเฉื่อยรัยคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	เกษตรกร	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	ธุรกิจ ส่วนตัว	ค้าขาย	รับจ้าง
	๓.๘๗	๓.๙๖	๓.๙๔	๔.๐๐	๔.๑๖
เกษตรกร	-	๐.๐๘	๐.๐๖	๐.๑๒	๐.๒๘*
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ		-	๐.๐๒*	๐.๐๓*	๐.๑๘*
ธุรกิจส่วนตัว			-	๐.๐๖	๐.๒๑*
ค้าขาย				-	๐.๑๕*
รับจ้าง					-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม อาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๖ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีอาชีพ เกษตรกร มี การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มี การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย และรับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว มี การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้าง

ประชาชนที่มีอาชีพ ค้าขาย มี การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์แตกต่างจากประชาชนที่มีอาชีพ รับจ้าง

นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนมีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๒ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน (n=๔๐๐)

พฤติกรรมกร เลือกตั้ง	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๑	๓	๐.๙๓	๓.๒๑	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๕.๔๒	๓๙๖	๐.๒๙		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางการ วัฒนธรรมการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๐.๙๒	๓	๐.๓๐	๑.๓๘	๐.๒๔
	ภายในกลุ่ม	๘๘.๑๔	๓๙๖	๐.๒๒		
	รวม	๘๙.๐๖	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๑	๓	๐.๕๗	๓.๐๑	๐.๐๓*
	ภายในกลุ่ม	๗๕.๓๒	๓๙๖	๐.๑๙		
	รวม	๗๗.๐๔	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๑๙	๓	๐.๔๐	๒.๒๖	๐.๐๘
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๙๒	๓๙๖	๐.๑๗		
	รวม	๗๑.๑๒	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๒ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน ได้แก่

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ และด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๓๓ - ๔.๓๔

ตารางที่ ๔.๓๓ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน

(n=๔๐๐)

รายได้ต่อเดือน	ไม่เกิน			
	๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท	๓.๙๓	๔.๐๗	๔.๑๘	๔.๑๔
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	-	๐.๑๓	๐.๒๕*	๐.๒๑*
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	-	-	๐.๑๑	๐.๐๗
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	-	-	-	๐.๐๓*

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๑๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๓๔ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธจำแนกตาม รายได้ต่อเดือน

(n=๔๐๐)

รายได้ต่อเดือน	ไม่เกิน	๕,๐๐๑ -	๑๐,๑๐๑ -	๑๕,๐๐๑ -
	๕,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๐ บาท
	๓.๘๕	๔.๐๗	๓.๙๔	๔.๐๒
ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท	-	๐.๒๑*	๐.๐๙	๐.๑๖*
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท		-	๐.๑๒	๐.๐๔*
๑๐,๑๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท			-	๐.๐๗
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๔ พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๖ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท

นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

๔.๕ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒)ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓)ด้านพฤติกรรมทางการเมือง ๔)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

สมมติฐานที่ ๗ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างกัน

การเปรียบเทียบ ใช้สถิติ F-test (One-way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่าสองกลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น ๙๕% จะยอมรับตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๕ ผลการเปรียบเทียบมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี จำแนก โดยภาพรวม

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑๘.๒๐	๒	๙.๑๐	๓๖.๑๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๐๓	๓๙๗	๐.๒๕		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสาย วัฒนธรรมการท่องเที่ยว เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒๐.๔๘	๒	๑๐.๒๔	๓๕.๒๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๕.๔๕	๓๙๗	๐.๒๙		
	รวม	๑๓๕.๙๓	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๙.๙๒	๒	๔.๙๖	๒๐.๐๘	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๙๘.๐๑	๓๙๗	๐.๒๔		
	รวม	๑๐๗.๙๓	๓๙๙			

การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
	ระหว่างกลุ่ม	๑๕.๐๒	๒	๗.๕๑	๓๔.๐๘	๐.๐๐*
ภาพรวม	ภายในกลุ่ม	๘๗.๒๕	๓๙๗	๐.๒๒		
	รวม	๑๐๒.๒๗	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ภาพรวม ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดัง ตารางที่ ๔.๓๖ – ๔.๓๘

ตารางที่ ๔.๓๖ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ **ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ** โดยบูรณาการพฤติกรรมท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

(n=๔๐๐)

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๔ ด้าน	๓.๗๐	๔.๑๐	๔.๘๖
ปานกลาง	-	๐.๓๙*	๑.๑๕*
มาก		-	๐.๗๖*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๖ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว มาก มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับมีพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๓๗ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน

(n=๔๐๐)

พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
๔ ด้าน	๓.๕๘	๔.๑๑	๔.๘๒
ปานกลาง	-	๐.๕๓*	๑.๒๔*
มาก		-	๐.๗๑*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๗ พบว่า ประชาชนที่มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้าง

ทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี มาก มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีมากที่สุด

ตารางที่ ๔.๓๘ ผลการแสดงค่าเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีต่อด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยที่มีต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	(n=๔๐๐)		
	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	๓.๗๔	๔.๑๑	๔.๖๘
ปานกลาง	-	๐.๓๗*	๐.๘๖*
มาก		-	๐.๔๙*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๘ พบว่า ประชาชนการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีมาก มีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๓๙ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางท่อท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยวจำแนกตาม ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางท่อท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๓๐.๕๕	๒	๑๕.๒๗	๖๙.๑๖	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๘๗.๖๘	๓๙๗	๐.๒๒		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒๒.๐๖	๒	๑๑.๓๐	๓๙.๕๘	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๑๑๓.๓๓	๓๙๗	๐.๒๘		
	รวม	๑๓๕.๓๙	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒๒.๑๘	๒	๑๑.๐๙	๕๑.๓๕	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๘๕.๗๕	๓๙๗	๐.๒๑		
	รวม	๑๐๗.๙๓	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒๓.๓๘	๒	๑๑.๖๙	๕๘.๗๐	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๘.๘๘	๓๙๗	๐.๑๙		
	รวม	๑๐๒.๒๗	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๙ พบว่า ผลการเปรียบเทียบ มีการพัฒนาเส้นทางท่อท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคมต่างกันมีการพัฒนาเส้นทางท่อท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม แตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางท่อท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิง

พุทธ และด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ต่อ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๔๐ - ๔.๔๒

ตารางที่ ๔.๔๐ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมโครงสร้าง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ทางสังคม	๓.๘๔	๔.๐๙	๔.๘๑
ปานกลาง	-	๐.๒๕*	๐.๙๗*
มาก		-	๐.๗๑*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๐ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธโดยบูรณาการพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มาก มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๑ ผลการแสดงความเฉลียวรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ๓)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ตาม**ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม**

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมโครงสร้าง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ทางสังคม	๓.๘๗	๔.๐๘	๔.๗๐
ปานกลาง	-	๐.๒๑*	๐.๘๓*
มาก		-	๐.๖๑*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จาก**ตารางที่ ๔.๔๑** พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตาม ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตาม ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๒ ผลการแสดงความเจือยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ ๔)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตามหลัก โดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยวโครงสร้างทางสังคม

(n=๔๐๐)

ตามหลักฉันทาคติ	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	๓.๘๘	๔.๐๘	๔.๗๐
ปานกลาง	-	๐.๒๐*	๐.๘๒*
มาก		-	๐.๖๒*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๒ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตามหลักพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักอคติ ๔ แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับการเลือกตั้งตามหลักฉันทาคติ มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มาก มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักการพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๓ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยบูรณาการพฤติกรรมการณ์ท่องเที่ยว ๔ ด้าน ได้แก่ ๑)ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม ๒) ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ๓) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง และ ๔)ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี จำแนกตาม พฤติกรรมสถานศึกษา

(n=๔๐๐)

พฤติกรรมการณ์ท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่าง กลุ่ม	๔๖.๙๔	๒	๒๓.๔๘	๑๓๐.๘๖	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๑.๒๖	๓๙๗	๐.๑๗		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสาย วัฒนธรรมการท่องเที่ยว เชิงพุทธ	ระหว่าง กลุ่ม	๔๙.๖๒	๒	๒๔.๘๑	๑๑๔.๑๑	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๘๖.๓๑	๓๙๗	๐.๒๑		
	รวม	๑๓๕.๙๓	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงพุทธ	ระหว่าง กลุ่ม	๒๙.๘๖	๒	๑๔.๙๓	๗๕.๙๔	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๗๘.๐๖	๓๙๗	๐.๑๙		
	รวม	๑๐๗.๙๓	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่าง กลุ่ม	๓๘.๗๗	๒	๑๙.๓๙	๑๒๐.๙๓	๐.๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๖๓.๔๙	๓๙๗	๐.๑๖		
	รวม	๑๐๒.๒๗	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๓ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักโดยบูรณาการพฤติกรรมการณ์ท่องเที่ยว จำแนกตาม ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ได้แก่

ประชาชนที่ปฏิบัติตามด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักโดยบูรณาการพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่ปฏิบัติตามด้านพฤติกรรมสถานศึกษา แตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ตาม พฤติกรรมการท่องเที่ยว มีด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๔๔ - ๔.๔๖

ตารางที่ ๔.๔๔ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีต่อ พฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีต่อ ด้านพฤติกรรมทางการเมือง

(n=๔๐๐)			
พฤติกรรมทางการเมือง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		๓.๘๐	๔.๐๔
ปานกลาง	-	๐.๒๔*	๑.๐๙*
มาก		-	๐.๘๕*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๔ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามหลักพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านการใช้สิทธิ์เลือกตั้ง ตามหลัก โทสะคติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่ พฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

ตามพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมทางการเมือง มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมทางการเมือง มาก มีการพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๕ ผลการแสดงความถี่รายคู่ของการพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มีต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว พฤติกรรมทางการเมือง

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมทาง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
การเมือง	๓.๗๐	๔.๐๘	๔.๘๖
ปานกลาง	-	๐.๓๗*	๑.๑๖*
มาก		-	๐.๗๘*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๕ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมสถานศึกษา มาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมสถานศึกษา มาก มีการพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตามพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับด้านพฤติกรรมสถานศึกษา มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๖ ผลการแสดงความถี่รายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธที่มีต่อด้านพฤติกรรมสถานศึกษา

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมสถานศึกษา	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	๓.๘๒	๔.๐๗	๔.๗๑
ปานกลาง	-	๐.๒๔*	๐.๘๙*
มาก		-	๐.๖๔*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๖ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๓ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมสถานศึกษาปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ตาม พฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมทางการเมืองมาก และมากที่สุด

ประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมือง มาก มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีพฤติกรรมสถานศึกษา มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๔๗ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว จำแนกตามด้านพฤติกรรมทางการเมือง

(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางทาง ท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๔๑	๒	๐.๗๙	๒.๔๑	๐.๐๙
	ภายในกลุ่ม	๑๑๖.๘๒	๓๙๗	๐.๒๙		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสาย วัฒนธรรมการท่องเที่ยว เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๕๕	๒	๑.๒๗	๓.๘๐	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๑๓๓.๓๘	๓๙๗	๐.๓๓		
	รวม	๑๓๕.๙๓	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๗๕	๒	๐.๘๗	๓.๒๖	๐.๐๓*
	ภายในกลุ่ม	๑๐๖.๑๙	๓๙๗	๐.๒๖		
	รวม	๑๐๗.๙๓	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๕	๒	๑.๐๗	๔.๒๖	๐.๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๑๑	๓๙๗	๐.๒๕		
	รวม	๑๐๒.๒๗	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๗ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว จำแนกตาม ด้านพฤติกรรมทางการเมือง ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมืองต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง แตกต่างกันการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๔๘ - ๔.๔๙

ตารางที่ ๔.๔๘ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ พฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมทาง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
การเมือง	๔.๑๒	๔.๐๖	๔.๓๑
ปานกลาง	-	๐.๐๕	๐.๑๙
มาก		-	๐.๒๔*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๘ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีต่อพฤติกรรมทางด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว พฤติกรรมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๑ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีต่อพฤติกรรมท่องเที่ยว พฤติกรรมทางการเมือง มาก พฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่

พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แตกต่างจากประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว
ด้านพฤติกรรมทางการเมือง มากที่สุด

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๔๙ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอ
ภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้าน
ศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว กรมทางการเมือง
(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมทาง	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
การเมือง	๔.๐๕	๔.๑๐	๔.๒๗
ปานกลาง	-	๐.๐๕	๐.๒๒*
มาก		-	๐.๑๗*
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๙ พบว่า ประชาชนที่มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๒ คู่ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางการเมืองปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับพฤติกรรมทางการเมือง ด้านพฤติกรรมทางการเมือง มากที่สุด

ประชาชนที่มีที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง มากที่สุด มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีระดับที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางการเมือง มากที่สุด

นอกจากนี้ไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๕๐ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่
พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว
จำแนกตามหลัก ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี
(n=๔๐๐)

การพัฒนาเส้นทางการ ท่องเที่ยว	แหล่งข้อมูล	SS	Df	MS	F	Sig
ด้านศักยภาพการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๑๒	๒	๑.๐๖	๓.๖๒	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๑๑.๖	๓๙๗	๐.๒๙		
	รวม	๑๑๘.๒๔	๓๙๙			
ด้านเส้นทางสาย วัฒนธรรมการท่องเที่ยว เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๒.๓๐	๒	๑.๑๕	๓.๔๑	๐.๐๓*
	ภายในกลุ่ม	๑๓๓.๖๓	๓๙๗	๐.๓๓		
	รวม	๑๓๕.๙๓	๓๙๙			
ด้านเครือข่ายการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงพุทธ	ระหว่างกลุ่ม	๑.๒๕	๒	๐.๖๒	๒.๓๓	๐.๐๙
	ภายในกลุ่ม	๑๐๖.๖๘	๓๙๗	๐.๒๖		
	รวม	๑๐๗.๙๓	๓๙๙			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๑.๘๙	๒	๐.๙๔	๓.๗๒	๐.๐๒*
	ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๓๘	๓๙๗	๐.๒๕		
	รวม	๑๐๒.๒๗	๓๙๙			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๐ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวจำแนกตาม ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ได้แก่

ประชาชนที่มีพฤติกรรมท่องเที่ยว จำแนกตาม ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีต่างกัน การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมท่องเที่ยว โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น จึงทำการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้วยวิธีการของ LSD. (Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปตารางประกอบบรรยาย ซึ่งปรากฏดังตารางที่ ๔.๕๑ – ๔.๕๒

ตารางที่ ๔.๕๑ ผลการแสดงความเฉลี่ยรายคู่ของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี

(n=๔๐๐)

ด้านพฤติกรรมทางด้าน	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ศาสนา/ศิลปะ/ วัฒนธรรมประเพณี	๔.๐๑	๔.๑๒	๑.๒๖
ปานกลาง	-	๐.๑๐	๐.๒๕*
มาก		-	๐.๑๔
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๑ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๑ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยวด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว แตกต่างจากประชาชนที่มีที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีมากที่สุด
นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

ตารางที่ ๔.๕๒ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยวทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี
(n=๔๐๐)

หลักเกณฑ์	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
	๓.๙๘	๔.๑๒	๔.๒๕
ปานกลาง	-	๐.๑๓	๐.๒๖*
มาก		-	๐.๑๒
มากที่สุด			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๕๒ พบว่า ประชาชนมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ มีจำนวน ๑ คู่ ได้แก่

ประชาชนที่มีระดับที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว ทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี ปานกลาง มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว แตกต่างจากที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยวทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี มากที่สุด

นอกนั้นไม่พบความแตกต่างรายคู่

ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการมีด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมทางท่องเที่ยว

ตารางที่ ๔.๕๓ ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

(n=๔๐๐)

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	t	F	Sig	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
เพศ	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	๐.๑๖	-	๐.๑๕		√
อายุ	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	-	๑๓.๑๓	๐.๐๐*	√	
สถานภาพสมรส	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	-	๑๕.๐๕	๐.๐๐*	√	
ระดับการศึกษา	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	-	๒.๕๘	๐.๐๒*	√	
อาชีพ	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์	-	๔.๗๒	๐.๐๐*	√	
รายได้ต่อเดือน	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่	-	๒.๒๖	๐.๐๘		√

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	t	F	Sig	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
	พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์					

จากตารางที่ ๔.๕๓ สรุปได้ว่า การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์

ประชาชนมีเพศต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนมีอายุต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีสถานภาพสมรสต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีระดับการศึกษาต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีอาชีพต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภออมลาลาย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๔.๕๔ ผลสรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบการมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว (n=๔๐๐)

ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	t	F	Sig	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
ด้าน พฤติกรรม โครงสร้าง ทางสังคม	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว เชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรม การท่องเที่ยว	-	๕๘.๗๐	๐.๐๐*	✓	
ด้าน พฤติกรรม สถานศึกษา	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว เชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรม การท่องเที่ยว	-	๑๒๐.๙๓	๐.๐๐*	✓	
ด้าน พฤติกรรม ทาง การเมือง	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว เชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรม การท่องเที่ยว	-	๔.๒๖	๐.๐๑*	✓	
ด้าน พฤติกรรม ทางด้าน ศาสนา/ ศิลปะ/ วัฒนธรรม ประเพณี	การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว เชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรม การท่องเที่ยว	-	๓.๗๒	๐.๐๒*	✓	

จากตารางที่ ๔.๕๔ สรุปได้ว่า การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยว

ประชาชนมีทัศนคติต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีทัศนคติต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีทัศนคติต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนมีทัศนคติต่างกัน มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวโดยภาพรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

๔.๖ ผลการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒) เพื่อสำรวจสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ๓) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกมลาว จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดังนี้

๔.๖.๑ การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถวิเคราะห์ที่ได้ดังต่อไปนี้

๑) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า กล่าวได้ว่าการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมเป็นการดำเนินการตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีสี่ขั้นตอนคือ ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการตามแผน ขั้นสังเกตการณ์และขั้นสะท้อนผล โดยมีสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันพัฒนาตามแผนปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนามีทั้งกิจกรรมศิลปศึกษาและกิจกรรมวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะกิจกรรมบูรณาการระหว่างการเรียนการสอนทัศนศิลป์ นาฏศิลป์และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่บูรณาการกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน^๑ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน^๒ ผลของการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ พบว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมลาวเวียงบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยเกิดกิจกรรมในทางบวกของชุมชน การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนมีระบบและแผนการปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของสมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจและจิตสำนึกสาธารณะในการทำงานให้ชุมชนโดยส่วนรวมมากขึ้นในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ^๓

๑. ร่วมศึกษาวิเคราะห์เพื่อเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

เป็นหลักเบื้องต้นในการใช้หลักเกณฑ์ด้านเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะชี้วัดความสำเร็จ ชุมชนต้องมีค่านิยมแบบยึดหลักเหตุและผลให้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางที่สุด นโยบาย แผนงาน และโครงการในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์

^๑ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๒ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๓ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

และภารกิจอย่างชัดเจน มีการมอบหมายงาน การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีระบบการวัด และประเมินผล^๔ ตลอดจนมาตรการให้คุณให้โทษแก่บุคลากรเป็นผู้ปฏิบัติงาน โดยหลักการที่เหตุผลที่ชัดเจนหรือกล่าวได้ว่า จะมีองค์ประกอบในการดำเนินงาน ๒ ส่วนใหญ่ๆ^๕ คือ

๑. วิธีการในการทำงานจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ซึ่งสามารถแปรวัตถุประสงค์ ถ่ายทอดไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๒. ความสามารถในการปฏิบัติงาน ได้บรรลุผลใกล้เคียงกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

“ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐต้องเปิดกว้าง และลงลึกจริงๆ ยอมรับความจริง ทั้งฝ่าย กำหนดนโยบายและประชาชนบ้านแซ่แห่งชุมชน ต้องรวมตัวกันเข้มแข็ง มีผู้นำทางธรรมชาติชักชวน รวมตัวกันวิเคราะห์สภาพตนเอง เช่น แต่ละครัวเรือน สสำรวจ รายรับรายจ่ายของตนเอง ทูลทางสังคม ต้องเป็นข้อมูลจริงๆ ได้ข้อมูลจริงแล้ว ก็มารวมกันคิด อยากมีอยากได้อะไรที่จำทำให้หนี้สินลดลง อยากมีอาชีพหรือทำมาหากินอย่างไร มีสุขภาพดีได้อย่างไร และคิดวิธีการโครงการมาตรการที่จะ ทำ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรเปิดพื้นที่ เปิดโอกาส และเข้าถึงประชาชนให้มากกว่านี้ นำข้อมูลจริงไปประกอบการทำแผน กำหนดนโยบายให้ตรงกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเสมือนหนึ่งพี่เลี้ยงคอยกระตุ้นชุมชนให้เกิดการระเบิดจากภายในของชุมชนเอง”^๖

“ในส่วนขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่เมืองเก่าและ ส่งเสริมหมู่บ้านเป็นแหล่งเมืองเก่าที่อนุรักษ์วัฒนธรรมเก่าแก่เพราะตั้งอยู่กับวัดโพธิ์น้อย มีแหล่ง โบราณสถานที่สำคัญ อีกทั้งชุมชนบ้านยางยังมีประวัติความเป็นมาที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ ที่คอยปกป้องรักษาบำรุง ทำความสะอาดบริเวณวัดมาโดยตลอดตั้งแต่มีการสร้างรูปปั้นเหมือนเจ้าเมือง ผู้ก่อตั้งชุมชนขึ้นมา ถือว่ามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานคู่กับวัดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หน่วยงานท้องถิ่น ควรจัดแผนให้งบประมาณมาปรับปรุงก่อสร้างให้เป็นพื้นที่เมืองเก่าอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นอีกทางหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตัวของชุมชนเองและทำให้ประชาชนมีอาชีพ เกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกด้วย”^๗

^๔ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๕ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^๖ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^๗ ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

การเปิดรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนในรูปของการจัดระบบทำแบบ มีระเบียบขั้นตอน โดยจากการลงพื้นที่รับฟังความต้องการของชุมชน ว่าทางชุมชนเองนั้นต้องการที่จะพัฒนาตัวชุมชนเองอย่างไร มีกลไกเข้ามาสนับสนุนอย่างไร ขั้นที่สองจัดทำประชาคมของชุมชนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยให้ชุมชนตั้งต้นพัฒนาตัวเองก่อนแล้ว จึงขยายความคิดไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง^{๘๘}

“การรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ว่า มีความสำคัญมากเพราะปัจจุบันทุกสิ่ง ทุกอย่าง ย่อมเกิดมาจากชุมชนทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำแผนชุมชน แผน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงถือได้ว่า การรับฟังความคิดเห็นนั้นมีความสำคัญมากต่อการดำเนินการในด้านอื่นๆ เพราะสามารถตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด หากทางองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ ที่ทางชุมชนต้องการ ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค การบริหารสาธารณะต่างๆ ทำให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นไป นั่นจึงหมายความว่า การนำนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นลงสู่ชุมชนบ้านแม่แห่งนี้ ประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง”^{๘๙}

ซึ่งตรงตามความต้องการของสมาชิกภายในชุมชนที่ต้องการให้ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากยิ่งขึ้นถึงแม้ตัวชุมชนจะเป็นชุมชนที่มีจำนวนหลังคาเรือนที่ไม่สามารถจัดตั้งหมู่บ้านตามระเบียบของราชการเองก็ตาม แต่ถือว่าชุมชนอยู่ใกล้ชิดประองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนตำบล และใกล้ชิดกับชุมชนเมือง^{๙๐}

กระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน ถือเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอนั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ความเหมาะสมเพื่อจะได้ขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน เปรียบเสมือนดังหนึ่งปรัชญาที่มีกล่าวว่า “ถ้ามีคนมาขอปลาเราไปรับประทาน พึงอย่าให้ปลาเขาโดยทันทีจงสอนให้เขาจับปลาตัวเอง” เพราะวันหนึ่งนั้นเขาจำต้องยืนด้วยตนเอง จึงจะถือได้ว่าเกิดความมั่นคง ทั้งชีวิต ทรัพย์สินของชุมชน^{๙๑}

^{๘๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๘๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๙๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

จากประเด็นที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการเปิดรับฟังความคิดเห็นของชุมชน สามารถเป็นแนวทางที่ทำให้รับรู้ถึงสภาพปัญหาอย่างแท้จริง และสามารถเข้าใจ เข้าถึง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ด้วยการสร้างกระบวนการจัดเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกภายในชุมชน เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มต้นของการกำหนดตัวนโยบายรวมถึงนโยบายใดที่ออกมาแล้วจะนำมาสู่ชุมชน จึงเป็นขั้นตอนเริ่มแรกที่จะได้รับรู้ถึงความต้องการการบริหารสาธารณะที่แท้จริงก่อน เพื่อนำสิ่งที่ชุมชนเสนอมานั้นเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์ความเหมาะสมของตัวงบประมาณและศักยภาพของการบริหารจัดการภายในตัวชุมชนเองว่ามีศักยภาพเพียงใดที่^{๑๒}

๒. การดำเนินงานเพื่อเรียนรู้ตนเองและชุมชนในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

การขับเคลื่อนการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นองค์กร หรือหน่วยงานใดๆก็ตาม รวมไปถึงการพัฒนาตัวของชุมชนเอง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ความสอดคล้องภายในชุมชน ทุกคนในชุมชนมีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยการร่วมกันเสนอแนวคิดและวิธีการผ่านการประชุมกลุ่ม โดยในชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีศูนย์รวมความรู้ประจำหมู่บ้านคือ มีบันทึกประวัติหมู่บ้านอย่างละเอียด ครอบคลุมอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ เป้าหมายในการดำเนินการคือ การทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง มีการจัดแสดงองค์ความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและพัฒนาชุมชน ซึ่งการดำเนินการประกอบด้วยจัดเวทีประชาคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความรู้จะเป็นประโยชน์ต่อเมื่อมีการนำมาเรียนรู้และเป็นฐานในการตัดสินใจ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาความรู้ใหม่ๆเพื่อให้ทันกับสถานการณ์รอบด้าน ดังนั้น จากความรู้ที่มีอยู่ในศูนย์การเรียนรู้จะมีเพียงพอหรือไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ และแก้ปัญหาของครอบครัวและชุมชน โดยผู้วิจัยได้จัดเวทีสัมมนาเพื่อให้ชุมชนแสดงความคิดเห็นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมโดยจัดประชุมร่วมแกนนำ เพื่อออกแบบการจัดตั้งและดำเนินงาน ในขั้นนี้คณะผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนเสนอรูปแบบการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้โดยแบ่งแนวคิดของแต่ละคนคือ^{๑๓}

การจัดตั้งแหล่งเรียนรู้เรา ต้องอาศัยกำลังทางกายและใจเพื่อสนับสนุนให้เกิด ความเข้มแข็งทางจิตใจ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ไม่จำเป็นต้องมีทุกอย่าง ขอแค่ให้มีสิ่งที่ทุกคนหรือหลายๆเห็นแล้ว อยากรู้ในสิ่งที่เห็น เมื่อเขาอยากรู้ในสิ่งที่เห็น ก็เกิดอยากศึกษาและค้นคว้า เมื่อเขาได้ข้อมูล

^{๑๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

เขาก็จะไปบอกต่อกันเหมือนหลายๆที่เช่น วัดเขาพระอังคารอำเภอเฉลิมพระเกียรติ นี่ก็เป็นศูนย์การเรียนรู้อย่างหนึ่งที่เราต้องทำตัวอย่างมาใช้เพื่อเกิดการเรียนรู้แบบตลอดชีวิต^{๑๔}

๓. การดำเนินการโดยยึดหลักแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในพื้นที่พระธาตุยาकु อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการสนทนากลุ่มมีมติยึดหลักเรียนรู้ ๙ ดี คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนนั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดพัฒนาการในการจัดการให้ชุมชนนำไปสู่กระบวนการที่จะนำไปในเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ ด้วยการที่ชุมชนนั้นมีสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่ง เรียนรู้มากมายตั้งแต่ต้น จนเกิดเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้งจากตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้นำ เครือญาติ และจากการมีปฏิสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกในลักษณะที่ยอมรับซึ่งกันและกัน ชาวบ้านได้มีการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการความรู้จากท้องถิ่นโดยเรียนรู้ได้ดังนี้^{๑๕}

ดีที่ ๑ เป็นคนดี ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม ให้คนในชุมชนแสดงออกถึงการตอบแทนผู้มีพระคุณและบ้านเกิด รวมถึงสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาเพื่อสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนรอบครัวประพฤติตนเป็นคนดี

ดีที่ ๒ มีปัญญาดี ด้วยการอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด และหน่วยงานของทางราชการในการสร้างการเรียนรู้และนำภูมิปัญญาในถิ่นมาสร้างอาชีพให้กับชาวบ้าน เช่นการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าไหม เป็นต้น

ดีที่ ๓ รายได้สมดุล ด้วยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ด้วยการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองด้วยการนำแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งมีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ดีที่ ๔ สุขภาพดี ด้วยการร่วมมือจากหน่วยงานราชการและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และได้จัดตั้งชมรมออกกำลังกายเพื่อสร้างความแข็งแรงเพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน

ดีที่ ๕ สิ่งแวดล้อมดี ผ่านนโยบาย ๓ ส่วน ได้แก่ กระบวนการต้นน้ำ คือการทำให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ กระบวนการกลางน้ำ คือเริ่มจากการทำความสะอาดในบ้านของตนเอง การจัดตั้งกลุ่มสมาชิกทรงรักคัดแยกขยะตั้งแต่ครัวเรือน และกระบวนการ

^{๑๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๑๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๓

ปลายน้ำ ด้วยการพัฒนาอาชีพเพื่อสร้างแรงจูงใจในการบริหารจัดการศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เป็นต้น

ดีที่ ๖ สังคมดี การส่งเสริมให้ทุกคนในหมู่บ้านได้ดูแลลูกหลานอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างครอบครัวอบอุ่น ทั้งการเข้าวัดทำบุญร่วมกันของคนในครอบครัว การสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย มีความสมัคสมานสามัคคี และรักษากฎวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ดีที่ ๗ หลุดพ้นอาชญากรรม จัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด จัดอบรมเยาวชนด้านยาเสพติด โดยการร่วมมือกับฝ่ายปกครอง ตำรวจ และสาธารณสุขให้มีการสุ่มตรวจสารเสพติดในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงในหมู่บ้านทุก ๑๕ วัน

ดีที่ ๘ การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือการจัดตั้งกองทุนของหมู่บ้าน มาจากทุนต่างๆ ที่มีในหมู่บ้านโดยให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกองทุนเพื่อความโปร่งใส และเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านให้มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และดีสุดท้าย

ดีที่ ๙ การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยงานในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดการพัฒนา โดยให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์อย่างสูงที่สุด เช่นการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายประจำทุกเดือน ทุกกลุ่มอาชีพ เพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชนหรือเข้ากองทุนพึ่งพา เป็นต้น พื้นที่บ้านสวนนอก หมู่บ้านตัวอย่างหนึ่งของการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปเป็นเครื่องมือดำเนินชีวิต โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรมนำทาง

๔. การติดตามและประเมินผลในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

“ชุมชนได้มีส่วนร่วมกับนโยบายทุกนโยบายเป็นอย่างดีที่ผ่านมา ชุมชนจะเข้าร่วมกันดำเนินการและปฏิบัติหรือทำโครงการนั้นอย่างเต็มที่ ด้วยการตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ หากใครที่ทำการเกษตร หรืองานในอาชีพก็จะให้ความร่วมมือ ในการหยุดงานของตนเองเพื่อเข้าร่วมงานที่เป็นเรื่องของสาธารณะ ต่อการพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้น ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมนี้จะทำให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และสามารถแก้ไขปัญหาความต้องการของชุมชนได้อย่างตรงจุด “การลงสู่ภาคปฏิบัติ ถือได้ว่าเป็นการนำการได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอน คือการแปลงความคิดที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึง

สามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง^{๑๖} การติดตามของชุมชนซึ่งร่วมกับหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นได้แบ่งวิธีการติดตามผลดังนี้^{๑๗}

๑) การรวมกลุ่มของคนในพื้นที่

ในพื้นที่ได้มีการสร้างความร่วมมือในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรม มีกลุ่มองค์กรที่สำคัญ คือ กลุ่มด้านอาชีพ กลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมในช่วงเวลาก่อนที่จะมีการดำเนินการ ในช่วงต้นมีการรวมกันอยู่แล้วโดยมีเจตนาในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไป เน้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูองค์ความรู้ภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่^{๑๘}

ในการรวมกลุ่มของกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือในการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างไร ทุกคนจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน คือ “อยากเห็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

๒) หน่วยงานและองค์กรภายนอกกับการสนับสนุนชุมชน

หลังจากการจัดกิจกรรม หน่วยงานที่เข้าร่วม ได้นำข้อมูลอธิบายต่อสาธารณะ นำไปบรรจุในแผนงานเพื่อสนับสนุนการเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นน่าอยู่ การสนับสนุนกระบวนการทำงานขององค์กรดังกล่าวในช่วงต้น ได้การสนับสนุนจากหน่วยงานหลักคือ องค์การบริหารส่วนตำบลยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ พัฒนาชุมชน ป ร า ก ฎ ก า ร ณ์ ในลักษณะนี้ เป็นความพยายามที่จะหาช่องทางในการเชื่อมประสานให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่น กับหน่วยงาน และองค์กรที่มาจากภายนอกชุมชน ให้มีพื้นที่ร่วมในการดำเนินกิจกรรม แม้ว่าจะเป็นเพียงบางส่วนก็ตาม^{๑๙}

ในพื้นที่แต่เดิมได้มีจัดตั้งกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่ม โดยที่แต่ละกลุ่มได้มีแนวทางการจัดตั้งที่แตกต่างกันตามปัจจัยต่างๆ ซึ่งได้แก่ การมีอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันมีความต้องการในลักษณะเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการใช้ทรัพยากรเดียวกันอย่างเช่น ทอผ้าไหม ที่มีการจัดตั้งชุมชน และศูนย์การถ่ายทอดเพื่อคนรุ่นหลังในวัดโพธิ์น้อย เพื่อจัดตั้งเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่นที่อยู่ภายนอกพื้นที่ โดยเน้นหนักที่ด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตและการสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวข่าลาวเวียง^{๒๐} และเชื่อมโยงไปถึงด้านการจัดการสถานศึกษาชุมชน นอกจากนี้ยังมีวิทยากรที่ให้ความรู้และเผยแพร่ให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์และเรียนรู้ชุมชน เป็นการอนุรักษ์วิธีการรักษาแบบ

^{๑๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

ดั้งเดิม ให้สามารถคงอยู่ได้จนถึงลูกหลาน^{๒๑} ภายหลังการเกิดโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในส่วนของการเชื่อมโยงพัฒนาเครือข่ายแก่ชุมชนในพื้นที่ชุมชนบ้านยางลาว ได้เกิดการ พัฒนาและจัดการทุกๆด้านไปพร้อมๆกัน^{๒๒}

หน่วยงานท้องถิ่นได้จัดทำกระบวนการ เพื่อที่จะทำการประสานระหว่างกลุ่มต่างๆที่ทำงานในพื้นที่ โดยการดำเนินงานดังกล่าวเป็นการเข้าไปหนุนเสริมกิจกรรมของกลุ่มและจัดเวทีให้กลุ่มทำงานได้มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนและหาแนวทางร่วมกันเพื่อให้มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายทำงานได้โดยสามารถแสดงรายละเอียดของกิจกรรมที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมดำเนินการได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ได้จัดทำแผนการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการฟื้นฟูอนุ ศิลปะของพระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งผลจากการประชุมที่ผ่านมาทำให้ชุมชน พระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้มีการแลกเปลี่ยนแนวทางซึ่งกันและกันระหว่างคนในพื้นที่ทั้งหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างองค์กรต่างๆ และทำให้หน่วยงานอื่นได้เห็นศักยภาพการทำงานในลักษณะ เครือข่ายและได้เห็นผลลัพธ์ที่ออกมาซึ่งได้สร้างความเข้าใจอันดีในระหว่างกลุ่มองค์กรในพื้นที่ให้ เข้าใจกันมากยิ่งขึ้นผลอีกอย่างคือการกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวในการที่จะรวมตัวกันเพื่อเกิดเป็นพลัง ของชุมชน^{๒๓}

ขั้นตอนกระบวนการต่างๆที่ ทางผู้วิจัยและหน่วยงานท้องถิ่นและชุมชน ได้ดำเนินการมา ทำให้เกิดรวมตัวและโครงสร้างของคณะผู้ทำงานที่เป็นระบบ^{๒๔} เกิดแผนปฏิบัติงานฉบับร่างของ คณะทำงานในกลุ่มการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้จะสร้างให้เกิดกระบวนการเชื่อมโยงในชุมชน แล้ว ยังได้สนับสนุนการทำงานของเครือข่ายในพื้นที่ของชุมชนพระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัด กาฬสินธุ์ พร้อมทั้งให้การสนับสนุนตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นในแง่ของความรู้วิชาการ ข้อมูลการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เอกสารและหนังสือชุดความรู้ นอกจากนี้ยังได้ติดต่อ ประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน^{๒๕}

จากที่กล่าวมานี้ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนพระธาตุยาคู อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ต้องเกิดจากการระเบิดจากภายในชุมชน รวมทั้งหน่วยงานขององค์กรปกครองส่วน

^{๒๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำ การตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการ แก้ปัญหาของชุมชนเอง ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอนที่ คือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็น แผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและ วัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง อีกทั้งยังสามารถดึงกลไก ภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการ กิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ การดำเนินงาน คือ การจัดให้มีกิจกรรม การฝึกอบรมทั้งในด้านศึกษาเรียนรู้และการปฏิบัติ เกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พื้นฟูบทบาทของวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในทุกด้าน เป็นที่สงบจิตใจ เป็นที่พักผ่อนของชุมชน และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทุกวัด จะต้องมียุคประสานระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน ในรูปคณะกรรมการพัฒนาวัด โดยบ้านและ โรงเรียนจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ กิจกรรมหลักที่จะขับเคลื่อนให้บ้าน วัด และโรงเรียนในพื้นที่พระ ธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการร่วมกัน คือ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันธรรมสวนะ (วันพระ) วันสำคัญ ของชาติ มีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน ประชาชนทั่วไป เช่น โครงการ บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน บวชนกขัมมจาริณี ค่ายคุณธรรม ฯลฯ มีแนวทางการดำเนินการ ^{๒๖}

จากการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนา เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

๑.การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วัน มาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๒.การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น การทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชกรณีย กิจ

^{๒๖}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๓. การจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น เช่น ทำบุญตักบาตร การแสดง ธรรมเทศนา ปฏิบัติธรรม กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณี การจัดนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ที่ เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางประเพณี/ท้องถิ่น

๔. เป้าหมายพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่สงบ และมีกิจกรรม ทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรมสำหรับบุคคลที่หลากหลาย การวางแผนที่จะให้พระธาตุยาคู อำเภอ ภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม และ ชัดเจน ซึ่งผู้บริหารมีนโยบาย วางหลักการบริหารไว้สำหรับอนาคต และมีวิสัยทัศน์ในการบริหาร องค์กรทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อให้เกิดการปรับสภาพให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพราะในปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องทันต่อสภาพกับการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลาและสามารถบริหารองค์การวัดให้สอดคล้องกับชุมชนหรือสังคมได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งผู้บริหารจะต้องจัดกิจกรรมภายในองค์การวัดเพื่อเชื่อเชิญผู้ที่มีความศรัทธาเลื่อมใส กิจกรรมต่างๆ ในด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นการรวมพลังศรัทธาจากทิศต่างๆ ได้มารวมกันทำกิจกรรมในแต่ละ ปี

ผลให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” สามารถสรุป Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

แผนภาพ ที่ ๔.๑ Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

๒) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. ประวัติและความเป็นมาจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า สมัยกรุงธนบุรีประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๐ พระเจ้าองค์เวียงจันทน์แห่งนครเวียงจันทน์ ได้ลี้ภัยพระชนม์โอรสท้าวเพี้ยเมืองแสนได้ยกกองทัพเข้ายึดเมืองเวียงจันทน์และได้สถาปนาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบแทนทรงพระนามว่า พระเจ้าศิริบุญสาร พ.ศ. ๒๓๒๐ ท้าวโสมพะมิตร และอุปฮาดเมืองแสนฮ่องโปง เมื่อแสนหน้าจ้ำเกิดขัดใจกับพระเจ้าศิริบุญสารจึงรวบรวมผู้คนอพยพจากดินแดนทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมาตั้งบ้านเรือนบริเวณลุ่มน้ำก่ำ แถบบ้านพรรณา (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร) ต่อมาท้าวศิริบุญสารได้ยกกองทัพติดตามมา ท้าวโสมพะมิตรจึงอพยพต่อไปโดยแยกเป็น ๒ สาย คือ สายที่ เมืองแสนหน้าจ้ำเป็นหัวหน้าอพยพไปทางทิศตะวันออก สมทบกับพระวอหลบหนีไปจนถึงนครจำปาศักดิ์ขอพึ่งบารมีของพระเจ้าหลวงแห่งนครจำปาศักดิ์ และตั้งบ้านเรือน ณ ดอนค้อนก่อง ต่อมาเรียกว่า ค่ายบ้านดู่บ้านแก ในปี พ.ศ. ๒๓๒๑ พระเจ้าศิริบุญสาร ให้เพี้ยสรรคสุโขย ยกกองทัพมาปราบพระวอตายในสนามรบ ผู้คนที่เหลือจึงอพยพไปอยู่ในเกาะกลางลำแม่น้ำมูล ชื่อว่า ดอนมดแดง (ปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี) สายที่ ๒ มีท้าวโสมพะมิตรเป็นหัวหน้า ค้ออพยพข้ามลำเขาภูพานลงมาทางใต้ และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านกลางหมื่น ต่อมาท้าวโสมพะมิตรได้ส่งท้าวตรัยและคณะออกเสาะหาชัยภูมิที่จะสร้างเมืองใหม่ใช้เวลาประมาณปีเศษ^{๒๗} จึงพบทำเลที่เหมาะสมคือบริเวณลำน้ำปาวและเห็นว่าแก่งสำโรงชายสงเปลือยมีดินน้ำอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพผู้คน มาตั้งบ้านเรือนและได้จัดตั้งศาลเจ้าพ่อหลักเมือง พ.ศ. ๒๓๓๖ ท้าวโสมพะมิตรได้นำเครื่องบรรณาการ คือ กาน้ำสัมฤทธิ์ เข้าถวายสมามิภักดิ์ต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งราชวงศ์จักรี และขอตั้งบ้านแก่งสำโรง ขึ้นเป็นเมืองได้รับพระราชทานว่า กาฬสินธุ์ และได้แต่งตั้งให้ ท้าวโสมพะมิตรเป็น พระยาชัยสุนทร พ.ศ.๒๔๓๗ สมัยพระยาชัยสุนทร (ท้าวเก) ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล มีมณฑล อำเภอ ตำบล และให้เมืองกาฬสินธุ์ เป็น อำเภออุทัยกาฬสินธุ์ ขึ้นกับจังหวัดร้อยเอ็ด วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๕๖ ได้ยกฐานะอำเภออุทัยกาฬสินธุ์เป็น จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้มีอำนาจปกครองอำเภออุทัยกาฬสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอภินนารายณ์ อำเภอภูกามยาว และอำเภอยางตลาด โดยให้ขึ้นต่อมณฑลร้อยเอ็ด วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๔ จังหวัดกาฬสินธุ์ถูกยุบเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดมหาสารคามและ ๓ ตุลาคม ๒๔๕๐ ได้ยกฐานะเป็น จังหวัดกาฬสินธุ์ จนถึงปัจจุบัน^{๒๘}

^{๒๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๒๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๒. การตั้งเมืองกาฬสินธุ์ พบว่า กลุ่มเจ้าโสมพะมิตรเข้าไปตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านผ้าขาว บ้านพันนา ในลุ่มน้ำสงคราม บริเวณใกล้พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวรมหาราชในปัจจุบัน ขณะนั้นมีไพร่พลประมาณ ๕,๐๐๐ คนเศษต่อมาได้อพยพไพร่พลของตนข้ามเทือกเขาภูพานไปอาศัยอยู่ที่บ้านกลางหมื่น (ปัจจุบันอยู่ในตำบลกลางหมื่นอำเภอเมืองฯ) ต่อมาได้อพยพไปอยู่บริเวณแก่งสำโรง ริมแม่น้ำป่าว ซึ่งเป็นที่ตั้งของตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ในปัจจุบัน แล้วได้ลงไปเฝ้า ฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ที่กรุงเทพฯ ฯ ขอพระราชทานตั้งเมืองทำราชการขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ฯ ขอพระราชทานตั้งเมือง ในปี พ.ศ.๒๓๒๕ เจ้าโสมพะมิตรได้ส่งบรรณาการต่อกรุงเทพฯ ฯ โดยผ่านทางเวียงจันทน์ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๓๓๖ เจ้าโสมพะมิตรได้ลงไปกรุงเทพฯ ฯ ขอพระราชทานตั้งเมือง และได้มีพระบรมราชโองการ ฯ ยกฐานะบ้านแก่งสำโรง ขึ้นเป็นเมืองกาฬสินธุ์^{๒๙} และโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าโสมพะมิตรเป็นที่พระยาไชยสุนทร เจ้าเมืองกาฬสินธุ์ ต่อมาในปี พ.ศ.๒๓๔๕ ได้มอบให้ห้าวหมากแพง บุตรพระอุปชาเป็นผู้ว่าการเมืองกาฬสินธุ์ต่อมา อาณาเขตเมืองกาฬสินธุ์ ได้กำหนดไว้กว้าง ๆ คือทิศเหนือตั้งแต่แม่น้ำพองข้างเหนือมาตกแม่น้ำชีข้างตะวันตก ทิศตะวันออกตั้งแต่ลำน้ำพองตัดลัดไปห้วยไพรธรา ไปเขาภูทอกศอกดาว ตัดไปบ้านผ้าขาวพันนา บ้านเดิมยอดลำน้ำสงครามตกแม่น้ำโขงเขตฝ่ายตะวันออก ต่อแดนเมืองนครพนม และเมืองมุกดาหาร ผ่านภูเขากาฬสินธุ์ตัดมาถึงภูหลักทอดยอตั้งแต่ยอดยอตกแม่น้ำลำพระชัย เป็นเขตข้างใต้ ทิศตะวันตกลำน้ำพระชัยต่อแดนเมืองร้อยเอ็ด และต่อแดนเมืองยโสธร^{๓๐}

๓. ประวัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า การจัดรูปแบบขององค์การบริหารส่วนจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น รูปแบบหนึ่งที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน และมีการปรับปรุง แก้ไขและวิวัฒนาการมาตามลำดับโดยจัดให้มีสภาจังหวัดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ตามความในพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ ในฐานะของสภาจังหวัดขณะนั้นมีลักษณะเป็นองค์กรแทนประชาชนที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแนะนำแก่ คณะกรรมการจังหวัดซึ่งยังมิได้มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่แตกต่างจากราชการส่วนภูมิภาคหรือเป็น หน่วยการปกครองท้องถิ่น ตามกฎหมาย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้มีการตราพระราชบัญญัติสภาจังหวัด พ.ศ. ๒๔๘๑ ขึ้น^{๓๑} โดยมีความประสงค์ที่แยกกฎหมายที่ เกี่ยวกับสภาจังหวัดไว้โดยเฉพาะสำหรับสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฯ นั้น ยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทของ สภาจังหวัดไปจากเดิม กล่าวคือ สภาจังหวัดยังคงทำหน้าที่เป็นสภาที่ปรึกษาของคณะกรรมการจังหวัดเท่านั้น จนกระทั่งได้มี

^{๒๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

การ ประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๔๙๕ ซึ่งกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบในการบริหารราชการในส่วนจังหวัด ของกระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ โดยตรงแทนคณะกรรมการจังหวัดเดิม โดยผลแห่งพระราชบัญญัตินี้ทำให้สภาจังหวัดมีฐานะเป็นสภาที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดแต่เนื่องจากบทบาทและการดำเนินงานของสภาจังหวัดในฐานะที่ปรึกษาซึ่งคอยให้คำแนะนำและควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของจังหวัดไม่สู้จะได้ผลตาม ความมุ่งหมายเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะปรับปรุงบทบาทของสภาจังหวัดให้มีประสิทธิภาพโดยให้ ประชาชนได้เข้ามามี ส่วนร่วมในการปกครองตนเองยิ่งขึ้นดังนั้น ในปี พ.ศ.๒๔๙๘ จึงส่งผลให้เกิด^{๓๒} "องค์การบริหารส่วนจังหวัด" ขึ้นตามภูมิภาคต่าง ๆ ต่อมาได้มีการประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทว่าด้วยการจัดระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน กำหนดให้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง เมื่อสภาจังหวัดแปรสภาพ มาเป็นสภาการปกครองส่วนท้องถิ่น จึงมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ดังนั้น เพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจ ในอำนาจหน้าที่และบทบาทของสภาจังหวัดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงขอแบ่งระยะวิวัฒนาการของสภาจังหวัดออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะแรก (ในอดีตปี พ.ศ.๒๔๙๖-๒๔๙๘) นับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๙๓. ที่ได้มีการจัดตั้งสภาจังหวัดขึ้นตามพระราชบัญญัติ ระเบียบเทศบาล พ.ศ.๒๔๙๖ ซึ่งนับเป็นจุดกำเนิดและรากฐานของการพัฒนาที่ทำให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น ในรูปแบบ "องค์การบริหารส่วนจังหวัด" ขึ้น จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปถึง ฐานะ/อำนาจหน้าที่/บทบาทของสภาจังหวัด ในขณะนั้นได้ ดังนี้

- สภาจังหวัดในขณะนั้นยังมีได้มีฐานะเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่น
- เป็นนิติบุคคลที่แยกต่างหากจากราชการบริหารส่วนภูมิภาค ตามกฎหมายเป็นเพียง

องค์กร

- เป็นตัวแทนประชาชนรูปแบบหนึ่งที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแก่จังหวัด ซึ่งพระราชบัญญัติบริหารราชการ แห่งพระราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๔๙๖ กำหนดให้จังหวัดเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนภูมิภาค อำนาจการบริหารงาน ในจังหวัดอยู่ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการจังหวัด ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานสภาจังหวัด จึงมีบทบาทเป็นเพียงที่ปรึกษา^{๓๓}เกี่ยวกับกิจการของสภาจังหวัดแก่คณะกรรมการ จังหวัด และคณะกรรมการจังหวัด ไม่

^{๓๒}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๓}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

จำเป็นต้องปฏิบัติตามเสมอไป กระทั่งในปี พ.ศ.๒๔๙๕ ได้มีการตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ ส่วนแผ่นดินกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัด สภาจังหวัดเปลี่ยนบทบาทจากสภาที่ปรึกษาของกรรมการจังหวัด มาเป็นสภาที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับอำนาจหน้าที่ของสภาจังหวัดตามพระราชบัญญัติสภาจังหวัด พ.ศ.๒๔๘๓ มาตรา ๒๕ ได้กำหนด ให้สภาจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. ตรวจสอบและรายงานเรื่องงบประมาณที่ทางจังหวัดตั้งขึ้น และสอบสวนการคลังทางจังหวัดตามระเบียบฯ ซึ่งกฎกระทรวงได้กำหนดไว้

๒. แบ่งสรรเงินทุนอุดหนุนของรัฐบาลระหว่างบรรดาเทศบาลในจังหวัด

๓. เสนอข้อแนะนำและให้คำปรึกษาต่อคณะกรรมการจังหวัดในกิจการจังหวัด ดังต่อไปนี้

ก. การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ข. การประถมศึกษาและอาชีวศึกษา

ค. การป้องกันโรค การบำบัดโรค การจัดตั้งและบำรุงสถานพยาบาล

ง. การจัดให้มีและบำรุงทางบก ทางน้ำ

จ. การกสิกรรมและการขนส่ง

ฉ. การเก็บภาษีอากรโดยตรง ซึ่งจะเป็นรายได้ส่วนจังหวัด

ช. การเปลี่ยนแปลงเขตหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และเขตเทศบาล

๔. ให้คำปรึกษาในกิจการคณะกรรมการจังหวัดร้องขอ

ระยะที่สอง (ในปี พ.ศ.๒๔๙๘-๒๕๔๐) การจัดตั้งและการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๔๙๘ ซึ่งกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีฐานะเป็นนิติบุคคลและประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๘ ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ดังนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัด จึงเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และในพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไว้ เช่น การรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การศึกษา การทำนุบำรุงศาสนาและส่งเสริมวัฒนธรรม การสาธารณสุข การป้องกันโรค การบำบัดโรค การจัดตั้งและบำรุงสถานพยาบาล ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดยังอาจทำกิจการซึ่งอยู่นอกเขตเมื่อกิจการนั้นจำ^{๓๔} เป็นต้องทำ และเป็นการเกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมที่ ดำเนินตามอำนาจหน้าที่อยู่ภายในเขตของตนโดยได้รับความ

^{๓๔}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ยินยอมจากสภาเทศบาล คณะกรรมการสุขาภิบาล สมาชิกจังหวัด หรือ สมาคมตำบล ที่เกี่ยวข้องนั้น และได้รับ
อนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแล้วด้วย

ระยะที่สาม (ปี พ.ศ.๒๕๔๐-ปัจจุบัน) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.
๒๕๔๐ ได้ผ่านการพิจารณาของรัฐสภา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๖๒ ก ลง
วันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ โดยใช้บังคับตั้งแต่วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ เป็นต้นมา พระราชบัญญัติฯ
ดังกล่าวเป็นกฎหมาย ที่กล่าวถึงระเบียบวิธีการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็น
หน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นแทนที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด ตามพระราชบัญญัติระเบียบ
บริหารราชการ ส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๘ สำหรับเหตุผลของการใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ อาจ
พิจารณาได้จากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติ ซึ่งระบุว่า"โดยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดที่จัดตั้ง
ขึ้นมาตามพระราชบัญญัติบริหาร ราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่
รับผิดชอบในพื้นที่ทั้งจังหวัดที่อยู่นอก เขตสุขาภิบาล และเทศบาล เมื่อได้มีพระราชบัญญัติ สมาคมตำบล
และองค์การบริหารส่วนตำบล ในกรณีสมควรปรับปรุงบทบาท และอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด ให้สอดคล้องกัน และปรับปรุงโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้เหมาะสม
ยิ่งขึ้น" นอกจากนี้ จะพิจารณาในเหตุผล ของพระราชบัญญัติแล้ว จากบันทึกการประชุม
คณะกรรมการวิสามัญ สภาผู้แทนราษฎร ซึ่งพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ องค์การบริหารส่วน
จังหวัด พ.ศ.ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๔๐ ที่ประชุมได้อภิปรายประเด็นวัตถุประสงค์ของ การ
ออกกฎหมายดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้^{๓๕}

๑. เพื่อจัดระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพซึ่งปัจจุบันมีปัญหาด้านการบริหารการจัดการ
ด้านพื้นที่ และรายได้ซ้ำซ้อน

๒. เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนตามการเปลี่ยนแปลงของการเมืองการปกครองท้องถิ่น มี
การเปลี่ยนแปลงทางการขยายความ เจริญเติบโตของแต่ละท้องถิ่น

๓. เพื่อเป็นการถ่ายโอนอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาคมาสู่ท้องถิ่น โดยให้องค์การ
บริหารส่วนจังหวัดทำหน้าที่ในการประสาน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การประสานกับรัฐบาล
และตัวแทนหน่วยงานของรัฐการถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณที่ เคยอยู่ ในภูมิภาคไปอยู่ในองค์การ
บริหารส่วนจังหวัด

๔. เพื่อเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น โดยจะเพิ่มอิสระให้กับองค์การ
บริหารส่วน จังหวัดมากขึ้นด้วย โดยการลดการกำกับดูแลจากส่วนกลาง

^{๓๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

การจัดตั้ง/ฐานะ พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ.๒๕๔๐ กำหนดให้มีหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งเรียกว่า "องค์การบริหารส่วนจังหวัด" โดยมีอยู่ในทุกจังหวัด ๆ ละ ๑ แห่ง รวม ๗๕ แห่ง มีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีพื้นที่รับผิดชอบทั่วทั้งจังหวัด โดยทับซ้อนกับพื้นที่ของหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอื่น คือ เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ในจังหวัดนั้น ๆ ความเป็นนิติบุคคลก่อให้เกิดความสามารถในการทำนิติกรรมความ เป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นก่อให้เกิดอำนาจหน้าที่ และขอบเขตพื้นที่ในการใช้อำนาจ หน้าที่นั้น^{๓๖}

แผนภาพ ที่ ๔.๒ แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์

^{๓๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

ระยะทางจากอำเภอเมืองไปยังอำเภอต่างๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์^{๓๗}

Distances from Amphoe Mueang Kalasin to other Districts

กมลาไสย	๑๒	กิโลเมตร	Amphoe Kamalasai	๑๒ km.
ยางตลาด	๑๖	กิโลเมตร	Amphoe Yang Talat	๑๖ km.
น่องชัย	๓๒	กิโลเมตร	Amphoe Khong Chai	๓๒ km.
ดอนจาน	๒๗	กิโลเมตร	Amphoe Don Chan	๒๗ km.
สหัสขันธ์	๓๙	กิโลเมตร	Amphoe Sahatsakhan	๓๙ km.
ร่องคำ	๓๙	กิโลเมตร	Amphoe Rong Kham	๓๙ km.
สมเด็จ	๔๐	กิโลเมตร	Amphoe Somdet	๔๐ km.
นามน	๔๒	กิโลเมตร	Amphoe Na Mon	๔๒ km.
ห้วยเม็ก	๔๘	กิโลเมตร	Amphoe Huai Mek	๔๘ km.
ห้วยผึ้ง	๖๐	กิโลเมตร	Amphoe Huai Phueng	๖๐ km.
หนองกุงศรี	๖๒	กิโลเมตร	Amphoe Nong Kung Si	๖๒ km.
กุฉินารายณ์	๗๙	กิโลเมตร	Amphoe Kuchinarai	๗๙ km.
คำม่วง	๘๑	กิโลเมตร	Amphoe Kham Muang	๘๑ km.
สามชัย	๘๕	กิโลเมตร	Amphoe Sam Chai	๘๕ km.
นาคู	๘๘	กิโลเมตร	Amphoe Na Khu	๘๘ km.
ท่าคันโท	๙๙	กิโลเมตร	Amphoe Tha Khantho	๙๙ km.
เขาวง	๑๐๓	กิโลเมตร	Amphoe Khao Wong	๑๐๓ km.

การเดินทางโดยรถยนต์

รถยนต์ จากกรุงเทพฯ - กาฬสินธุ์ ระยะทาง ๕๑๙ กิโลเมตร ใช้เส้นทาง กรุงเทพฯ - สระบุรี นครราชสีมา (ทางหลวงหมายเลข ๒) ถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข ๒๓ไปอำเภอบรบือ และจังหวัดมหาสารคาม เลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข ๒๐๙ ไปยังอำเภอยางตลาด และจังหวัดกาฬสินธุ์^{๓๘}

^{๓๗}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๓๘}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

การเดินทางโดยรถประจำทาง

รถโดยสารประจำทาง บริษัทขนส่ง จำกัดเปิดบริการเดินรถกรุงเทพฯ - กาฬสินธุ์ ทุกวันโดยมีบริการทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศรายละเอียดสอบถามได้ที่สถานีขนส่งผู้โดยสารกรุงเทพฯ (จตุจักร) โทร. ๐-๒๙๓๖-๒๘๕๒-๖๖ ๐-๒๐๙๓๖-๒๘๔๑-๔๘ ต่อ ๖๐๕, ๖๐๒ หรือ www.transport.co.th และมีรถโดยสารของบริษัท นครชัยแอร์ จำกัด ให้บริการประจำทุกวันอีกด้วย โทร. ๑๖๒๔^{๓๙}

การเดินทางโดยรถไฟ

รถไฟ ต้องไปลงที่จังหวัดขอนแก่น แล้วต่อรถยนต์โดยสารเข้าจังหวัดกาฬสินธุ์ สอบถามรายละเอียดได้ที่ หน่วยบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. ๑๖๙๐, ๐-๒๒๒๐-๕๓๓๔, ๐-๒๒๒๐-๔๔๔๔ สถานีรถไฟขอนแก่น ๐๕๓๒๒-๑๑๑๒

การเดินทางโดยเครื่องบิน

เนื่องจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ไม่มีสนามบิน ผู้ที่เดินทางมาโดยเครื่องบินจะต้องมาลงที่สนามบินจังหวัดร้อยเอ็ด และเดินทางต่อโดยรถยนต์ ไปจังหวัดกาฬสินธุ์ระยะทาง ๕- กิโลเมตร หรือเดินทางโดยเครื่องบินมาลงที่สนามบินจังหวัดขอนแก่น และเดินทางต่อด้วยรถยนต์ถึงจังหวัดกาฬสินธุ์ระยะทาง ๗๕ กิโลเมตร

๔. ด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี พบว่า จังหวัดกาฬสินธุ์มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่นอีสาน "ตีสิบสอง คองสิบสี่" เช่น งานมหรหรรพ์โปงลาง แพรว และงานกาชาด งานมหรหรรพ์จิตรแพรว วาราซินีแห่งใหม่ งานบุญยั้งไฟ ตะไลล้านบ้านกุดหว้านงานสงฆ์น้ำพระธาตุยาคู งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหนะงานบุญคุณลาน งานประเพณีบุญบั้งไฟ และมหรหรรพ์เส็งกลองกิ่ง ประเพณีท้องถิ่นอีสาน "ฮิตสิบสอง คองสิบสี่" คำว่า "ต" คือคำว่า จาริต และ "สิบสอง" หมายถึง สิบสองเดือน ดังนั้น "ฮิตสิบสอง"จึงหมายถึงประเพณีที่ชาวลาวในภาคอีสานปฏิบัติกันมาในโอกาสต่าง ๆ ทั้งสิบสองเดือนของแต่ละปีเป็นการผสมผสานพิธีกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องผีและพิธีกรรมทางการเกษตรเข้ากับพิธีกรรม ทางพุทธศาสนา ขณะที่ "คองสิบสี่" เป็นคำและข้อปฏิบัติคู่กับ "ฮิตสิบสอง" คำว่า "คอง" แปลว่า แนวทาง หรือ ครรลอง ธรรมเนียมประเพณี และ "สิบสี่" หมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางปฏิบัติสิบสี่ข้อ ดังนั้น "คองสิบ

^{๓๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๓ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

สี่" จึงหมายถึง ข้อวัตรหรือแนวทางที่ประชาชนทุกระดับ นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ ผู้มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง พระสงฆ์ และคนธรรมดาสามัญพึงปฏิบัติสืบสืบต่อกัน นอกนี้ยังมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ อย่าง "วัฒนธรรมภูไท" หรือ"วัฒนธรรมผู้ไท"ชาวผู้ไทเป็น ชนกลุ่มน้อยที่อพยพมาจากเมืองวัง และเมืองตะโปน ซึ่งอยู่ทาง ทิศตะวันออกของเมืองสวันเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน และแยกย้ายกันตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณ เทือกเขาภูพานในเขต ๓ จังหวัด คือจังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม โดยชาวผู้ไทจังหวัดกาฬสินธุ์ อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอสหัสขันธ์ และอำเภอคำม่วง ชาวผู้ไทจะมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การฟ้อน ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ลักษณะทางสังคม และวิถีชีวิต เป็นต้น^{๔๐}

๕. ประวัติพระธาตุยาคุ พบว่า เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดในเมืองฟ้าแดดสงยาง (เมืองโบราณ สมัยขอม ปัจจุบันเหลือแต่ซากอิฐปูนดิน) ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นพระธาตุที่บรรจุอัฐิของพระเถระผู้ใหญ่ที่ชาวเมืองเคารพนับถือ จึงเรียกกันว่า พระธาตุยาคุ ("ยาคุ" ภาษาอีสาน หมายถึง พระสงฆ์ผู้ใหญ่ในวัด) และเนื่องด้วยเป็นสถานที่แห่งเดียวในเมืองฟ้าแดดที่ไม่ถูกทำลายโดยเมืองเชียงโสมซึ่งเป็นฝ่ายชนะสงคราม จึงนับเป็นโบราณสถานที่ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์มีหลักฐานว่าแต่ละส่วนของพระธาตุถูกสร้างขึ้นใน ๓ สมัย โดยส่วนฐานรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมสร้างในสมัยทวารวดีถัดขึ้นมาเป็นส่วนฐานทรงแปดเหลี่ยมสร้างในสมัยอยุธยา ส่วนองค์ระฆังและส่วนยอดสร้างต่อเติมในสมัยรัตนโกสินทร์ รอบๆ องค์พระธาตุพบใบเสมาแกะสลักภาพนูนต่ำเรื่องพุทธประวัติในเดือนพฤษภาคมของทุกปี ชาวบ้านจะจัดให้ทีมงานประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อเป็นการขอฝนและนำความร่มเย็นมาสู่หมู่บ้าน เป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในเมืองฟ้าแดดสงยาง ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมก่อด้วยอิฐปรากฏการก่อสร้าง ๓ สมัยด้วยกันคือ ส่วนฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม มีบันไดทางขึ้น ๔ ทิศ มีปูนปั้นประดับสร้างในสมัยทวารวดี ถัดขึ้นมาเป็นฐานรูปแปดเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง ขนาดฐานกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ซึ่งสร้างซ้อนทับบนฐานเดิมเป็นรูปแบบเจดีย์ในสมัยอยุธยา ส่วนองค์ระฆังและส่วนยอดสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ สร้างซ้อนกันเป็นลักษณะแบบจตุรมุขสูงจากฐานถึงยอด ๘ เมตร รอบๆ องค์พระธาตุพบใบเสมาแกะสลักภาพนูนต่ำเรื่องพุทธประวัติ ชาวบ้านเชื่อกันว่าในองค์พระธาตุบรรจุอัฐิของพระเถระผู้ใหญ่ที่ชาวเมืองเคารพนับถือ สังกัดได้จากเมื่อเมืองเชียงโสมชนะสงคราม ได้ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองฟ้าแดดแต่ไม่ได้ทำลายพระธาตุยาคุ จึงเป็นโบราณสถานที่ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์พระธาตุยาคุ เดิมเรียกว่า "พระธาตุใหญ่" เป็นพระสถูปสมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-

^{๔๐}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

๑๕ เจดีย์ได้แก่ทรวดโถมปรักหักพังไปตามกาลเวลาเพราะขาดการทะนุบำรุง ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้สร้างเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยม ก่ออิฐถือปูนซ้อนทับฐานเดิม และในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการสร้างต่อเติมส่วนยอดให้สูงขึ้นอีก จนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๒๒กรมศิลปากรได้ทำการขุดแต่งและบูรณะเจดีย์องค์นี้ รวมทั้งได้จดทะเบียนเป็นโบราณสถานโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๔ วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ.๒๕๘๐ และประกาศกำหนดเขตที่ดินโบราณสถาน ในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๙๙ ตอนที่ ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๒๕^{๑๑}

พระธาตุยาคู ตั้งอยู่ที่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน ห่างจากตัวจังหวัด ๑๙ กิโลเมตร ตามเส้นทางหมายเลข ๒๑๔ (กาฬสินธุ์-ร้อยเอ็ด) ระยะทาง ๑๓ กิโลเมตร ถึงอำเภอกมลาไสย เลี้ยวขวาตามทางหลวงหมายเลข ๒๓๖๗ ระยะทาง ๖ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาเข้าซอยอีกประมาณ ๔๐๐ เมตร เมืองฟ้าแดดสงยางหรือที่เรียกเพี้ยนเป็นฟ้าแดดสูงยาง บางแห่งเรียกเมืองเสมาเนื่องจากแผนผังของเมืองมีรูปร่างคล้ายใบเสมาเป็นเมืองโบราณที่มีคันดินล้อมรอบ ๒ ชั้น ความยาวของคันดินโดยรอบประมาณ ๕ กิโลเมตร คูน้ำจะอยู่ตรงกลางคันดินทั้งสอง จากหลักฐานโบราณคดีที่ค้นพบ ทำให้ทราบว่ามีการอยู่อาศัยภายในเมืองมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แล้วได้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในสมัยทวารวดีราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕ ดังหลักฐานทางพุทธศาสนาที่ปรากฏโดยทั่วไปทั้งภายในและนอกเมือง เช่น ใบเสมาหินทราย จำหลักภาพเรื่องชาดก และพุทธประวัติจำนวนมาก บางส่วนเก็บไว้ที่วัดโพธิ์ชัยเสมารามซึ่งอยู่ภายในเมือง บางแห่งอยู่ในตำแหน่งดั้งเดิมที่พบและบางส่วนก็นำไปเก็บรักษาและจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น นอกจากนี้ยังมีซากศาสนสถานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปภายในเมืองและนอกเมือง เช่นพระธาตุยาคู และกลุ่มเจดีย์บริเวณศาสนสถานที่โนนวัดสูง โนนฟ้าหยาด และโนนฟ้าแดด กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเมืองฟ้าแดดสงยางเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๗๙^{๑๒}

จากการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับสรุปได้ว่า “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ” สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

- ๑) เส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จังหวัดกาฬสินธุ์
- ๒) เส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การตั้งเมืองกาฬสินธุ์

^{๑๑}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๑๒}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

๓) จุดกำเนิดและรากฐานของการพัฒนาที่ทำให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น ในรูปแบบ "องค์การบริหารส่วนจังหวัดเส้นทางสายประวัติองค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์"

๔) การสืบสานประเพณีท้องถิ่นอีสาน "ตลิ่งสอง คองสิบลี่" เช่น งานมหกรรมโปงลางแพรวา และงานกาชาด งานมหกรรมวิถีตรแพรวาราชีนีแห่งใหม่ งานบุญยั้งไฟ ตะไลล้านบ้านกุดหว้า งานสร่งน้ำพระธาตุยาคุ งานประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะงานบุญคุณลาน งานประเพณีบุญบั้งไฟ และมหกรรมเส็งกลองกิ่ง ประเพณีท้องถิ่นอีสาน"

ผลให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”สามารถสรุป Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๓ Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านเส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ”

๓) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า จังหวัดกาฬสินธุ์ หนึ่งในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยโบราณกาล โดยมีความเจริญทางด้านอารยธรรมอันเก่าแก่เดิมทีเป็นถิ่นที่อยู่ของชนชาติละว้า ต่อมาได้มีการอพยพผู้คนจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมาตั้งบ้านเรือนบริเวณแก่งสำโรงและลำน้ำปาว^{๔๓}

กาฬสินธุ์มีหมู่บ้านวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไทยที่น่าสนใจ คือ หมู่บ้านทอผ้าไหมแพรวาบ้านโนนอำเภอคำม่วง เป็นแหล่งทอผ้าไหมแพรวาอันละเอียดประณีตมีชื่อเสียงระดับประเทศ นอกจากนี้กาฬสินธุ์ยังมีแหล่งชุดคั่นซากโดโนเสาร์ที่มีชื่อเสียง มีพิพิธภัณฑ์และศูนย์วิจัยเกี่ยวกับโดโนเสาร์ที่สมบูรณ์แบบและใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังมีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมายรวมทั้งงานหัตถกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ อีกด้วย ^{๔๔}

จังหวัดกาฬสินธุ์แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๘ อำเภอ คือ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอยางตลาด อำเภอภมกลาไสย อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอสมเด็จ อำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอท่าคันโท อำเภอเขาวง อำเภอห้วยเม็ก อำเภอคำม่วง อำเภอหนองกุงศรี อำเภอนามน อำเภอห้วยผึ้ง อำเภอร่องคำ อำเภอสามชัย อำเภอนาคู อำเภอดอนจาน และอำเภอฆ้องชัย แบบแผนบทบาทของพระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้เป็นแหล่งชมความงดงามของงานพุทธศิลป์ทำบุญ ไหว้พระ ขอพร พบว่า มีการส่งเสริมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของชาติ งานวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชุมชน โดยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นนี้ เป็นการพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างวัดกับชุมชน และวัดจะสอดแทรกให้มีการนั่งสมาธิ การปฏิบัติวิปัสสนาเข้าไปร่วมด้วยอยู่เสมอตามโอกาส เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ ได้มีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในเชิงลึกที่เป็นนามธรรมไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างเชื่อมโยงให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยน แปลงขึ้นในจิตใจของนักท่องเที่ยวให้สนใจกับการปฏิบัติธรรม ในวัดที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมเชิงพุทธ นั้นมีการจัดให้มีการให้เป็นมรดกในจังหวัดอย่างต่อเนื่องและจริงจังมีลักษณะของความเป็นเครือข่ายอยู่ในสังคมไทย โดยสำนักงานการท่องเที่ยวกาฬสินธุ์ นำเครือข่ายการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา

^{๔๓}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๔๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๙ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

จังหวัดกาฬสินธุ์ นำคณะหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยประธานสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ ภาคเอกชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ คือ จังหวัดร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ ตามโครงการ ๑ เมืองท่องเที่ยว ๑ ประสบการณ์ท้องถิ่น (One Destination, One Local Experience) กิจกรรมท่องเที่ยวเปิดเมืองออนซอนกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง เทียบชมจังหวัดกาฬสินธุ์^{๔๕}

๑) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ให้ตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์

เนื่องด้วย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยกำหนดดำเนินโครงการฯ โดยใช้ Soft Power ตามแนวทางของทุนทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ ๕F (Foods, Film, Fashion, Fighting และ Festival) และส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับ ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ให้ตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไป สร้างการเดินทางซ้ำของนักท่องเที่ยวโดยการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าจดจำ กระตุ้นเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวสร้างเสริมเศรษฐกิจฐานรากตามนโยบายของรัฐบาล กระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด ระหว่างจังหวัดและภูมิภาค และยังมีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ ตามแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐ และสารสนเทศในรูปแบบแผนภาพยกระดับคุณภาพและรายได้ด้านท่องเที่ยว และส่งเสริมการค้า การลงทุน และอุตสาหกรรมอาหารปลอดภัย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์จัดทำเส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดกาฬสินธุ์ นำคณะผู้แทนภาคเอกชน มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์ และสื่อมวลชน ร่วมเดินทางท่องเที่ยวและเรียนรู้โลกบรรพชีวิน โดยมีไกด์ชุมชนเป็นผู้นำเที่ยวในแหล่งธรณีของจังหวัดกาฬสินธุ์^{๔๖}

จากเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมและประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยว ภาครัฐ เอกชนและสื่อมวลชน ร่วมเดินทาง ๑ คืน ๒ วัน โดยวางโปรแกรมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้โลกธรณีและบรรพชีวินของจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อยกระดับเมืองท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างยั่งยืนในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์พร้อมกับการเรียนรู้ชุมชนอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่^{๔๗}

^{๔๕}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๔๖}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๑ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

^{๔๗}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

๒) พัฒนาเครือข่ายประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์ จัดประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาเครือข่ายประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยว Smart PR.Kalasin ปีที่ ๒ เสริมเทคนิคการพูดและการใช้สื่อสมัยใหม่ให้ทันต่อสถานการณ์ให้มีความรู้ความสามารถด้านเทคนิคการพูดในที่สาธารณะ การผลิตและเผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์สมัยใหม่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ภายใต้แนวทางปี ๒๕๖๔ เป็นปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำเทคนิคการพูดในที่สาธารณะและการผลิตสื่อสมัยใหม่เผยแพร่ผ่านโซเชียล ให้ ถูกต้องรวดเร็ว น่าสนใจ ทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับประโยชน์ โดยมีวิทยากร ที่เป็น พิธีกร นักพูดอิสระ และทีมผลิตสื่อโซเชียล จากสำนักประชาสัมพันธ์เขต ๑ มาให้ความรู้ทั้งเรื่องเทคนิคการพูดในที่สาธารณะ และยังสามารถผลิตสื่อสมัยใหม่ผ่านโทรศัพท์มือถือให้มีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับงานของตนเอง ส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างภาพลักษณ์ให้กับจังหวัดกาฬสินธุ์^{๔๘}

จากการให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับสรุปได้ว่าการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา “ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ” สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) เครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๒) เครือข่ายอยู่ในสังคมไทย โดยสำนักงานการท่องเที่ยวกาฬสินธุ์ นำเครือข่ายการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

๓) เครือข่ายกิจกรรมท่องเที่ยวเปิดเมืองออนซอนกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง เทียวชมจังหวัดกาฬสินธุ์

๔) เครือข่ายพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ให้ตอบสนองความต้องการด้านการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์

๕) เครือข่ายพัฒนาเครือข่ายประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์

^{๔๘}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๔ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ผลให้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประเด็นข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ”สามารถสรุป Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ดังนี้

แผนภาพ ที่ ๔.๔ Model องค์กรความรู้จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์”ที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนา“ด้านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงพุทธ”

๔.๖.๒ การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์สามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และคุณค่าในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ๒) เพื่อสำรวจสภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในมิติพระพุทธศาสนาในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ๓) เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์พฤติกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ สามารถวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้

๑) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์พบว่า จังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์มีพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นการกระทำทุกอย่างของนักท่องเที่ยวไม่ว่าการกระทำนั้นนักท่องเที่ยวจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตามก็เพื่อมุ่งตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสภาพการณ์ใดสภาพการณ์หนึ่ง โดยพฤติกรรมภายนอกของนักท่องเที่ยว เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้โดยอาศัย โดยพฤติกรรมภายในจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอกเป็นส่วนใหญ่จังหวัดกาฬสินธุ์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวนั้นมีองค์ประกอบสำคัญ ๗ประการ คือ^{๔๔}

๑. เป้าหมายจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ หมายถึง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ ทุกๆ พฤติกรรม จะต้องมีความหมายในการกระทำ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์ต้องการ เจริญศุขโดย

^{๔๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

การแสดงให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเดินทางท่องเที่ยวโดยที่สภาพแวดล้อมในสถานที่ตนเดินทางยังคงสภาพความสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ดั้งเดิมจังหวัดกาฬสินธุ์

๒. ความพร้อมจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ หมายถึง ความมีคุณภาพและความสามารถในการทำกิจกรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่มที่รักความผจญภัยจังหวัดกาฬสินธุ์ นิยมโต้เขา ปีนหน้าผาต้องมีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจแล้วสามารถจะทำกิจกรรมที่ตนชอบได้

๓. สถานการณ์จังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ หมายถึง เหตุการณ์หรือโอกาสที่เอื้ออำนวยให้เลือกกระทำกิจกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น การท่องเที่ยวตามหมู่เกาะ ควรกระทำในยามคลื่นลมสงบ ไม่ควรทำในขณะที่มีพายุฝนฟ้าคะนอง

๔. การแปลความหมายจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ หมายถึง วิธีการคิดแบบต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่พอใจมากที่สุด สถานการณ์หนึ่ง ๆ เช่น เวลาสิบสองนาฬิกา เป็นเวลาที่นักท่องเที่ยวควรเป็นเวลาที่เหมาะสมควรหยุดพักรับประทานอาหารกลางวัน

๕. การตอบสนองจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ การตัดสินใจกระทำกิจกรรมตามที่ตนได้ตัดสินใจเลือกสรรแล้ว เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เช่น นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด เพื่อพักผ่อน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจะต้องวางแผนการเดินทาง และจัดการดำเนินการล่วงหน้า ในการกระทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตั้งแต่กิจกรรมการกำหนดสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมการเดินทาง กิจกรรมการจองที่พัก เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

๖. ผลลัพธ์ที่ตามมาจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ผลจากการกระทำหนึ่ง ๆ อาจได้ผลตามที่คาดหวังไว้ หรืออาจตรงกันข้ามกับความคาดหวังที่ตั้งใจไว้ เช่น นักท่องเที่ยวได้มีกำหนดการเดินทางไว้เพื่อมาพักผ่อนวันหยุดในประเทศไทย แต่ปรากฏว่าในเวลานั้นเกิดการชุมนุมที่สนามบิน และทำให้สนามบินต้องปิดทำการ เครื่องบินไม่สามารถลงจอดได้ มีผลลัพธ์ทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถบรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ได้

๗. ปฏิกริยาต่อความผิดจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อสิ่งที่กระทำลงไปไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ จึงต้องกลับมาแปลความหมาย ไตร่ตรอง เพื่อเลือกหาวิธีใหม่ๆ มาตอบสนองความต้องการ หรืออาจจะเลิกความต้องการไป เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งที่เกินความสามารถ เช่น การก่อวินาศกรรมในเมืองมูมไบ ประเทศอินเดียในเดือนพฤศจิกายน ปี ๒๐๐๘ นักท่องเที่ยวที่ตั้งใจจะเดินทางไปเมืองดังกล่าว จะต้องเกิดความผิดหวังเพราะเกิดความกังวลด้านความปลอดภัย และอาจล้มเลิกความตั้งใจในการเดินทาง หรืออาจเปลี่ยนเส้นทางไปเมืองอื่นที่ปลอดภัยกว่า

^{๕๐} แน่นนอนว่า นักท่องเที่ยวทั่วโลกมีพฤติกรรมที่หลากหลายมาก แต่ละวัย ก็จะมี ความแตกต่างกันที่ชัดเจนนั้นหมายความว่า องค์กรส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะต้องเรียนรู้และ เข้าใจพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในแต่ละตลาดอย่างลึกซึ้งเพื่อตอบสนองความ ต้องการได้อย่างถูกต้อง ตรงใจจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ ทำการสำรวจและศึกษาเกี่ยวกับความนิยมและ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจากหลากหลายมุมจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการสุ่มตัวอย่างจาก นักท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน ๑๑,๐๒๖ คน จาก ๔ จังหวัด เช่น ขอนแก่น, ร้อยเอ็ด ,มหาสารคาม และจังหวัดจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ภายในช่วงเวลา ๒ ปีที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวจังหวัด จังหวัดกาฬสินธุ์ กว่า ๗๙% ที่เดินทางโดยสารเครื่องบิน และรถยนต์ส่วนตัวเพื่อธุรกิจ หรือเพื่อการ พักผ่อนเป็นจำนวนสูงถึง ๕ ครั้งต่อคน^{๕๑}

นอกจากนี้ ผลสำรวจเพิ่มเติมอื่น ๆ ยังแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ มีความ แตกต่างจากนักท่องเที่ยวชาติอื่นอย่างชัดเจนในเรื่องวัฒนธรรม วิธีการใช้ชีวิต มารยาท สังคมและ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ข้อมูลจากการสำรวจและศึกษาครั้งนี้ชี้ชัดว่า มีความได้เปรียบเชิงยุทธศาสตร์ทำเลที่ตั้ง ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางหลักในการเดินทางไปท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งในและนอกจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยวจังหวัดกาฬสินธุ์ เดินทางท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศได้ อย่างสะดวกสบายผลสำรวจยังบอกอีกว่า นักท่องเที่ยวชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ หลงใหลการใช้เทคโนโลยี จนเหมือนเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต แม้แต่บนเครื่องบินก็มักจะเห็นว่านักท่องเที่ยวชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ ต้อง มีโทรศัพท์มือถือและหูฟังติดตัวระหว่างการเดินทางไปด้วยตลอดเรียกว่า เป็น ๒ สิ่งที่ถูกให้ความสำคัญ มากกว่าน้ำเสียอีก^{๕๒}

นอกจากนี้ยังพบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวคนจังหวัดกาฬสินธุ์ เลือกทำมากที่สุดระหว่างการ เดินทาง ๕ อันดับแรกคือ การนอนพักผ่อน ซึ่งมากถึง ๕๗.๑% รองลงมาคือการฟังเพลง ๔๑.๙% การรับประทานอาหาร ๓๖% การอ่านหนังสือ/นิตยสาร ๓๑.๗% และการเล่นอินเทอร์เน็ต ๒๖.๕%และ หากต้องเดินทางกว่า ๑๐ ชั่วโมง นักท่องเที่ยวชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ จะเลือกการนอนหลับมากถึง ๗๗% ในขณะที่การเลือกใช้ระบบความบันเทิงภายในรถยนต์ส่วนตัวมี ๕๖% และรับประทานอาหาร ๕๒%^{๕๓}

สำหรับสิ่งของที่นักท่องเที่ยวขาดไม่ได้ หรือต้องนำติดตัวไประหว่างเดินทางรถยนต์ส่วนตัว ซึ่งผลสำรวจออกมาว่านักท่องเที่ยวทั่วโลกได้จัดลำดับความสำคัญให้ “น้ำ” มาเป็นอันดับแรก รองลงมา

^{๕๐} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๒} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๓} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๕ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

คือ อาหาร โทรศัพท์มือถือ หูฟัง และนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ ตามลำดับแต่สำหรับนักท่องเที่ยวชาว
 รัตนยต์ส่วนตัวนั้นเลือกโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดมากถึง ๕๔% และหูฟัง ๓๗.๙% โดยมีน้ำตามมา
 เป็นอันดับสาม ๓๗.๒% และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นอันดับสุดท้ายเพียง ๓% ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวก
 สะดวกการยนต์ส่วนตัวนั้น นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากถึง ๕๓% และยินดีที่จะจ่ายเงินเพิ่มเพื่อที่หนึ่ง
 กว้างขึ้นและอาหารพิเศษอย่างครบชุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าต้องเดินทางในเที่ยวบินระยะไกล นานกว่า
 ๑๒ ชั่วโมง^{๕๔}

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๑ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทาง
 การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์” นั้นที่มี
 ความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย
 จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม” สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) พฤติกรรมโครงสร้างทางสังคมจังหวัดกาฬสินธุ์เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทาง
 วัฒนธรรมและศาสนา ความเป็นกลางและความยืดหยุ่นในการยอมรับและปรับตัวต่อวัฒนธรรมอื่นๆ ทำ
 ให้การท่องเที่ยวมีความหลากหลายและน่าสนใจจากกระแสโลกออนไลน์สวนทางกับโลกออฟไลน์ เพราะ
 เป็นจริงที่ถูกสร้างด้วยมือมนุษย์

๒) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งเพราะมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมและ
 มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนา

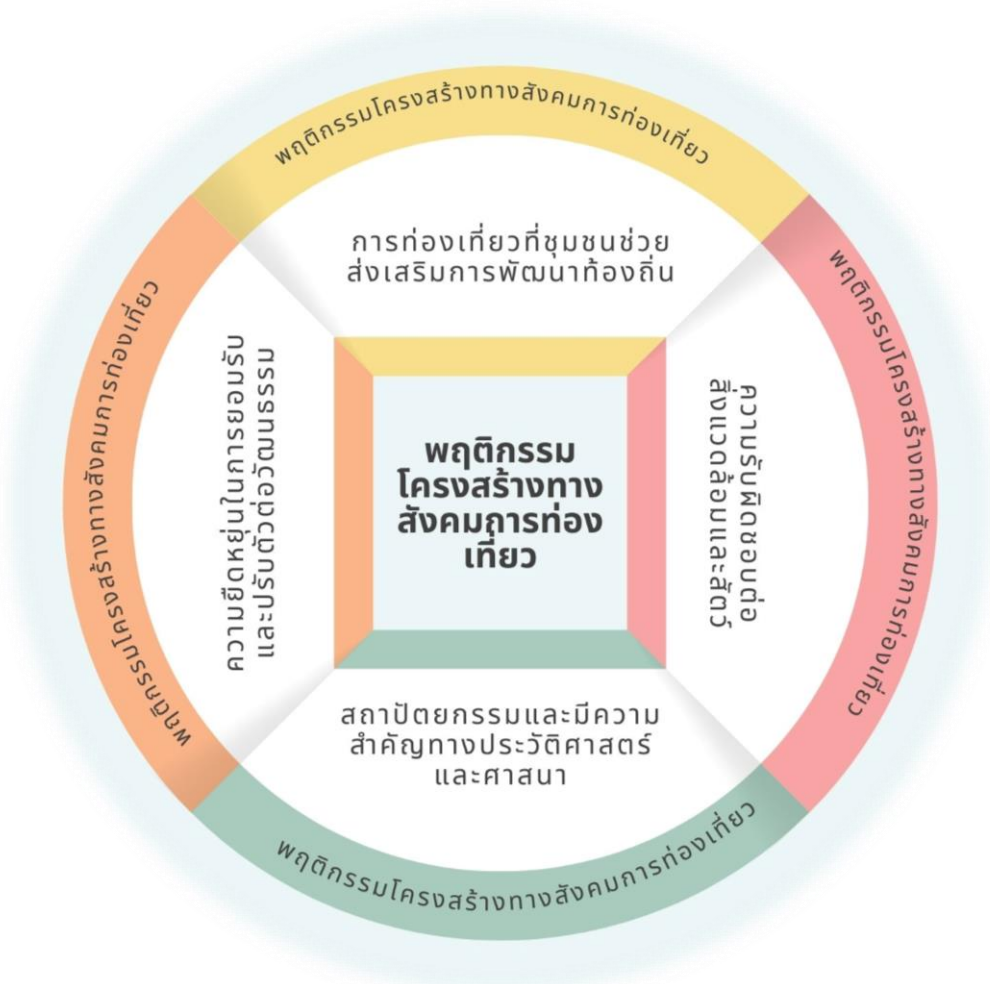
๓) วัฒนธรรมและงานศิลปะการท่องเที่ยวเปิดโอกาสที่ดีในการสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
 การเข้าชมการแสดงศิลปะและงานฝีมือที่ชาวบ้านสร้างขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม
 พื้นบ้าน เช่น เทศกาลประจำปี งานเทศกาลศาสนา และเทศกาลท้องถิ่น

๔) การสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ชุมชนช่วยส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างรายได้ให้กับ
 ชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการกระจายรายได้และส่งเสริมความเจริญของชุมชน

๕) การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสัตว์เป็นเรื่องสำคัญในปัจจุบัน มี
 การสร้างโครงการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสัตว์

๖) ความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ แต่การท่องเที่ยวที่สร้างผลดีต่อท้องถิ่นและสังคม
 ควรมีการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
 ในระยะยาว

^{๕๔}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

แผนภาพ ที่ ๔.๕ Model องค์ความรู้คำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมโครงสร้างทางสังคม”

๒) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยว” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทางโดยสมัครใจเป็นการชั่วคราว โดยมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ใดก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด การเดินทางในวันหยุดเพื่อพักผ่อนโดยไม่ทำอะไร อันเป็นการขจัดความเมื่อยล้าทางร่างกายและจิตใจจากการทำงานให้หมดไป และเรียกพลังกำลังกลับคืนมา สำหรับเริ่มต้นทำงานในวันใหม่ บางคนอาจจะไปพักผ่อนเพราะป่วยไข้ มักจะถือเอาภาวะอากาศเป็นเกณฑ์ตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยวที่ใด วัตถุประสงค์ในการเดินทางของนักท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนจะแตกต่างกันในรายละเอียด และเป็นตัวระบุกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการ เป็นพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์^{๕๕}

เนื่องจากพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยวจากที่ได้รับอิทธิพลการท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา การเดินทางที่ปรารถนาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือศาสนาต่างๆที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ชมศิลปนิพนธ์ในหอศิลป์ ชมการแสดงดนตรีหรือละครของประเทศต่างๆ นมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาการเดินทางเพื่อทำการวิจัยหรือสอนหนังสือ หรือเข้าศึกษา หรือดูงานในจังหวัดกาฬสินธุ์ซึ่งมักจะพักอยู่ในเป็นเวลาชั่วคราวไม่ได้พักเป็น อาทิตย์เพื่อรับเอากลิ่นอายบรรยากาศสถานที่การท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ภาคอีสานซึ่งเป็นพื้นที่เพราะปลูกในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ ไม่ใช่พื้นที่โรงงานอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่นั้นส่วนมากก็จะมีการท่องเที่ยวจากแหล่งข้อมูลที่ได้จากสื่อออนไลน์ โดยเป็นการท่องเที่ยวโดยครอบครัว พ่อ แม่ ลูก และญาติพี่น้อง นอกจากนี้ยัง มีการท่องเที่ยวในพื้นที่สถานที่สำคัญตามเทศกาลที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา และที่สำคัญคือพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์^{๕๖}

นอกจากนี้เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมการแข่งขันกีฬา จากพื้นที่ในการใช้เวลาจากการท่องเที่ยว นอกจากการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา หรือเล่นกีฬาในท้องถิ่นนั้น เช่น การชมการแข่งขันกีฬา หรือเป็นการเดินทางเพื่อความ

^{๕๕} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๗ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

^{๕๖} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๘ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

สนุกบันเทิงใจ เช่น การเปลี่ยนบรรยากาศไปยังสถานที่ที่เงียบสงบ การชมทิวทัศน์ที่สวยงาม การไปชมการแสดงตามงานบุญในเขตพื้นที่ของตนเอง เป็นต้น

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๒ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์” นั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภุมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์ “**ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยว**” สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวสามารถมีผลต่อด้านพฤติกรรมของสถานศึกษาได้ในหลายด้านต่างๆ ความคิดอนุรักษ์ธรรมชาติ ตระหนักถึงผลกระทบจากธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบที่มีความหลากหลายขึ้นตามลักษณะการท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการเดินทาง พื้นที่สำคัญทางการศึกษาซึ่งไปในช่องทางการท่องเที่ยว

๒) การเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมการท่องเที่ยวสามารถช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของสถานที่เยี่ยมชม ซึ่งกระตุ้นความสนใจและการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับโลกภายนอกสถานศึกษา

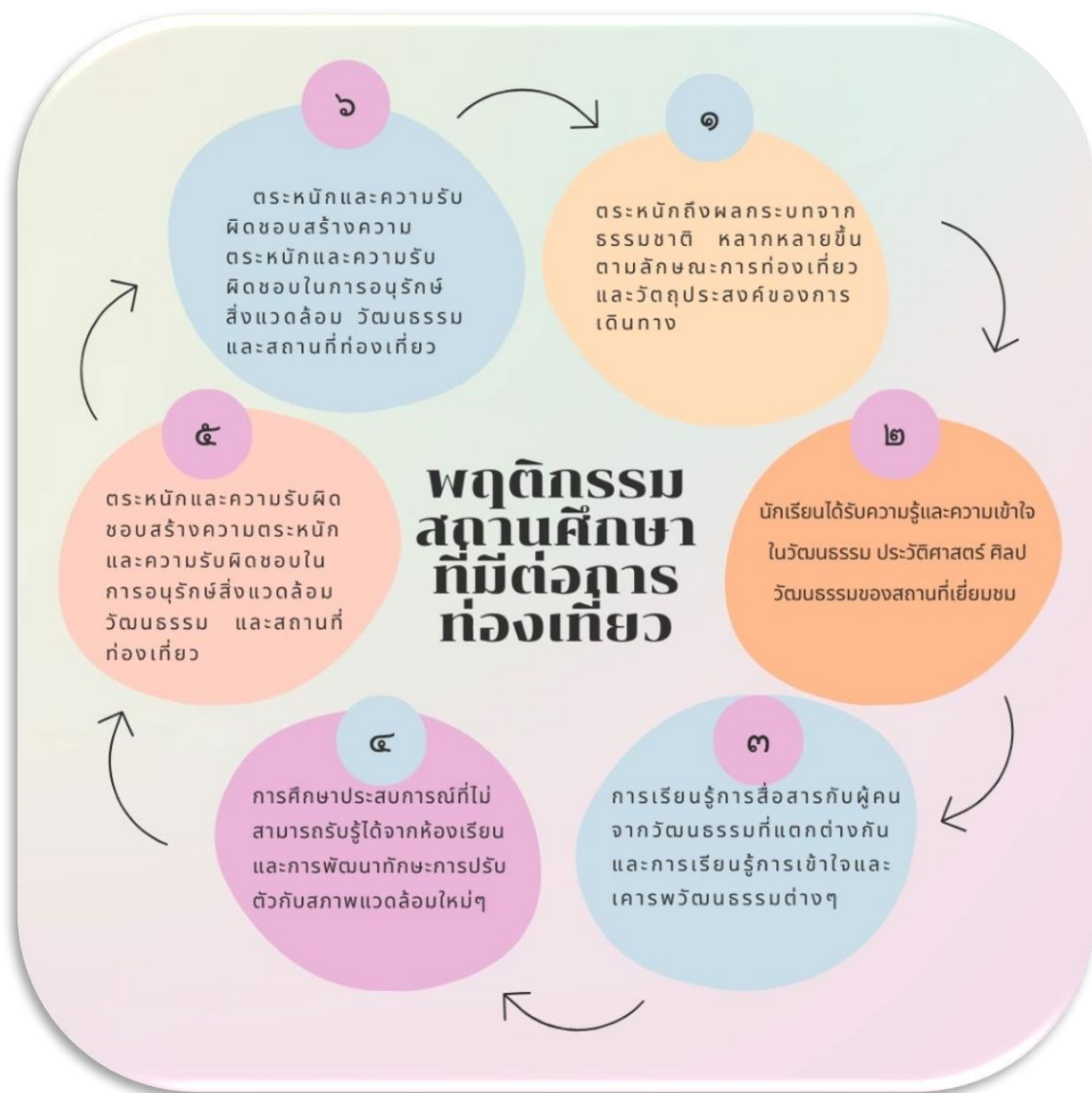
๓) การพัฒนาทักษะสังคมการท่องเที่ยวให้โอกาสในการพัฒนาทักษะสังคม เช่น การทำงานร่วมกับผู้คนในที่ต่างๆ การเรียนรู้การสื่อสารกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้การเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมต่างๆ

๓) การเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ การศึกษาสิ่งต่างๆ ในสถานที่จริงโดยตรง การศึกษาประสบการณ์ที่ไม่สามารถรับรู้ได้จากห้องเรียน และการพัฒนาทักษะการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ

๔) การสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยว

๕) ส่งเสริมการรับผิดชอบต่อสังคมการสนับสนุนโครงการท้องถิ่นและการช่วยเหลือชุมชนในสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไปการเสริมสร้างความทรงจำเป็นประจำเป็นประจำในชีวิต เป็นโอกาสที่นักเรียนจะได้สร้างความทรงจำที่สำคัญและประสบการณ์ที่นำไปสู่การเติบโตและการพัฒนาการ

๖) การท่องเที่ยวที่กระทบต่อพฤติกรรมของสถานศึกษาในทางที่ดี ๆ มีการควบคุมและการสนับสนุนจากผู้ดูแลเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นประโยชน์และไม่สร้างปัญหาต่อสถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่น

แผนภาพ ที่ ๔.๕ Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมสถานศึกษาที่มีต่อการท่องเที่ยว”

๓) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางการเมือง” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ความวุ่นวายทางการเมืองและปัญหาค่าครองชีพสูงซึ่งลดจากข่าวสารต่าง ๆ นั้นอาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวระดับประเทศ จากประชาชนไม่มีกำลังซื้อ ข้าวของราคาแพง ค่าครองชีพพุ่งสูงสวนทางกับรายได้ นักท่องเที่ยวแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์จะเป็นทางออกของนักท่องเที่ยวต่างจังหวัด หรือประชาชนในพื้นที่จากเทศกาล และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตลอดถึงวันหยุดยาวมักจะมาการพาเด็ก ๆ ตลอดถึงผู้สูงอายุ และกลุ่มที่ทำงาน การท่องเที่ยวโดยครอบครัว และจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้ รูปแบบการท่องเที่ยวของกลุ่มตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพและก่อให้เกิดการกระจายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเป็นสถานที่โด่งดังที่คนในพื้นที่ตลอดนอกพื้นที่รู้จัก และมีกลุ่มชาวพื้นในพื้นที่ยุวมกลุ่มจัดทำของที่ระลึก ของฝาก เฉพาะพื้นที่ท่องเที่ยว ตลอดถึงการสร้างกิจกรรมที่น่าสนใจแล้วแต่บริบทของพื้นที่นั้นๆ เป็นเสน่ห์ที่ดึงดูดทำให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้นซึ่งสามารถต่อยอดแนวคิดของการกระจายตัวนักท่องเที่ยวและรายได้สู่แหล่งท่องเที่ยวเมืองรอง และความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมมาผสมผสานเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงชุมชน ซึ่งมีอัตราการเปลี่ยนแปลงความคิดน้อยมาก จากสถานการณ์ทางการเมืองที่จะส่งผลกระทบต่อเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ถ้าหากมองนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ ยังคงมองว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นค่อนข้างที่จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิม และจำนวนนักท่องเที่ยวที่สามารถที่จะท่องเที่ยวได้คงเดิม^{๕๗}

นอกจากนี้นักท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ท้องถิ่นจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา และสนใจเรื่องราวความเป็นมาของมรดกสถานที่เลือกจุดหมายปลายทางที่มีความเป็นส่วนตัวสูงและยืดหยุ่น แต่ในขณะเดียวกัน การเที่ยวชมเมือง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ก็ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ส่วน การท่องเที่ยวแบบวันหยุดกับครอบครัว และ การทัศนศึกษาเชิงวัฒนธรรม กาฬสินธุ์เป็นอีกเมืองรองในพื้นที่อีสานตอนกลาง ที่มีต้นทุนทรัพยากรน้ำ ผลผลิตทางการเกษตร และวัฒนธรรม

^{๕๗} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๐ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๗

ท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เกิดการยกระดับงานประเพณี ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน ให้เป็นเทศกาลท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี บนฐานวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของ ชุมชนเชื่อมโยงสู่การออกแบบงานหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์สู่ระดับสากล ปัญหาทางเศรษฐกิจอย่าง รุนแรง ทั้งการมีรายได้น้อย ผันผวนไม่แน่นอน ปัญหาหนี้สินเรื้อรัง ขาดอาชีพการงานที่มีมูลค่าสูงใน พื้นที่ จำนวนไม่น้อยต้องออกจากภูมิลำเนา เพียงเพราะในพื้นที่บ้านเกิดไม่มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่ มากเพียงพอเศรษฐกิจ อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจยังชะลอลงตัวจนไม่สามารถไล่กวตภาคอื่น ๆ ได้ ด้วยอัตราการเติบโตที่ช้าเช่นนี้ หลังปี พ.ศ. ๒๕๖๖ พื้นที่จากสถานการณ์โควิด-๑๙ แล้ว ที่ยังมีรายได้ ไม่ถึงเกณฑ์เศรษฐกิจรายได้ปานกลางระดับสูง ในขณะที่กรุงเทพมหานครและภาคตะวันออกมีรายได้ ถึงเกณฑ์รายได้ขั้นสูงไปแล้ว และยังคงเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยอัตราประมาณ ๔% เหมือนในอดีตที่ ผ่านมา คงจะต้องใช้เวลาเกือบ ๑๐ ปีกว่าจะถึงเกณฑ์รายได้ปานกลางระดับสูงสามารถเติบโตอย่าง ก้าวกระโดด เปิดโอกาสทางเศรษฐกิจและช่วยยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างเป็นรูปธรรม^{๕๘}

จากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนของการเมืองในประเทศไทยขณะนี้ ทำให้หลายฝ่ายมีความ กังวลว่าจะกระทบต่อภาค “การท่องเที่ยว” แน่แน่นอนว่าหากเกิดการชุมนุมประท้วง สิ่งที่มาอาจ ส่งผลกระทบต่อภาคการท่องเที่ยวอย่างแน่นอน ซึ่งจะทำให้ความเชื่อมั่นที่มีจากนักท่องเที่ยวลดลง ด้วยเช่นกันการท่องเที่ยวบรรยากาศการท่องเที่ยวและดูยอดจองล่วงหน้าร่วมกับภาคเอกชน เชื่อว่า จากนี้ต่อไปถึงสิ้นปีจะมีนักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป คือ เดินทางเที่ยวโดยมีวันพัก เพิ่มขึ้น จึงเชื่อว่ารายได้โดยรวมจะเพิ่มขึ้น และสามารถพยุงเศรษฐกิจในช่วงที่การส่งออกปีนี้ติดลบ จากปัจจัยต่างๆ ที่ยังคงสัญญาณที่ดีต่อการเติบโตของนักท่องเที่ยว บรรยากาศการท่องเที่ยวยังคง ได้รับแรงกดดันจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และสถานการณ์ความขัดแย้ง ที่อาจจะยกระดับความ รุนแรงขึ้น แต่ในจังหวัดกาฬสินธุ์นั้นยังถือว่าการเมืองไม่ได้ส่งผลกระทบทางการเมืองอย่างเท่าที่ควร เนื่องจากส่วนมากเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และประเพณีเป็นส่วนมาก ตลอดถึงสถานที่สำคัญ ทางพระพุทธศาสนา โดยครอบครัวของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นการพักผ่อนระหว่างการเดินทาง หรือ เป็นวันพักผ่อนของครอบครัววัยผู้สูงอายุ ตลอดถึงเด็กและ สถานที่ศึกษาต่างๆ เพื่อเข้าเยี่ยมชม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สร้างความสุขเพื่อผ่อนคลาย จิตใจ และไม่นิยมที่จะพักค้างคืน แต่นิยมมาท่องเที่ยวเยี่ยมชมและถ่ายภาพเป็นที่ระลึก^{๕๙}

^{๕๘} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๒ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

^{๕๙} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๓ , วันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๓ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์” นั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางการเมือง” สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อกันน้อยเนื่องจากการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชม สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อคนน้อยมาก

๒) การมีความเสถียรทางการเมืองส่งผลต่อความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น การมีความสงบเรียบร้อยช่วยสร้างสภาพแวดล้อม และสถานที่บันเทิง

๓) การลดภาษีหรือการสนับสนุนโครงการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยว และประเทศได้โดยตรง

๔) การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางการแพทย์ ที่จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและช่วยในการสร้างงานให้กับประชากรในพื้นที่นั้น

๕) การเมืองและการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์อันแท้จริง และการที่ทั้งสองด้านนี้มีการพัฒนาอย่างดี จะส่งผลดีต่อประชากรและเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว

แผนภาพ ที่ ๔.๖ Model องค์กรความรู้คำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท้องถิ่นเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางการเมือง”

๔) ประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับ“การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์” ที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภูกามยาว จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี” สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ในที่นี้จึงจะกล่าวเฉพาะลักษณะของศาสนาความเชื่อที่แพร่หลายในสังคมจังหวัดกาฬสินธุ์ และมีอิทธิพลต่อศิลปวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ในวงกว้าง นั่นก็คือรูปแบบของศาสนาความเชื่อที่มีทั้งผี พราหมณ์และพุทธปะปนกันอยู่ ผีที่เป็นผู้พิทักษ์รักษาหรือเทวดาอารักษ์ เช่น ผีแถน ซึ่งชาวอีสานจังหวัดกาฬสินธุ์ เชื่อกันว่าเป็นผู้ให้กำเนิดโลก เป็นผู้ที่สามารถดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกและข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ นอกจากนั้นก็มีผีที่เชื่อว่าสิงสถิตตามธรรมชาติต่าง ๆ เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าที่เจ้าทาง แม่ธรณี แม่โพสพ รุกขเทวดา นางไม้ และยังมีผีประจำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ผีเตา ผีนางด้ง ผีนางสาก เป็นต้น ความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักเมืองก็เชื่อว่าผีเทพยดาที่ทำหน้าที่ปกปักรักษาบ้านเมือง ในชุมชนเล็ก ๆ ตามชนบทมักมีหลักบ้านหรือใจบ้าน (หัวใจหรือศูนย์กลางของบ้าน) มีสัญลักษณ์ (ต่างรูปแบบกันไป) ที่เชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ อยู่กึ่งกลางชุมชน และใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านด้วย ชุมชนบางแห่งเมื่อเจริญขึ้นเป็นตำบลเป็นจังหวัด ก็จะมีศาลหลักเมืองเช่นกัน ดังเราได้เห็นอยู่เกือบทุกอำเภอ ในจังหวัดกาฬสินธุ์^{๖๐}

ผีบรรพบุรุษและผีวีรบุรุษ มนุษย์เชื่อว่า เมื่อญาติพี่น้องตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่าง ๆ บางก็ไปเกิดใหม่ บางก็ยวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ ผีเหล่านี้คือผีบรรพบุรุษหรือผีปู่ย่าตายาย หรือบางทีก็เรียก ผีเรือน ส่วนผีวีรบุรุษนั้นคือบุคคล เมื่อยังมีชีวิต เป็นคนดีที่มีความเก่งกล้าสามารถเป็นพิเศษ เป็นผู้นำในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นเจ้าเมืองในจังหวัดกาฬสินธุ์หรือเป็นผู้ก่อตั้งบ้านเมืองในจังหวัดกาฬสินธุ์หรือนักรบในจังหวัดกาฬสินธุ์เมื่อตายไปก็ยังมีผู้เคารพนับถืออย่างเช่น

- ๑) ผีเจ้าเมืองของชาวไทยใหญ่ในแม่ฮ่องสอน
- ๒) ย่าโมของชาวโคราช พระยาพิชัยดาบหักของชาวอุตรดิตถ์
- ๓) เจ้าพ่อพญาแลของชาวชัยภูมิ
- ๔) เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวของชาวปัตตานี
- ๕) พระเจ้าตากสิน และรัชกาลที่ ๕

^{๖๐}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑๕ , วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๖๗

ทั้งนี้ ที่มีผู้นับถือกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ ทั้งผีบรรพบุรุษ และผีวิรบุรุษจัดว่า เป็นผีดี เพราะเป็นผู้คุ้มครองรักษาลูกหลานหรือชาวบ้านชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข นอกจากนี้แล้วยังคอยควบคุมให้ลูกหลานหรือคนในหมู่บ้านมิให้ทำผิดชนบจารีตประเพณี หากลูกหลานทำผิดประเพณีที่เรียกว่า ชีต (ทางเหนือ) หรือชะล่า (ทางภาคอีสาน) อย่างเช่น ฟีน้องทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกสาวหลานสาวถูกผู้ชายแตะเนื้อต้องตัว อย่างที่เรียกว่า ทำผิดผี คนในครอบครัวก็จะต้องทำพิธีขอขมาต่อวิญญาณผีปู่ย่า หรือปู่ตา^{๖๑}

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนา ซึ่งวางรากฐานอย่างมั่นคงและเป็นที่ยอมรับให้เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาจนถึงปัจจุบันนี้ได้เริ่มเผยแผ่เข้ามาตั้งแต่ครั้งที่ผู้คนในดินแดนแถบนี้ นับถือผีอยู่ก่อนแล้ว และจากการที่พุทธศาสนามีความยืดหยุ่นสูงและมีได้มีการบังคับให้เลิกเชื่อลัทธิอื่น ๆ พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวมาช้านาน วัดวาอารามและสถานที่สำคัญทางศาสนาเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนามีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความสนใจและวัตถุประสงค์ของพฤติกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวแต่ละคนในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์^{๖๒}

ซึ่งจากการเดินทางของทีม หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว นอกจากนี้ การที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พักในที่พักในตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่ใช้จ่ายเงินกับการซื้อของที่ระลึก อาหาร และเครื่องดื่มนอกจากนี้นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวต่อในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น พิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์สิรินธร, วัดถ้ำผาया, อุทยานแห่งชาติน้ำพอง และพระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวความเชื่อมโยงทางศาสนา: นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงพุทธมีความเชื่อทางศาสนาพุทธ วัฒนธรรมท้องถิ่นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย การพูดจา การวางตัว นอกจากสภาพเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ค่านิยม ประเพณี^{๖๓}

นอกจากนี้ลักษณะวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดกาฬสินธุ์มีความหลากหลายเนื่องมาจากอิทธิพลของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ เช่น ลาว เขมร เยอประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีผูกเสี่ยวส่วนศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น หมอลำ ลำกลองนอกจากนี้แล้วชาว

^{๖๑}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๑ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๒}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๒ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

^{๖๓}ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๔ , วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

กาฬสินธุ์นิยมแต่งกายด้วยผ้าท้องถิ่น เช่น ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าซิ่น เสื้อแขนยาวผู้ชายนิยม นุ่งกางเกงขาสั้น เสื้อแขนสั้นนอกจากนี้ลักษณะการกินอาหารพื้นเมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น แกง ไก่หน่อไม้ แกงอ่อมไก่ ลาบหมูขนมพื้นเมืองที่สำคัญของจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่น ข้าวเหนียวมูน ข้าวปุ้น น้ำแจ่ว วัฒนธรรมประเพณีของจังหวัดกาฬสินธุ์^{๖๔}

สรุปประเด็นวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ข้อที่ ๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับ “การพัฒนาเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” นั้นที่มีความเกี่ยวข้องกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี” สามารถสรุปได้ดังนี้

๑) พฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีประเภทการท่องเที่ยวเชิงพุทธ, วัฒนธรรม, ธรรมชาติโดยมีกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวทั่วไป เชิงศาสนา, เชิงวัฒนธรรม, เชิงธรรมชาติ, นักศึกษาฤดูการท่องเที่ยวตลอดทั้งปีระยะเวลาการท่องเที่ยว ๑ วัน

๒) พฤติกรรมทางด้านกิจกรรม เช่นสักการะพระธาตุยาคู ชมสถาปัตยกรรมของวัดพระธาตุยาคู ถ่ายรูปกับวิวทิวทัศน์ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ และชิมอาหารพื้นเมือง

๓) พฤติกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวพักในที่พักในตัวจังหวัดกาฬสินธุ์ หรือในอำเภอภมกลาไสย ใช้จ่ายเงินกับการซื้อของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม และค่าเช่าชมสถานที่ท่องเที่ยวการท่องเที่ยวต่อ: นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวต่อในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

๔) ปัจจัยวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวพระธาตุยาคูมีความเชื่อทางศาสนาพุทธอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย การพูดจา การวางตัวโดยสภาพเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

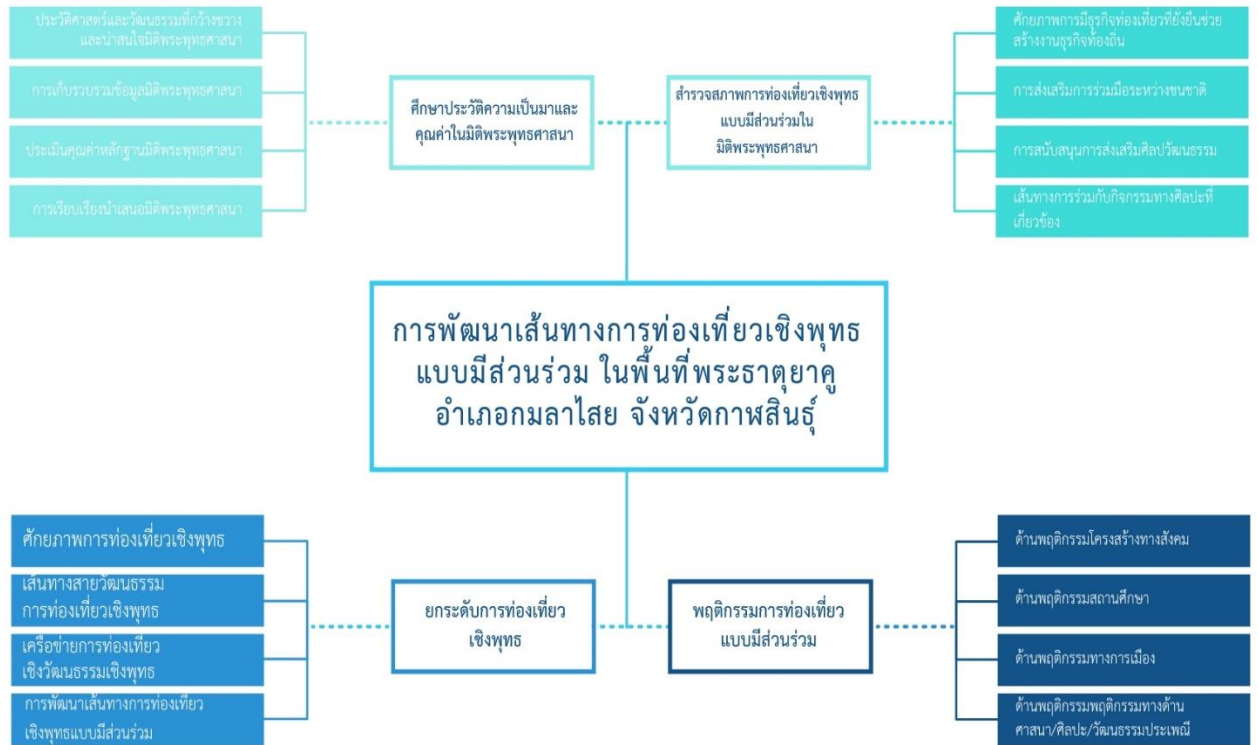
^{๖๔} ผู้ให้สัมภาษณ์ลำดับที่ ๖ , วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๖๗

แผนภาพ ที่ ๔.๗ Model องค์ความรู้จคำถามเกี่ยวกับแนวทางการยกระดับการท่องเที่ยวเชิงพุทธในพื้นที่พระธาตุยาคุ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ “ด้านพฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณี”

๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ ดังแสดงในภาพที่ ๔.๘

แผนภาพ ที่ ๔.๘ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ในด้านข้อมูลทั่วไปของการจัดการท่องเที่ยวของ วัดท่องเที่ยวในจังหวัดสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ กิจกรรมที่ สอดคล้องกับการท่องเที่ยวตลอดถึงกระบวนการจัดการทำให้บริการด้านการส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตของ เพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายพลังบวรของวัดท่องเที่ยว และการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว เครือข่ายระยะยาว สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ได้ดังนี้

พบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงพุทธการจัดการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา การทำบุญ ตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น การ ทำบุญตักบาตร การแสดงธรรมเทศนา การจัดปฏิบัติธรรม การเวียนเทียน การจัดนิทรรศการที่ เกี่ยวข้องพระราชกรณียกิจการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญตามประเพณี/ท้องถิ่น เช่น ทำบุญตักบาตร และวัฒนธรรมสำหรับบุคคลที่หลากหลาย เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรมอย่างเป็น รูปธรรม และชัดเจน ซึ่งผู้บริหารมีนโยบาย วางหลักการบริหารไว้สำหรับอนาคต และมีวิสัยทัศน์ใน การบริหารองค์การทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อให้เกิดการปรับสภาพให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ของสังคม เพราะในปัจจุบันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจำเป็นต้องทันต่อสภาพกับการ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาให้สอดคล้องกับชุมชนหรือสังคมได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ กิจกรรมต่างๆ ใน ด้านพระพุทธศาสนาร่วมกันเป็นการรวมพลังศรัทธาจากทิศต่างๆ ได้มารวมกันทำกิจกรรมในแต่ละปี

เส้นทางสายวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ การตั้งเมืองกาฬสินธุ์จุดกำเนิดและรากฐาน ของการพัฒนาที่ทำให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น ในรูปแบบฮีตสิบสอง คองสิบสี่" เช่น งานมหรหรรรม โปงกลาง แพรว และงานกาชาด งานมหรหรรรมวิจิตรแพรวราชินีแห่งไหม งานบุญยั้งไฟ ตะไลล้านบ้าน กุดหว้างานสงฆ์พระธาตุยาคู งานประเพณีตักบาตรเทโวโรณะงานบุญคุณสถาน งานประเพณีบุญบั้งไฟ และมหรหรรรมเส็งกลองกิ่ง ประเพณีท้องถิ่นอีสาน"

เครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวที่สนใจงานด้านพุทธศิลป์ซึ่งเป็นวัดธรรม พระธาตุยาคู อำเภอ ภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์เครือข่ายอยู่ในทั้งในสังคมไทย โดยสำนักงานการท่องเที่ยวกาฬสินธุ์ นำ เครือข่ายการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาฬสินธุ์ พร้อมเจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด กาฬสินธุ์ เครือข่ายกิจกรรมท่องเที่ยวเปิดเมืองออนซอนกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมือง รอง เทียวชมจังหวัดกาฬสินธุ์เครือข่ายพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ให้ตอบสนองความ ต้องการด้านการท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์เครือข่ายพัฒนาเครือข่ายประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการ ท่องเที่ยว จังหวัดกาฬสินธุ์

พฤติกรรมโครงสร้างทางสังคมจังหวัดกาฬสินธุ์มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา ความเป็นกลางและความยืดหยุ่นในการยอมรับและปรับตัวต่อวัฒนธรรมอื่นๆ ทำให้การท่องเที่ยวมีความหลากหลายและน่าสนใจจากกระแสโลกออนไลน์สวนทางกับโลกออฟไลน์ เพราะเป็นจริงที่ถูกสร้างด้วยมือมนุษย์แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งเพราะมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรมและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และศาสนาวัฒนธรรมและงานศิลปะการท่องเที่ยวเปิดโอกาสที่ดีในการสัมผัสกับวัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าชมการแสดงศิลปะและงานฝีมือที่ชาวบ้านสร้างขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น เทศกาลประจำชาติ งานเทศกาลศาสนา และเทศกาลท้องถิ่นการสนับสนุนการท่องเที่ยวที่ชุมชนช่วยส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น และสร้างรายได้ให้กับชุมชนในพื้นที่ต่างๆ ซึ่งเป็นการกระจายรายได้และส่งเสริมความเจริญของชุมชน การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสัตว์เป็นเรื่องสำคัญในปัจจุบัน มีการสร้างโครงการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสัตว์ ความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ แต่การท่องเที่ยวนั้นสร้างผลดีต่อท้องถิ่นและสังคม ควรมีการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมในระยะยาว

การท่องเที่ยวสามารถมีผลต่อด้านพฤติกรรมของสถานศึกษาได้ในหลายด้านต่างๆ ความคิดอนุรักษ์ธรรมชาติ ตระหนักถึงผลกระทบจากธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบที่มีความหลากหลายขึ้นตามลักษณะการท่องเที่ยวและวัตถุประสงค์ของการเดินทาง พื้นที่สำคัญทางการศึกษาซึ่งไปในช่องทางการท่องเที่ยว การเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมการท่องเที่ยวสามารถช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของสถานที่เยี่ยมชม ซึ่งกระตุ้นความสนใจและการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับโลกภายนอกสถานศึกษา การพัฒนาทักษะสังคมการท่องเที่ยวให้โอกาสในการพัฒนาทักษะสังคม เช่น การทำงานร่วมกับผู้คนในที่ต่างๆ การเรียนรู้การสื่อสารกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเรียนรู้การเข้าใจและเคารพวัฒนธรรมต่างๆ การเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ การศึกษาสิ่งต่างๆ ในสถานที่จริงโดยตรง การศึกษาประสบการณ์ที่ไม่สามารถรับรู้ได้จากห้องเรียน และการพัฒนาทักษะการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ การสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบต่อสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบต่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมการรับผิดชอบต่อสังคมการสนับสนุนโครงการท้องถิ่นและการช่วยเหลือชุมชนในสถานที่ท่องเที่ยวที่เข้าไปการเสริมสร้างความทรงจำเป็นประจำเป็นประสบการณ์ที่จดจำได้ในชีวิต เป็นโอกาสที่นักเรียนจะได้สร้างความทรงจำที่สำคัญและประสบการณ์ที่นำไปสู่การเติบโตและการพัฒนาการ กระทบต่อพฤติกรรมของสถานศึกษาในทางที่ดี ๆ มีการควบคุมและการสนับสนุนจากผู้ดูแลเพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นประโยชน์และไม่สร้างปัญหาต่อสถานศึกษาและชุมชนท้องถิ่น

ความสัมพันธ์และผลกระทบต่อกันน้อยเนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงทำให้ส่งผลกระทบต่อคนน้อยมาก เสถียรทางการเมืองส่งผลต่อความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น การมีความสงบเรียบร้อยช่วยสร้างสภาพแวดล้อมและสถานที่บันเทิง การลดภาษีหรือการสนับสนุนโครงการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มรายได้ของประชาชนในพื้นที่ท่องเที่ยว และประเทศได้โดยตรง การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางการแพทย์ ที่จะช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นและช่วยในการสร้างงานให้กับประชากรในพื้นที่นั้น การเมืองและการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์อันแท้จริง และการที่ทั้งสองด้านนี้มีการพัฒนาอย่างดี จะส่งผลดีต่อประชากรและเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว

พฤติกรรมทางด้านศาสนา/ศิลปะ/วัฒนธรรมประเพณีประเภทการท่องเที่ยวเชิงพุทธ, วัฒนธรรม, ธรรมชาติโดยมีกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวทั่วไป เชิงศาสนา, เชิงวัฒนธรรม, เชิงธรรมชาติ, นักศึกษาฤดูการท่องเที่ยวตลอดทั้งปีระยะเวลาการท่องเที่ยว ๑ วัน กิจกรรม เช่นสักการะพระธาตุยาคู ชมสถาปัตยกรรมของวัดพระธาตุยาคู ถ่ายรูปกับวิวทิวทัศน์ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ และชิมอาหารพื้นเมือง ส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวพักในที่พัก ใช้จ่ายเงินกับการซื้อของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม และค่าเข้าชมสถานที่ท่องเที่ยว การท่องเที่ยวต่อนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวต่อในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวพระธาตุยาคูมีความเชื่อทางศาสนาพุทธอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย การพูดจา การวางตัวโดยสภาพเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ภาษาไทย

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือภาษาไทย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย:กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป

การศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๔๓.

โกวิท พวงงาม และอลงกรณ์ อรรคแสง. อนาคต. ในกระบวนการทัศน์ใหม่: พัฒนาสร้างเครือข่าย และ

เสริมสร้าง ความเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๔๗.

คณะกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์. สภา

แห่งชาติ วาระปฏิรูปพิเศษ ๔ : การกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๘.

ครรชิต มัลลียงศ์. ก้าวไกลไปกลับคอมพิวเตอร์ สารคอมพิวเตอร์ที่ข้าราชการที่ต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่

๒. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, ๒๕๕๐.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

ชาย โพธิ์สิตา. จิตสำนึกต่อสาธารณะสมบัติ : ศึกษากรณีกรุงเทพมหานคร. นครปฐม: สถาบันวิจัย

ประชากรและสังคม. มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๓.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒

ไชย ณ พล อัครสุภเศรษฐ์. ระบบบริหารมาตรฐานพุทธ. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๕๗.

ประภัทร สุทธาเวช. จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว, ๒๕๕๐.

เปลื้อง ณ นคร. พจนานุกรมแปล ไทย - ไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

ลำเต็ยร ชนะสุวรรณ. วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖,

รัญจวน อินทรกำแหง, ภาพชีวิตจากนวนิยาย, กรุงเทพมหานคร: อติมมโย, ๒๕๖๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. (พิมพ์ครั้งที่ ๖).

กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ, คำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุ, กรุงเทพมหานคร: สถาบันสันติธรรม, ๒๕๔๘.

พระมหาสุทนต์ อาภากร. เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. กรุงเทพมหานคร:

โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร:

สหธรรมิก, ๒๕๔๓.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และ สังคม สัญจร. สำนักไทยที่พึงปรารถนา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิบูรณะ

ชนบทแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓.

เยาวภา ประคองศิลป์. เอกสารประกอบการสอนวิชาครุกับรัฐศึกษา. ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะ

ศึกษาศาสตร์. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๒.

ทินพันธ์ นาคะตะ. ประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำราคณะรัฐ

ประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

หวน พินธุพันธ์. การบริหารโรงเรียนด้านความสัมพันธ์กับชุมชน. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัณฑิต,

๒๕๒๙.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒.

กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๒.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. บทบาทครอบครัวในการถ่ายทอดทางการเมืองให้กับนักเรียนประถมศึกษาใน

กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโร, ๒๕๔๒.

สุพักตร์ พิบูลย์. ชุดเสริมทักษะการประเมินโครงการ. นนทบุรี: จตุพรดีไซน์, ๒๕๕๑.

สมพร เทพลีธา. ชัดเกล้าทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: สมชายการพิมพ์, ๒๕๔๑.

อาทิตา ชูตระกูล. คุณธรรมนำความรู้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่า ความเป็น

มนุษย์. กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, ๒๕๕๖.

อารี เลิศแสนพร. จิตสาธารณะ: มิติการปลูกฝังจิตสำนึกในนักสวัสดิการสังคมรุ่นใหม่.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหัวเฉียว, ๒๕๕๕.

๑.๒.๒ บทความ

กมลวรรณ คารมปราษฎ์ คล้ายแก้ว. บทบาทของครอบครัวในการปลูกฝังและพัฒนาความเป็น

พลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กและเยาวชน. วารสารพฤติกรรมการศึกษา.

ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๗.

จิรศักดิ์ภณ พิริยสุวัฒน์, “การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย”

งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๕, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๖๑

จรัส สุวรรณมาลา. วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. ปีที่ ๕ (๓) ๒๕๕๐.

ธนา ประมุขกุล. เครือข่าย. วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๓ ก.ค.-ก.ย. ๒๕๔๔.

พระมหาสุหิตย์ อาภากรโ และสายชล ปัญญชิต. รูปแบบของเครือข่ายการเรียนรู้ทางสังคมใน การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-ธ.ค. ๒๕๕๖.

พลศักดิ์ อุดมโภชน และพิทักษ์ ศิริวงศ์. การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และแนวทางการปฏิบัติในความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนกีฬาเทศบาลนครนครปฐมจังหวัดนครปฐม. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือน กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๖.

พิริณญา หลวงเทพ ภัทรา ดำรงไทย และพิทักษ์ ศิริวงศ์. การให้ความหมาย ที่มาของความหมาย และการปฏิบัติตนในการเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน –ธันวาคม ๒๕๕๖.

วิศาล ศรีมหาวโร. การเมืองไทยระบบหรือคน : การพัฒนาวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. ปี ๒๕๕๔ เล่มที่ ๓,

วสันต์ พรพุทธิพงษ์, สุวุฒิ สุกิจจากร. และดิเรก ทองอร่าม. การศึกษาผลการเสริมสร้างเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในการดำเนินงานของโครงการชั่งหัวมัน ตามพระราชดำริในจังหวัดเพชรบุรี. Viridian E-Journal Silpakorn University. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๕๘.

สมศักดิ์ เอี่ยมดี. การพัฒนาระบบการบริหารเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. ปีที่ ๑๕ (ฉบับพิเศษ) ๒๕๕๖.

อ้อมเดือน สดมณี และ ธูาศุภร์ จันประเสริฐ. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม : จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๕๔.

๑.๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวลละออง แสงสุข. การศึกษาการจัดการความรู้ ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง. คุชฎินิพนธ์ สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓.

มิ่งขวัญ คงเจริญ. รายงานการวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๕.

รสสุคนธ์ มกรมณี และศุภานัน สิริพิเลิศ. พฤติกรรมความเป็นพลเมืองของเยาวชนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๕.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพริกหวานกราฟิก, ๒๕๕๙.

สถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวชี้วัด “ครอบครัวอยู่ดีมีสุข. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

สมัคร ณะเกิงสุข. สภาพปัญหาและแนวทางการจัดการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีเกาะเสม็ด ตำบลเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. มหาวิทยาลัยบูรพา: ชลบุรี, ๒๕๕๖.

๒. ภาษาอังกฤษ:

๒.๑ PRIMARY SOURCES:

Boissevain, Jeremy. Friends of Friends : Network Manipulators and Coalitions.

Oxford : Basil Blackwell, ๑๙๗๔.

Gee, C. Y. and Choy. J. L. The Travel Industry. New York: Van Nostrand, ๑๙๘๙.

๓. บทความจากอินเทอร์เน็ต :

ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, “การสร้างเครือข่าย”

<<http://www.edupol.org/eduOrganize/eLearning/generalStaff/doc/group>>,

๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

ณัฐวุฒิ เทพทวี, “สิ่งที่เรียกว่าจิตสำนึก” นักศึกษา PSU มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,

<<http://www.learners.in.th/blogs/posts>>. ๑๘ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ดร.อาทิตา ชูตระกูล, “สำนึกรับผิดชอบของคนไทยต่อสังคมปัจจุบันในภาวะวิกฤติ”

<<https://www.gotoknow.org/posts>>. ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖.

จังหวัดกาฬสินธุ์, <<https://th.wikipedia.org/wiki>>. มิถุนายน ๒๕๖๖.

พระราชสุทธินุญตามงคล, “เรื่องกิจกรรมของพระสงฆ์กับสังคมไทย”. <<http://palipage.com>>.

๕ ตุลาคม ๒๕๖๐.

สำลี รักสุทธี, “วัฒนธรรมประเพณีของดีอีสาน ฮีตสิบสองคองสิบสี่”,

<<http://onepech8.blogspot.com>>, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.มูस्ताฟา อภิชาติ, “แต่...ผู้บริหาร บ้านเมือง...ที่นับถือ ๒๐๑๕”

<<https://mapichatblog.wordpress.com>>, ๑๗ ธันวาคม ๒๕๖๖.

ดร.สุพัทธ์ พิบูลย์, “จิตสาธารณะ” <<http://www.thaievaluator.com>>, มิถุนายน ๒๕๖๖.

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและประกันคุณภาพการศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ อว ๘๐๓๑.๑/พิเศษ

วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขอความร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เจริญพร

ด้วย พระมหานัฐพันธ์ สุทสุสนวิภาณี ,ผศ.ดร. และคณะ สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัยปี งบประมาณ ๒๕๖๗ เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอภมกลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ตามสัญญาเลขที่ ว /๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

เพื่อให้โครงการวิจัยคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย จึงพิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียนท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยท่านนี้ด้วย ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและประกันคุณภาพการศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาและขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

เจริญพร

(พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ. ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

อว ๘๐๓๑.๑/พิเศษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
 อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๗
 โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาณัฐพันธ์ สุทตสนวิภาณี ,ผศ.ดร. สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัยปี ๒๕๖๗ เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ตามสัญญาเลขที่ ว./๒๕๖๖ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพร มายังท่านขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เก็บข้อมูลประชากร โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและประกันคุณภาพการศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาต่อไป

เจริญพร

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ. ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น

ที่ อว ๘๐๓๒.๑/ว พิเศษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลโคกสี
 อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐-๔๓๒๘-๓๕๔๓
 โทรสาร. ๐-๔๓๒๘-๓๓๕๕

๑ เมษายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. แบบสอบถาม	จำนวน	ชุด
------------------	--------------	-------	-----

ด้วย พระมหาณัฐพันธ์ สุทสสนวิภาณี ,ผศ.ดร. สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัยปี ๒๕๖๗ เรื่อง “การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพุทธแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่พระธาตุยาคู อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ตามสัญญาเลขที่ ว./๒๕๖๗ ความทราบแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพร มายังท่านขออนุมัติคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด ศูนย์วิจัยนวัตกรรมและประกันคุณภาพการศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณาต่อไป

เจริญพร

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ. ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น